

A2 UKRAJINA PĚT LET PO MAJDANU

KULTURNÍ ČTRNÁCTIDENÍK

27. 3. 2019 ROČNÍK XV

ADVOJKA.CZ

CENA 39 Kč

7

Kafka podle Olivera Frljiće
Leaving Neverland
neonacismus v české extrémní hudbě
výstava Krajiny Logistiky
poezie Julie Fiedorczuk

Ilustrace Alexey Klyukov, 2019
ISSN 1803-6635

Jako cool v plotě

MILENA BARTLOVÁ

Duch dějin sice nejspíš neexistuje, ale zjevně má smysl pro ironickou pointu. V roce třicátého výročí Velké československé listopadové revoluce se mile postmoderní sémantickou piruetou vrací k motivu, na němž založila svou legitimitu dnešní mocenská generace. Hybnou silou prvních několika týdnů politického zvratu po 17. listopadu 1989 byli spolu s herci a herečkami především studující vysokých škol, v první řadě těch pražských a bratislavských. Jeden z tehdy nejvlivnějších mužů ve státě, předseda pražské organizace KSČ Miroslav Štěpán, byl 23. listopadu vypískán, když při projevu v ČKD sebejistě tvrdil, že „patnáctiletý děti“ nemohou a nebudou nikde na světě určovat politické dění.

Totéž sebevědomí mužů s omezeným rozhledem, zato ale pohodlně usazených v mocenských pozicích se dnes projevuje v despektu ke studentské stávce za klima a záchranu planety. Skoro jeden a půl milionu mladých lidí po celé zeměkouli, inspirovaných šestnáctiletou Švédkou Gretou Thunberg, vyšlo v pátek 15. března do ulic s požadavkem, aby politická moc konečně začala brát vážně fakt, že jsme v pokročilé fázi klimatické změny. Nepodnikneme-li jako lidstvo velmi rychle velmi zásadní obrát na všech energetických, sociálních a myšlenkových úrovních, Gaia s námi nemilosrdně zatočí. To, co této katastrofě předchází a co po troškách okoušíme už asi deset let, zcela stačí, aby se dnešní mladí lidé oprávněně obávali o svou budoucnost. Demonstrace jsou vzorně demokratickou reakcí lidí, kteří kvůli pravidlům moderní společnosti nemají žádná vlastní politická práva (neodpustím si poznámku, že v pověstně zaostalém středověku to tak nebylo a společenská dospělost vznikala spolu s pohlavní zralostí).

Český politický svět – čímž myslím nejen političky a politiky různých úrovní, ale i jejich finanční a byrokratické zázemí, stejně jako komentátory a média všech typů – reaguje zcela zoufale a nedostatečně. Někteří jsou asi prostě hloupí a jiní jsou zcela jistě navedení (jsou v placených službách mocných a nejmocnějších, kteří z ničení planety přímočaře profitují).

U velmi mnoha to ale vypadá, že prostě, jak říká Greta Thunberg, nedělali řádně domácí úkoly z přírodních a sociálních věd. Propast nedorozumění se tak otevírá mezi představiteli politického světa s omezeným lokálním obzorem, špatnou znalostí angličtiny a neochotou číst jiná než zdejší informační média (čestnou výjimkou jsou, zdá se, Piráti), a obyčejnou středoškolačkou, pro niž je vyhledávání kvalitních informací z celého světa a jejich kritické čtení úplně běžné. Nepodpoří-li mladé demonstranty všichni čeští přírodovědci, nevadí, těch zahraničních je dost a jsou zcela přesvědčiví. Demonstrující možná nevyslovují nahlas převažující mínění provinciálního českého prostředí, jsou ale součástí autentického a spontánního světového hnutí.

Z určitého hlediska ovšem není dnešní neschopnost českého politického světa pouhým tápáním nedouků. Mocenské elity možná poprvé za třicet let vidí, jak vypadá generace, jejíž rodiče už dospívali v novém režimu. Nejen povýšenost, ale rovnou strach, že si tisíce mladých na vlastní kůži vyzkoušely, jak důležité a dobré je demonstrovat, byl 15. března vidět v očích mnoha komentátorů: netřeba si toho prý všímat, vždyť „každá doba má své Pavlíky Morozovy“... Jistě, jak si v posledních několika letech ověřila česká i slovenská veřejnost, demonstrace nejsou kouzelným zaříkadlem, které přivolá úspěch z listopadu 1989 – a už vůbec ne tehdy, pokud o akcích, které jsou z definice politické, budou jejich organizátoři tvrdit, že politické nejsou. Paralela s Miroslavem Štěpánem kulhá i v tom, že se stejně jako tehdejší revoluční síly ucházel o pozornost a podporu továrních dělníků, tedy vrstvy, která je natolik transformovaná, že jako organizovaná politická síla dnes už skoro neexistuje. Průvody a demonstrace samy o sobě nestačí, není ale pravda, že nic neřeší. Posilují své účastníky, a pokud je za nimi dostatečně vytrvalá energie, veřejnou scénu proměňují.

Technické možnosti radikální změny energetické i hospodářské politiky, která by do několika málo desítek let vynulovala uvolňování skleníkových plynů při spalování fosilních paliv, jsou víceméně jasné, vědecky prodiskutované a připravené a český

politický svět jen potřebuje dohnat to, co zameškal ve studiu. Celosvětově ale chybí politická vůle, a právě tu masové veřejné akce mohou podpořit. Hlavní rozcestí je dnes čistě politické. Podoby opatření zmírňujících nejhorší dopady klimatické změny mohou být nejrůznější a dostupné zdroje mohou nakonec klidně jít na podporu technokratických opatření, opřených o jadernou energetiku a automatizaci. Odpor stále širších vrstev chudých pak potlačí autoritářské režimy vojenským a policejním násilím a nabídnou jim ideologická šidítka nacionalismů, xenofobií nebo sci-fi osídlování Marsu.

Alternativní cesta bude vyžadovat větší úsilí: bude totiž třeba kromě energetického a produkčního systému změnit i myšlení, což mimo jiné znamená dobrovolně odbourat nadměrnou spotřebu. Ta se přitom netýká jen bohatců se soukromými tryskáči, ale bohužel i euroamerické střední vrstvy a chudých, kteří si spotřební extravaganci nikdy moc neužili. Především ale bude třeba vymyslet a zajistit širokou sociální spravedlnost, což může fungovat jen za předpokladu sdílené globální solidarity. Neuralgickým bodem je přitom fakt, že je třeba vzdát se společnosti založené na růstu, který je ústřední hybnou silou kapitalismu. Byla-li vůbec někdy teoretická možnost přejít na nějaký „trvale udržitelný růst“, pak ji neoliberalismus za posledních čtyřicet let pohřbil.

Neznamená to samozřejmě propagaci návratu k minulým formám společenského uspořádání, jak si představují lidé, kteří si zvykli opírat se jen o obrazy minulosti. Je třeba vytvořit formy nové. Ono totiž už nic nebude jako dřív a žádné „normální časy“ se nevrátí. Nevybrali jsme si to, ale žijeme v osově době dějin. Kapitalismus historicky vznikl, a taky zanikne. A stejně jako bez maximálního uplatnění žen se dnešní svět neobejde ani bez mladých a nejmladších. Postarší muži u moci by měli co nejdřív vzít vážně, že už jen zdržují a jsou směšní stejně jako Miloš Jakeš, kůl v plotě. Ostatně, pro mladé už nejsou ani tím. Ta metafora je jen archaický ornament, vždyť ploty dnes vypadají docela jinak.

Autorka přednáší dějiny umění na UMPRUM.

editorial

V únoru si Ukrajina připomněla pět let od konce Majdanu – neboli „Revoluce důstojnosti“, jak zní dnešní oficiální název – a v nejbližších dnech ji čekají prezidentské volby. Zatímco na jaře 2014 se k Ukrajině upírala pozornost celého světa, dnes už země takový zájem nevyvolává. To bychom chtěli alespoň částečně napravit a nabídnout poučený pohled na současné ukrajinské dění. Politolog Michal Lebuška píše, že „Revoluce důstojnosti a snad ještě více ruská agrese z roku 2014 byly zásadním impulsem, který nastartoval dnes už zcela zjevně nevratné změny“. To, že se však zdaleka nejedná o idylu a že ne všechny změny lze chápat jako pozitivní, vysvětluje Miroslav Tomek v textu o příčinách rozčarování, které dnes na Ukrajině můžeme pozorovat. Oněmi příčinami je především vláda oligarchů, nacionalismus, korupce, velké výdaje na armádu – a samozřejmě neutěšená ekonomická situace. Ale všechno špatné je zřejmě k něčemu dobré: na Ukrajině v posledních letech například pozoruhodně vzkvétá poezie, jak ve svém článku dokazuje ukrajinistka Helena Pazdiorová. Spisovatel Alexej Sevruck zase přináší obsáhlou recenzi českého vydání povídek Tani Maljarčuk, jedné z nejúspěšnějších ukrajinských prozaiček posledních let. Kromě toho v čísle najdete hned tři tematické rozhovory. Celkové vyznění tématu vystihuje Ihor Burdycha, jehož shrnutí vývoje na Ukrajině svědčí o tom, že Ukrajincům ani v těžkých dobách neschází humor: „Pozitivní je, že na tom po pěti letech války s Ruskem nejsme ještě hůř, než na tom jsme.“ Karel Kouba

z obsahu

- 9 Smooth Criminal. Loučení s Neverlandem Michaela Jacksona / Antonín Tesař
- 11 Zpráva o evropské civilizaci. Oliver Frlić a jeho berlínská inscenace Franze Kafky / Marcela Magdová
- 12 Vlci v ovčím stádu. Kult násilí a ideologické zmatení v extrémní hudbě / Miloš Hroch
- 15 Efektivismus kapitálu. Výstava o cynismu logistické architektury / Martin Vrba
- 18 Bandera aneb Historie neúspěchu. Ze smolaře hrdinou i masovým vrahem / Marek Wojnar
- 29 Politický systém ve slepé uličce. Rozhovor s novinářem Ihoem Burdyhou / Miroslav Tomek

PŘÍŠTÍ ČÍSLO A2
VYJDE VE STŘEDU
10. DUBNA 2019

Matyáš Macourek

psal mi
Bob:
na jedničce běží Vesnička.
okamžitě dálkáčem zapínám televizi.
svlékám kalhoty
a čaj si беру
do postele.
dívám se, směju, roním slzy
dojetím i
štěstím.
ten film nemohl dostat Oscara (měl nominaci) –
je příliš dobrý.
je náš.

Báseň vybral Elsa Aids

Archeologie „nových“ médií

Kniha Lva Manoviche po dvaceti letech

Kniha Jazyk nových médií vyšla poprvé v době, kdy internet ještě neovládaly obří korporace a mnozí v technologiích spojených s novými médii viděli příslib optimistické budoucnosti. Dnes už práce Lva Manoviche působí spíše jako historický dokument než jako příspěvek k aktuální teoretické reflexi dané problematiky.

JAN ŠŮSA

Dává označení „nová média“ vůbec ještě smysl, když jej používáme pro technologie, které nás provázejí již bezmála tři desetiletí a pro mnoho lidí se staly neoddělitelnou součástí každodenního života? Zdá se, že dnes už ona „nová média“ nijak nová nejsou. Kniha *Jazyk nových médií* (The Language of New Media, 2001) rusko-amerického teoretika, programátora a grafického designéra Lva Manoviche, která původně vyšla na počátku tisíciletí, po téměř dvaceti letech, během nichž osobní počítače dobyly nejen většinu domácností, ale v podobě chytrých telefonů pronikly až do našich kapes, nevyhnutelně působí poněkud rozporuplným dojmem.

Tkáť software

Autor se nová média nesnaží vymezit pouze pomocí konkrétních technologií, mnohem větší důraz klade na sdílení několika charakteristických znaků (číselná reprezentace, modularita, automatizace, variabilita, překódování). Manovich v sedmdesátých letech studoval v Moskvě informatiku a malířství, ale na začátku osmdesátých let emigroval do USA, a během několika let se tak dostal od zapiso-

že multimediálnost není výsadou sofistikovaných instalací počítačového věku, ale objevuje se naplno již v avantgardních snímcích a do jisté míry dokonce i v literatuře nebo malířství.

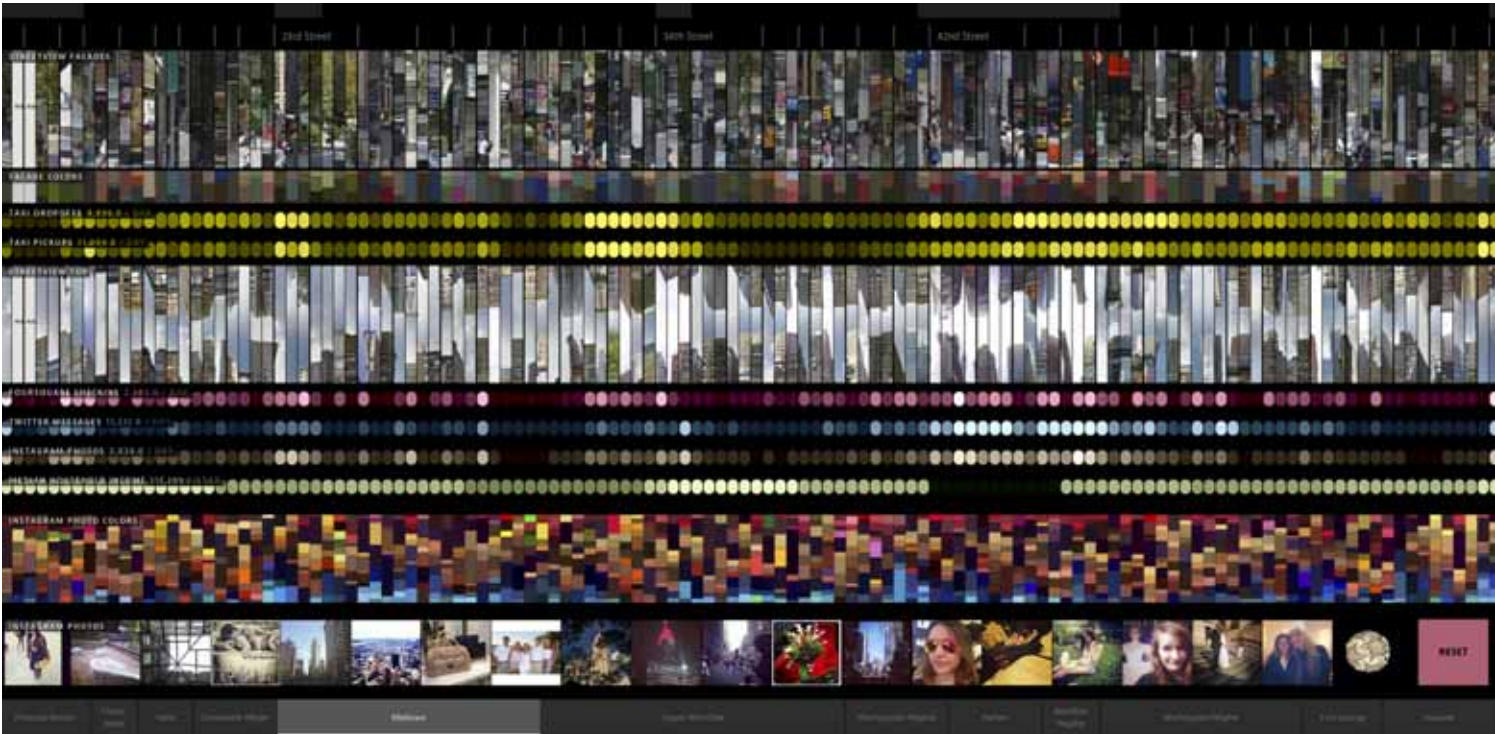
Archaismus nového

Z dnešního pohledu je *Jazyk nových médií* pozoruhodný zejména právě pro svůj nechtěně archaický či spíše „archeologický“ rozměr. Například často zmiňovaný interaktivní CD-ROM působí jako připomínka dávno vyhybnulého druhu. Jiné jevy se zase staly natolik všudypřítomnými (třeba hypertextový internet nebo propojení počítačů a filmu), že označení „nová média“ nesou spíše ze setrvačnosti. Také detailní popisy fungování tehdy populárního softwaru se dnes zdají být až překvapivě starobylé. Nejzajímavější je *Jazyk nových médií* v momentech, kdy radostně vítá dnes již mnohdy zapomenuté technologie jako nejmodernější novinky a zároveň se snaží si uchovat teoretizující odstup. Můžeme tak přímo nahlédnout do atmosféry, která panovala v komunitě vývojářů i uživatelů na konci devadesátých let.

– chápu internet jako komunální bydlení stalin-ské éry: žádné soukromí, všichni dohlížejí na všechny, neustálé fronty do sdílených prostor, jakými jsou toalety a kuchyně.“

Nevypočitatelná média

Manovichovu knihu lze také považovat za jeden ze zakladatelských textů softwarových a videoherních studií. Kapitola Doom a Myst srovnává dvě z nejpobulárnějších her devadesátých let v době, kdy bylo akademické psaní o počítačových hrách zcela obskurní disciplínou i na těch nejprogresivnějších pracovištích v USA. Právě na analýzách počítačových her se ukazuje, že jistá archaičnost, s níž jsou napsány, není problémem pouze Manovichovy práce, ale týká se vlastně celé oblasti nových médií. Většina konceptů počítačových aplikací se zrychluje a získává propracovanější grafické rozhraní, ale kromě stále většího prosítování a vzájemného propojení databází se konceptuálně výrazněji nemění. Totéž platí i pro počítačové hry, které často využívají koncepty, jež fungují už několik desítek let a přes veškerý technologický rozvoj zůstávají často až příliš věrné svým vzorům.

Rozvoj nových médií nefunguje lineárně. Foto on-broadway.nyc

vání programů do papírového sešitu a klasické malby do prostředí počítačové avantgardy. Od poloviny osmdesátých let se věnoval grafickému designu a programování interaktivních multimediálních virtuálních prostředí. Jeho kniha je díky tomu výrazně ovlivněna praxí: jedná se o osobní výpověď programátora, grafického designéra i tvůrce a hráče počítačových her, která se proplétá se snahou o obecnější teoretické uchopení nových médií. Manovich nevychází jen z konkrétní situace na sklonku devadesátých let, ale pouští se i hlouběji do minulosti a upozorňuje na formativní souvislost nových médií, počítačů a technologií reprodukce obrazů. Toto propojení ilustruje výrokem Ady Lovelace, spolupracovnice vynálezce prvního počítače Charlese Babbage a historicky první programátorky, která srovnává strojové „tkaní“ obrazů a zapisování programů: „Analytický stroj tká algebrické vzorce stejně jako Jacquardův stav květy a listy.“ Princip strojového tkaní má ostatně velmi blízko i k technickému řešení moderních displejů elektronických zařízení a podle Manoviche zásadním způsobem předjímá celé odvětví nových médií. Nejdůležitější vliv na utváření nových médií však měl film. Určující byla především raná avantgardní kinematografie – využití vícevrstevnatosti, technika montáže, propojení obrazu s textem a zvukem. Manovich tak ukazuje,

Doba vzniku knihy může snadno vyvolávat dojem, že půjde o analýzu v zásadě technooptimistickou, o čemž se zdají svědčit i některé výroky. Třeba: „Avantgarda se jednoduše zhmotnila v počítači.“ Jindy je ale Manovich vůči počítačové kultuře nových médií kritičtější a naivnímu technooptimismu se celkem úspěšně vyhýbá. Výrazně kritickou linku rozvíjí zejména v kapitole Mýtus interaktivity. I přes příležitostné zmínky „klasiků“ kontinentální teorie, jakými jsou Roland Barthes nebo Fredric Jameson, se vyhýbá jejich rozmáchlému stylu i vyvozování dalekosáhlých závěrů, generalizujících soudů a apriorních prognóz ohledně dalšího vývoje. I v těch nejspekulativnějších momentech se přidržuje hlavně praktické roviny. Jistá míra technooptimismu ale přece jen zůstává – i zmíněné kritické postřehy jsou ovlivněné atmosférou doby, kdy byl internet příslibem nepředvídatelné budoucnosti, měl jistý subversivní potenciál a ještě nevypadal jako televize s centralizovanou strukturou obřích korporátních platforem. V předmluvě knihy ostatně Mark Tribe, zakladatel portálu Rhizome.org, upozorňuje na pozdější článek O totalitární interaktivitě, v němž Manovich sugestivně srovnává internet s komunitním bydlením v SSSR: „Západní umělci spatřují v internetu ideální nástroj k překonání veškerých hierarchií a navrácení umění lidem. Já – vzhledem ke své postkomunistické zkušenosti

Tato setrvačnost se ukazuje třeba v tom, že se mnohé dnešní explorativní indie hry inspiřují adventurou *Myst* z roku 1993, tedy ve své době velmi populárním a komerčně úspěšným konceptem, který byl později poněkud pozapomenut. Nebo v tom, že se znenadání vynořují podle všeho zastaralé formáty, které zpracovávají zdánlivě herně nevyužitelné téma psychické nemoci, jako například textová hra *Depression Quest* z roku 2013 nebo loňská velmi úspěšná plošinovka *Celeste*. Rozvoj nových médií nefunguje lineárně, má své slepé uličky a cesty, které se zavírají a zase otevírají. Vždyť i mainstreamové podoby těchto médií po několika málo letech často upadají v zapomnění – což ovšem neznamená, že se nemohou později znenadání vynořit v jiném kontextu. Ukazuje se totiž, že nová média se chovají značně nevypočitatelně. Některá jsou překvapivě setrvačná či dokonce stagnují, jiná zase pronikají značnou rychlostí do oblastí, kde by je nikdo nečekal. Manovichova průkopnická práce nám dává skvělou příležitost k ohlédnutí, v čem se tyto oblasti za uplynulých dvacet let proměnily a v čem naopak zůstávají stejné. Autor je publicista.

Lev Manovich: Jazyk nových médií. Přeložil Václav Janošík. Karolinum, Praha 2018, 380 stran.

Básnířka musí být podvratná

S Julií Fiedorczuk nejen o nesnadnosti poezie

S polskou básnířkou, prozaičkou, překladatelkou a literární vědkyní Julií Fiedorczuk jsme hovořili o jejích kacířských Žalmech (ukázku najdete na stranách 22 a 23), o „tvůrčí materiálnosti světa“, ekologickém myšlení, omezenosti lidského ega a nedogmatické spiritualitě.

OLGA SŁOWIK

Když jsme se vás s překladatelem Michaellem Alexou ptali, které ze svých Žalmů byste chtěla představit v české verzi, jednoznačně jste uvedla Žalm V a XXXI. Proč jsou pro vás zrovna tyto dva tak důležité?

Jsou to mé oblíbené. V Žalmech jsem se pokoušela vytvořit pro své potřeby novou formu volného verše – kondenzovanou, melodickou a otevřenou. Většina kratších žalmů má podobnou prozódii, jejich základem je tatáž melodie. Ráda bych věřila, že je vzdáleně spřízněná s melodií biblické Knihy žalmů. Uvedené dva texty pokládám za zdařilé příklady této formy.

Seznámila jste se s originálním zněním biblických žalmů, nebo jste je četla v některém z polských překladů?

Četla jsem je především v překladech Czesława Miłosze, ale nahlédla jsem i do Kochanowského, Cyłkova a dalších. S pomocí hebraistky se pozvolna seznamuji s originály a několik žalmů umím nazpaměť, aniž bych jim stoprocentně rozuměla. Chtěla jsem mít zkušenost s tím, jak znějí.

Zdůrazňujete práci na „formě“. Recenzenti se ovšem soustředili spíš na „obsah“ – na to, že se sbírka vyslovuje ve prospěch vyloučených lidí, zničených ekosystémů, němých rostlin a zvířat, že se v ní pokoušíte o dekonstrukci opozice přírody a kultury, o prolomení antropocentrismu. To jsou má témata odjakživa. Lidé říkají, že píšu o přírodě, ale není to pravda. Píšu o všem – ve všem, co napíšu, se vždy dostává do popředí vztah mezi lidským a „více než lidským“, mezi duchem a tělem, mezi významem a hmotou. Chtěla bych, aby nebylo možné vůbec nic říct, aniž bychom si uvědomili, že to říká tělesná bytost, spjatá mnoha způsoby s tvůrčí materiálností světa. Prozkoumávání formy je jedním z aspektů tohoto široce pojatého tématu.

V Žalmech se ovšem všechno točí kolem přítomnosti člověka – anebo spíš ženy, protože je tam velice silně akcentován vztah matky a dítěte. Ale člověk není nějaká bytost, která by byla oddělena od přírody... Ustřední je zde sice vztah mezi matkou a dcerou, avšak obě jsou

Julia Fiedroczuk. Foto Kasia Marcinkiewicz

živými bytostmi, které podléhají stejným zákonům jako jiné živé bytosti. Jedí, dýchají, žijí a jednou zemřou. Příroda není nějaké specifické téma. Příroda, to jsou podmínky života na zemi, je to život.

Jistě. Nicméně naše ego nám často tuto skutečnost nedovoluje přijmout, jako lidé se chceme cítit výjimeční. Setkala jste se s negativními reakcemi na to, že se to výjimečnost zpochybňuje? Například když píšete, že člověk „je před smrtí bytem pro maličké“?

Dříve se stávalo, že se mým řekneme ekologickým zájmům vysmívali. Teď už se to neděje. Básníci čím dál častěji projevují ekologické smýšlení a čtenáři poezie jsou převážně lidé citliví vůči osudu všech živých bytostí. Vyčítají mi spíše to, že mé básně bývají nejasné, těžké.

Ano, takové bezesporu jsou, zvláště vaše starší texty, v nichž hojně využíváte poznatky z oblasti biologie. Jak lze smířit tuto exkluzivitu s postulátem, že by ekopoetická praxe neměla končit pouhým přečtením básně?

Poezie může být i zdrojem poznání – a nezdá se mi, že by to někoho vylučovalo. Odkazy na exaktní vědy nejsou v básnictví žádnou novinkou. V americké poezii, která je mi blízká, s nimi pracovala kupříkladu Marianne Mooreová, v současnosti uplatňuje v básních geologické poznatky Forrest Gardner, Brenda Hillmanová zase ve své básnické tvorbě vypráví o lišejnících. Když čtu jejich básně, musím si čas od času něco vyhledat ve slovnících nebo encyklopediích. Je to ale špatně? Poezie nemusí být snadná, aby nás zavedla mimo text – ke světu.

Chtěla bych se vrátit k vaší formulaci, že matka a dcera jsou „živé bytosti, které podléhají stejným zákonům jako jiné živé bytosti“. Nicméně kromě „stejných zákonů“ zde máme i bezpočet kulturních norem, které se snaží přesně určit identitu, místo a postavení žen ve společnosti. Vy se ve svých textech vůči tomu vymezujete třeba už tím, že perspektiva lyrického subjektu je hlediskem ženy. V Davidových žalmech máme muže, otce, syna, Pána, v polském překladu Bible od Jakuba Wujka dokonce nalezneme verš „Pán mi řekl: Ty jsi mým synem, já jsem tě dnes zrodil“. Naopak ve vašich Žalmech je ženské tělo, porod, mateřství... Nakolik jde o pokus modifikovat literární tradici tak, aby promlouvala také k ženám, respektive promlouvala ženským hlasem?

Ano, samozřejmě, právě o to se snažím! Ženabásnířka musí být jistým způsobem podvrtná, vždy totiž vstupuje do dialogu s tradicí, jež ji hned na startu vylučuje. „Génius“ je implicitně chápán jako muž. Už dávno se zajímám o pozici avantgardních, experimentálních tvůrkyň. Povšimněte si, že od žen se žádné experimentování neočekává, měly by být spíše ukázněné, pokud už se tedy vůbec rozhodly psát. Mé Žalmy jsou veskrze kacířské. Za prvé je v tomto případě žalmistkou žena-matka, za druhé platí, že pokud bychom tyto žalmy četli jako modlitby, nebudou to modlitby obracející se k tradičně chápanému Bohu Otci. Řekla bych ovšem, že vůbec nemají teologický rozměr, jsou pokusem vyzpívat existenci, třebaže bývá bolestná. Mateřství je zkušenosť, o níž se v těchto básních hovoří, ale zároveň je to metafora empatického vztahu ke světu.

Zvolila jste nicméně formu žalmů, tedy náboženských písní. Jak chápete rozdíl mezi nábožností, vírou a spiritualitou?

Nábožnost se nejspíš pojí s příslušností k určité tradici, ke specifickému systému přesvědčení a dogmat, je regulována institucemi. Víra má, myslím, základ v jistém dualismu: já věřím v něco, existuje tedy já a existuje i něco, co není mnou. Mám problém se všemi těmito slovy: „já“, „ne-já“ a „existovat“. Spiritualita, jak ji chápu já, je tušení souvislosti mezi všemi jevy, procesy, významy a jsoucný, rozeevření skořepiny ega, připuštění si faktu, že vznikáme společně s jinými bytostmi, a žádána identita tedy není završená ani úplná. Je to nesnadné uznání nevyhnutelnosti změn, mezi nimiž jsou i takové, které s sebou z hlediska ega jednotlivce nesou ztrátu.

Z polštiny přeložil **Martin Veselka**.

Julia Fiedorczyk (nar. 1975) je polská básnířka, prozaička a překladatelka. Působí na Varšavské univerzitě, kde vede semináře zaměřené na americkou literaturu, literární teorii a ekokritiku. Je autorkou šesti básnických sbírek, čtyř prozaických knih a řady odborných studií. Za román *Nieważkość* (Stav beztlíže, 2015; ukázka v A2 č. 8/2015) byla nominována na cenu Nike, za sbírku *Psalmy* (Žalmy, 2017), z níž četla během letošního ročníku festivalu *Žižkovská noc*, obdržela cenu Wisławy Szymborskiej. Česky vyšly její básně například v antologii *12× Poezie Polsko* (2011) a také v A2 č. 6/2012.

MAGNESIA LITERA 2019

Nejlepší knihy roku
Vyhlášení 7. 4. 2019 od 20:20
Přímý přenos ČT Art

Autorská čtení nominovaných
v Knihovně Václava Havla (Ostrovní 13, Praha 1)
ve dnech 13., 20. a 27. března a 2. dubna.

NOMINACE

LITERA ZA PRÓZU

Radka Denemarková: Hodiny z olova (Host)
Pavla Horáková: Teorie podivnosti (Argo)
Jiří Kamen: Elvis ze Žaluží (Argo)
Tereza Semotamová: Ve skříni (Argo)
Petr Stančík: Nulorožec (Druhé město)
Michal Šanda: Hemingwayův býk (Paper Jam)

MOLESKINE LITERA ZA POEZII

Petr Borkovec: Herbář k čemusi horšímu (fra)
Kamil Bouška: Inventura (fra)
Ivan Wernisch: Pernambuco (Druhé město)

LITERA ZA KNIHU PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Vendula Borůvková: 1918 aneb Jak jsem dal gól přes celé Československo (Host)
Bára Dočkalová: Tajemství Oblázkové hory (Labyrint)
Vojtěch Matocha: Prašina (Paseka)

LITERA ZA NAUČNOU LITERATURU

Ota Konrád, Rudolf Kučera: Cesty z apokalypsy:
Fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy
1914–1922 (Academia/Masarykův ústav/Archiv AV ČR)
Martin C. Putna: Obrazy z kulturních dějin
Střední Evropy (Vyšehrad)
Jan Votýpka a kol.: O parazitech a lidech (Triton)

LITERA ZA NAKLADATELSKÝ ČIN

Pavel Kořínek, Lucie Kořínková (eds.): Punfa:
Zapomenutý hrdina českého komiksu
(1934–1942) (Akropolis)
Michal Přibáň a kol.: Český literární samizdat:
1949–1989 (Academia/ÚČL AV)
Spisy Bohumila Hrabala 1–7 (Mladá fronta)

LITERA ZA PŘEKLADOVOU KNIHU

Viktor Horváth: Můj tank
(Přeložila Simona Kolmanová, Větrné mlýny)
Han Kang: Kde kvete tráva
(Přeložila Petra Ben-Ari, Odeon)
Morten A. Strøksnes: Kniha o moři: Umění lovit ve čtyřech ročních obdobích na otevřeném moři z gumového člunu žraloka grónského (Přeložila Jarka Vrbová, Argo)

LITERA ZA PUBLICISTIKU

Jacques Rupnik: Střední Evropa je jako pták s očima vzadu (Novela Bohemica)
Tomáš Sedláček: Druhá derivace touhy (65. pole)
Jakub Szántó: Za oponou války: Zpravodajem nejen na Blízkém východě (Argo)

DILIA LITERA PRO OBJEV ROKU

Anna Cima: Probudím se na Šibují (Paseka)
Petr Gajdošík: František Vlácil: Život a dílo (Camera obscura)
Štěpán Hobza: Ferrari v džungli (Literární salon)

MAGNESIA BLOG ROKU

Jiří Černý: Načerno (www.nacerno.cz)
Michaela Duffková: Zapisník alkoholičky (www.facebook.com/zapisnikalkoholicky)
Marian Kechlibar: Kechlibar.net (www.kechlibar.net)
Jan Malinda: Zelenobilá vykrádačka (www.zelenobilavykradacka.cz)
Žena filmového kritika (www.facebook.com/kritikova)
Petr Tomšů: Strach.cz (strach.cz)

WWW.MAGNESIA-LITERA.CZ

MAGNESIA®

KOSMAS

LIDOVÉ NOVINY
LIDOVÝ.cz

RESPEKT

Národní divadlo

EUROPEAN FILM ACADEMY

FPS REPRO

LUXOR

A2

host

iLiteratura.cz

konzeptsberger

evat

BEHEMATA SEAT

EUROMEDIA

Mycelium v nás

Houbařka Viktorie Hanišové

Spisovatelka Viktorie Hanišová, která před čtyřmi roky debutovala románem Anežka, vydala svou druhou prózu Houbařka. Prostřednictvím metafor podhoubí v ní vykresluje potlačená rodinná traumata, která dokážou rozložit lidský život.

ANNA MALIMÁNKOVÁ

Druhý román Viktorie Hanišové *Houbařka* otevírá scéna s umírající matkou, obklopenou třemi dětmi. V posledních minutách ji drží za ruce ale jen dvě z nich. Třetí, hlavní hrdinka příběhu, vše sleduje zpovzdálí. Symbolicky je tak uveden motiv „odstrčeného dítěte“, který prostupuje celou knihou. Děj se dále vyvíjí ve dvou časových liniích. V první z nich sledujeme v chronologickém sledu protagonistku Sáru, která v ich-formě líčí svůj jednotvárný osamělý život ve zchátralé chalupě na Šumavě: každý den vyráží po přesně vyměřené trase do lesa na houby a pak je prodává v místní hospodě, čímž si přivydělává k invalidnímu důchodu.

V druhé, vzpomínkové linii se Sára, přezdívaná Sisi, vrací do svého dětství. Postupně se dovídáme o její rodině, dvou starších bratrech, kteří ji od mala přehlížejí, o matce, která jako by žila mimo realitu, a o otci lpícím na disciplíně. Rodina pravidelně tráví léto na šumavské chalupě – té, na niž se Sára v dospělosti odstěhuje – a podniká s otcem houbařské výpravy. Přestože se desetileté hrdince houby v podstatě hnusí, společné chvíle s tátou při jejich sběru jsou pro ni důležité. Později ovšem tento fakt nabude nového, hrozivého významu.

Koloběh hrůzy

Běžný rodinný život postupně narušuje stále větší vzájemné odcizení Sářiných rodičů, jejich neustálé hádky, frustrace a neschopnost řešit společné problémy. Situace se vyhroť v okamžiku, kdy otec začne desetiletou Sáru zneužívat. Ta se ve strachu a bez pomoci ostatních členů rodiny uzavře sama do sebe a dělá, jako by se nic nestalo, jako by se nic nedělo. Otřesný zážitek v ní ovšem zanechá hluboké jizvy – trauma se v ní rozrůstá jako „mycelium“. Není divu, že načas skončí v psychiatrické léčebně, což jí ale nijak zvlášť nepomůže. Konečně se rozhoupe ke kroku vpřed a rozhodne se o tom všem promluvit s matkou. Právě tato scéna patří mezi nejsilnější v celém románu.

Když se Sára uchyluje na šumavskou chalupu, vrací se zároveň na místo, kde se ono tragické „podhoubí“ zrodilo. Zde pak začíná se svými útky do lesa a manickým sběrem hub vyplňuje monotónní koloběh probdělých nocí a unavených dnů, během nichž je nucena

neustále se vracet k hrůzám, které zažila. Les, jenž měl být útočištěm, ji postupně vcucne a sevře do chapadel, z nichž není úniku. Závěr románu je ale docela překvapivý a můžeme ho chápat jako rozlomení bludného kruhu, jako pokus vymanit se z tíživých vzpomínek.

Červiví lidé

Houbařka zpracovává hned několik závažných témat, tlumočených prostřednictvím metafor, jakou je v první řadě již titulní podhoubí: „Ale mycelium si stejně vždycky najde cestu na povrch, když přijde jeho čas. Někdy předstírá, že neexistuje. Ani sebelepší houbař by ho pod povrchem nevytušil, může celé měsíce i roky opatrně vyčkávat a na povrch jen sem tam vyslat pár sotva viditelných plodnic, a pak stačí pár dní střídavého deště a slunného počasí a mycelium naplno projeví svoji sílu.“ Poměrně velký prostor je dán i samotným houbám, jejichž popis a třídění často tvoří paralelu ke světu lidí – i ti totiž podle vypravěčky mohou být „červiví“. Skrze tuto lesní, organickou metaforiku temných zákoutí lidské psychiky Hanišová otevírá problematiku selhání rodiče a neschopnosti čelit

realitě, což se nakonec nějakým způsobem projeví u většiny postav.

Ty jsou precizně vykresleny, a přestože jsou nám předloženy v perspektivě hlavní hrdinky a vypravěčky, je možné sledovat je s relativně objektivním nadhledem. Mezi důležité aktéry děje patří třeba Sářin kamarád Vojta, s nímž občas chodí na houby a k němuž jedinému projeví důvěru. V náznacích je v podstatě řečeno, že se jedná o autistu – ale právě jeho touha po řádu i sklon k ničemu se nevyjadřovat a na nic se neptat vnese do života protagonistky trochu naděje.

Výstavbou děje *Houbařka* připomíná klasické drama, kde se od kolize, krize a peripetie dostáváme až ke katastrofě. Jazyk je spíše strohý, díky čemuž děj graduje a zintenzivňuje se čtenářský prožitek. Autorka si vybrala tíživé a poměrně kontroverzní téma, dokázala je však vyjádřit citlivě. Vznikl tak silný příběh s věrohodnou hlavní postavou a působivou tísnivou atmosférou.

Autorka je bohemistka.

Viktorie Hanišová: Houbařka. Host, Brno 2018, 312 stran.

Život hlavní hrdinky knihy Viktorie Hanišové je naplněn obsesivním sběrem hub

literární zápisník

Učitelé vyhánějí démona teorie

PETR A. BÍLEK

Společnost učitelů českého jazyka a literatury vytáhla s blížícím se jarem do boje za nápravu upadající výuky češtiny na středních školách. Ne že by nebylo co napravovat: plody této výuky opravdu v posledních letech až na výjimky připomínají pláňata rostoucí na ztrouchnivělém stromě kdesi v divočině. Podivuhodné ale je, v čem mluvíví této společnosti, paní Veronika Valíková, vidí spásné řešení (zda přitom mluví za sedm učitelů, anebo za tisíce, nelze z jejich webu poznat). „Nabylo tolik teorie, že bych ji ze dvou třetin vyházela, protože děti se s tím v praktickém životě nesetkají,“ hlásá na serveru Novinky. „Literární teorie mohutně válkuje četbu a její reflexi,“ tvrdí v rozhovoru pro Respekt. „Reformy ve školství (...) nás mnohdy tlačí k tomu, abychom (...) chtěli po dětech rozborů poezie (...), místo abychom se s nimi bavili o knihách a učili je myslet v souvislostech,“ líčí utrpení, které učitelům nastalo

s příchodem státní maturity. Inu, zrušit teorii, to se jistě bude líbit. I ministroví zastupujícímu stranu, která se chce líbit všem. Ostatně proč ze zeměpisu neodstranit Austrálii a Antarktidu, s těmi se přece děti taky nejspíš nese-tkají. A stejné je to bohužel i s oblíbeným třením ebonitové tyče liščíím ohonem, protože kdo z nás se s ním setkal někde jinde než právě na hodině fyziky? Aspoň ale nebude nutno pokoušet se studentům přiblížit teorii relativity, protože komu z nás kdy v praktickém životě k něčemu byla, že? Teorie se nám učí špatně, tak pryč s ní.

Víru, že dokážu odhadnout, s čím vším se dnešní patnáctiletí ve zbytku života nese-tkají, asi nelze závidět. Vadný je ovšem celý argument. Teorie je založena na abstrahování, na předpokladu obecnin. Proto se v praktickém životě nesetkáme ani s národem či vlastí, s vesmírem nebo se vzdělaností. Zda i tyto pojmy se mají vymýtit, nám snad učitelský think tank sdělí v další části kampaně.

Učitelské tažení proti teorii je založeno na předpokladu, že děti i jejich učitelé jsou nesmírně tvůrčí a bylo by jim spolu krásně, kdyby je erár nechal: „Kvůli zásahům shora zbytečně teorie ujídá čas diskusím o knihách, tvořivému psaní a mluveným projevům.“ A literatura je přitom „pokladnice příběhů, osudů, moudrosti a zkušeností“. Rozumím-li tě představě idylly dobře, každý z si z pokladnice vezme, o co má zájem: učitel formalista na Tylově *Fidlovačce* ukáže, jak pozoruhodně

mizerně napsané to drama je. A naopak učitel vlastenec z ní vyhrábne myšlenky, které jsou pořád platné a musíme je šířit, než to smažou. Jeden student bude číst knihy, další zas tvořivě psát. A všem nám půjde o hodnoty a těch je v literatuře pro každého dost a každý si najde ty své.

Takové pojetí lze srovnat s vírou, že vezmu skupinu tříletých dětí, hodím jim míč, nechám je pravidelně se pinožit na plácku a za deset let z nich budou výteční fotbalisté. Samy se hraním naučí vše, co pro vrcholový sport potřebují. Jenže výteční nebudou, protože jim bude chybět – inu, právě ta teorie. Jednak je bude handicapovat neznalost explicitních pravidel – třeba že nesmějí být v ofsajdu, což v analogii k literární teorii představují popisné pojmy typu anafora, polopřímá řeč či psychologický román, které nám umožňují o jevech mluvit přesně a ekonomicky, bez nutnosti pokaždé znovu vysvětlovat, o co jde. Hlavně jim ale bude chybět abstrahovaná zkušenost – vědomí, že právě takhle věci fungují, tedy že když jsem křídlo a získali jsme míč, musím pelášit k soupeřově bráně. Což jsou u literární teorie ty hůře vyjádřitelné, ale stěžejní konceptuální pojmy typu metafora nebo smysl. Ba i lyrický subjekt, který paní Valíková chce též zakázat. To, že báseň se pak bude jevit jen jako nahodilý sled motivů či metafor, ji zřejmě netrápí... Jenže bez podobných pojmů přece nevím, co vlastně mám v textu hledat, co mi má dát. I houbař

musí znát „teorii“, aby věděl, že tu puntíkátou krásku sbírat nemá.

Kdyby se pojetí hlásané paní Valíkovou prosadilo, z literární výuky se stane další „výchova“ – vedle té hudební či výtvarné. Nezávazná dojmologie doprovázená pokusy o tvorbu. Hudebka či výtvarka jsou výchovami proto, že nedokážeme děti dovést k tomu, aby tu přesně uchopily význam, třeba kontrastu, jak jej použil Dvořák v *Rusálce*. A tak si jen povídáme, zda nám to zní smutně.

Literatura není klíčový předmět proto, že by nás vedla k nějakým úžasným hodnotám. „Pokladnicí příběhů, osudů, moudrosti a zkušenosti“ by jistě mohly být i dějiny civilizace či dějiny výroby piva, a přitom je nikdo ve škole nepostrádá. Stěžejní pro přežití této společnosti ovšem je naučit i budoucí generaci, jak vznikají významy, jak procházejí společenským prostorem a jak jsou recipovány. A literatura má výsostnou pozici díky tomu, že nabízí i složité významové celky, komplikované cesty posouvání významů při jejich putování a provazování s významy jinými, a navíc i pojmově formulované rozumění a výklad těchto významů. Pokud mládež nevybavíme schopností kriticky rozumět významům, bude tato společnost i nadále podléhat té nejprimitivnější manipulaci, kdy vše ovládne ten, kdo si zaplatí nej kvalitnější PR tým. Jenže čtenářské kroužky, kam teorie nesmí, k žádnému rozumnému významům nepovedou.

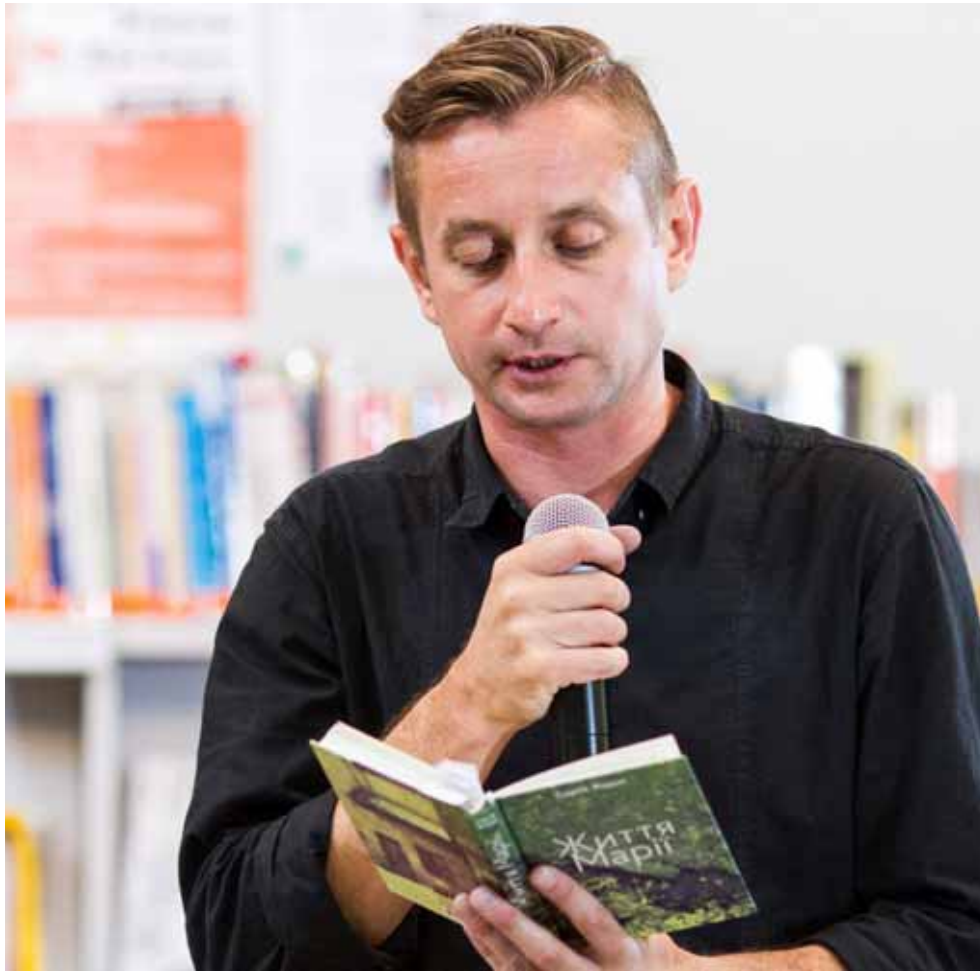
Autor je literární teoretik a vysokoškolský pedagog.

Jenom psát nestačí

Podoby současné ukrajinské poezie

Úspěch některých současných ukrajinských autorů, pohled na literární život i čtenářské ohlasy ukazují, že na Ukrajině je poezie stále ještě věc veřejná a že se zde z básníka i dnes může stát národní hrdina a společenská celebrita. Nejde přitom jen o případ Serhije Žadana.

HELENA PAZDIOROVÁ

Serhij Žadan. Foto Rafał Komorowski

Lvov, září 2018, sychravé a deštivé odpoledne. Literární festival Fórum vydavatelů. Do Národního akademického divadla opery a baletu proudí davy lidí. Nakonec zaplní většinu z tisícovky sedadel. Netrpělivě očekávají příchod hvězdy večera – básníka. Představa, že se něco podobného odehraje u nás, je nemyslitelná.

V hledáčku kritiků i dívek

Serhij Žadan, který pódium za okamžik ovládl, je momentálně jedním z nejviditelnějších ukrajinských spisovatelů. Debutoval v polovině devadesátých let jako básník, o něco později jako prozaik. Od té doby se na literární scéně pohybuje sebejistě a s bravurou. Dokáže vycítit, jaká je společenská poptávka, ale také drží krok s trendy. Od barvitého popisu mladistvých rebelií a alkoholových smutků posunula literáta dál válka na východě země – jakožto rodák z města Starobilsk nedaleko Luhansku a obyvatel Charkova nyní představuje žádaný autentický hlas. A hlas je to hodně slyšitelný, Žadan je mistr deklamace, žádné ustrašené tintítko. Většina jeho básní z posledních let tematizuje rozbujelé zlo mezi lidmi, ztrátu domova, nejistotu, ale také víru v lepší budoucnost. Některé se z metaforické roviny posouvají do roviny reportážní, k osobním příběhům, které přetrhla válka.

Tajemství Žadanova úspěchu tkví hlavně v tom, že se mu daří elegantně balancovat mezi přízní literárních kritiků a většinovým vkusem. Je předmětem literárněvědných konferencí a zároveň idolem dospívajících dívek. Oslovuje ale i starší generaci, která oceňuje, že se nebojí říct své názory nahlas. Kritika mu sice nezřídka vytýká, že se opakuje, drží si ale úroveň a právem je označován za jednoho z nejvlivnějších autorů, kteří se prosadili od doby, kdy Ukrajina v roce 1991 získala samostatnost. Žadan se však neomezuje jen na prózu a poezii – vystupuje také s kapelami Žadan i Sobaky a Linija Mannerhejma. Kromě toho se angažuje v různých dobročinných projektech, založil dokonce vlastní fond, zaměřený na podporu vzdělání a kultury ve východních regionech Ukrajiny.

Jak mohl Žadan dosáhnout svého postavení literárního poloboha a proč bychom u nás analogický případ hledali marně? Ukrajinská

literatura stojí především na jménech básníků, kteří na sebe v nelehkých časech útlaku a nesvobody brali roli mluvčích národa. Takovými osobnostmi byli Taras Ševčenko či Ivan Franko. Představa, že básník je národní hrdina, který svým slovem velebí a ochraňuje vlast, je mezi čtenáři zakořeněna dodnes. V různých ohledech se to promítá i do podoby autorských čtení. Zatímco u nás je poezie věcí spíše soukromou a její prezentace tomu odpovídá, na Ukrajině se básnictví stále považuje za veřejný akt, což zvláště platí pro autory debutující v desetiletí po roce 2000, nezřídka inspirované prvky slam poetry. V poslední době jsou populární také čtení s hudebním, hereckým či tanečním doprovodem, případně s projekcí. Kvalita těchto vystoupení je kolísavá, nicméně poselství je jasné – básníci chtějí být vidět a slyšet. Největším svátkem jsou pro ně knižní festivaly Knižní Arsenal v Kyjevě a Lvovské Fórum vydavatelů.

Básnická líheň

V souvislosti s ukrajinskou poezií nemůže nezazníť jméno předního ukrajinského nakladatelství Smoloskyp, které založili v roce 1967 ve Spojených státech ukrajinští emigranti a které se dodnes věnuje mladé poezii. Kromě vydávání knih už čtvrtstoletí pořádá pobytový umělecký workshop Seminár tvůrčí mládeže. Ještě důležitější je literární soutěž pro mladé talenty. Vítězné texty pak vycházejí knižně, přičemž značka Smoloskyp pro debutanty znamená prestižní uvedení na básnickou scénu. Soutěží prošla většina autorů, bez nichž si dnes ukrajinskou literaturu nelze představit (ano, i Žadan). Mnozí básníci dokonce tvoří jakousi „uměleckou rodinu“. Ukazují to programy literárních festivalů, kde mají debutanti možnost vystoupit po boku svých zkušenějších kolegů, i sociální sítě – u velké části autorů sdružených kolem Smoloskypu se vzájemné kontakty zdaleka neomezují jen na autorská čtení.

Ukrajinská básnická scéna je nicméně poměrně diferencovaná. V místním literárněvědném kontextu se pracuje převážně s klasifikací, která spočívá v dělení básníků do generačních skupin, a to podle desetiletí, kdy debutovali. V této tradici, započaté v šedesátých

letech minulého století, se sverepě pokračuje i dnes, takže se můžete setkat třeba s pojmem „dvoutisícdesátníci“.

Devadesátá léta se nesla ve znamení upřímnosti a otevřenosti – ať už podané s pokorou nebo sarkasticky, velmi často s podtónem deziluze (Jurij Andruchovyč, Serhij Žadan). Dekáda po roce 2000 patřila neohroženým performerům, často zpracovávajícím společensky angažovaná témata (Hryhorij Semenčuk), přibýlo humoru, ironie a cynismu. Typická je odlehčenost, hravost i tíhnutí k pointě (Oleh Kocarev, Pavlo Korobčuk, Dmytro Lazutkin). V poslední době je patrné směřování k drobným každodenním příběhům (Myroslav Lajuk, Olena Husejnova), objevuje se i poezie laděná metafyzicky, někdy s přesahy k mýtu (Daryna Hladun). Celkově se jedná o návrat k tišší, intimněji laděné poezii, jakou v ukrajinské literatuře najdeme v osmdesátých letech 20. století. Na silnou tradici navazuje spirituální poezie, mnohdy s přírodními kulisami. Reflexe víry se pohybuje v širokém rozptýlu – od kontemplativních, křesťansky laděných básní až k nejrušnějším formám vztahování se ke křesťanství jako součásti ukrajinské kultury (Marjana Savka, Marianna Kijanovska, Bohdana Matijaš, Iryna Šuvalova, Kateryna Kalytko, Ostap Slyvynskyj). Své místo má také intimně laděná poezie tematizující vztahy (Anna Malihon).

Několik sbírek

Do vydávání překladové poezie, navíc z minoritních jazyků, se česká nakladatelství ze zjevných důvodů příliš nehrnou, takže se k nám současní ukrajinští básníci dostávají jen zvolna. Zatím vyšlo jen několik sbírek: Žadanovy *Dějiny kultury začátku století* (2003, česky 2013), před nedávnem pak *Poslední Leninův polibek* (2015, česky 2018) od Vána Kruegera a *Děšť s tvýma očima* (česky 2018) Serhije Dzjuby a Taťany Dzjuby. Dále jsou zde dvě knihy ve dvojazyčném vydání: *Užhorodské kavárny* (česky/ukrajinsky 2004) Petra Midanky a sbírka *Chaplinovo náměstí* (2018) Oleha Kocareva, která je výsledkem autorova rezidenčního pobytu v rámci projektu Praha – město literatury. Velký podíl na vzniku nových překladů měl literární festival Měsíc autorského čtení, jehož hostem se Ukrajina stala v roce 2015. Přičteme-li k tomu tematické číslo časopisu Plav z roku 2014 zaměřené na současnou ukrajinskou poezii a další básně občasně publikované v dalších literárních periodikách, dostaneme nakonec docela reprezentativní výběr.

Závidím Ukrajinčům, že se u nich poezii daří lépe než u nás, že je o ni zájem, že na autorských čteních většinou nezůstávají prázdné židle. „Kdepak, vaše čtení v komorní atmosféře, pro pár zapálených čtenářů, to je něco, k čemu my teprve spějeme,“ řekl mi jeden ukrajinský básník. Jisté je jedno: ani u nás, ani na Ukrajině si člověk psaním básní nevydělá. Ale zatímco v našich končinách má škrábání si do sešítu nádech podivínství, na Ukrajině se z básníka relativně snadno stane národní hrdina.

Autorka je ukrajinistka a bohemistka.

Nelíbejte stěny chrámu

Taňa Maljarčuk o ukrajinské každodennosti

Povídky jedné z nejvýznamnějších současných ukrajinských spisovatelek, jejíž tvorba se už stačila dostat do školních osnov, před nedávnem vyšly také v obsáhlém českém výboru. Taňa Maljarčuk dnes žije ve Vídni, pochází ale z Ivano-Frankivsku – města, kde se zrodil takzvaný stanislavský fenomén, spojený se jmény jako Jurij Andruchovyč nebo Taras Prochasko.

ALEXEJ SEVRUK

V tvorbě Tani Maljarčuk lze najít návaznost na postmodernistické tendence, ale i ozvěny magického realismu. Autorka pracuje s vícejazyčností i s různými jazykovými vrstvami ukrajinštiny: často využívá dialektismy a také suržyk – ruštinou ovlivněný jazyk ulice. Její tvorba není úplně neznámá ani v českém prostředí: ukázky se objevily v literárních časopisech a také v obou polistopadových antologiích ukrajinské literatury *Expres Ukrajina* (2008) a *Ukrajina, davaj, Ukrajina!* (2012). Loni nakladatelství Větrné mlýny přišlo se samostatným knižním vydáním výboru z autorčiny tvorby.

Soubor *Bestiář* představuje dvě její povídkové knihy. Zhruba tři čtvrtiny svazku zabírá deset povídek z titulní sbírky *Bestiář* (Zviroslov, 2009), zbývající čtvrtina obsahuje sedm kratších textů, které vyšly v její druhé knize *Shora dolů. Kniha strachů* (Zhory vnyz. Knyha strachiv, 2007) spolu se stejnojmennou novelou, jež ovšem v českém vydání chybí. Tento fakt by zasloužil uvést v ediční poznámce, kterou však v knize nenajdeme.

O zvířatech a lidech

Každá z deseti povídek *Bestiáře* má latinský název tvořený rodovým a druhovým jménem určitého zvířete, v závorce je pak uveden jednoslovný ukrajinský – respektive český – ekvivalent. Kniha odkazuje ke středověkým encyklopediím zvířat, v nichž se skuteční tvorové mísili s těmi bájnými, případně byly skutečným zvířatům připisovány různé nadpřirozené vlastnosti. Klíčovým postupem je zde analogie. Ústřední postava každé povídky je podle své povahy, chování nebo zevnějšku připodobněna k titulnímu zvířeti. Naivní venkovská dívka, která se protlouká drsným prostředím velkoměsta a hledá pro sebe kus „obyčejného štěstí“, je kupříkladu přirovnána ke slepici.

Uštvanému psu se podobá občan obíhající úřady ve snaze domoci se opravy výtahu – jednou „štěká“ na úřednici, jindy pokorně sedí za dveřmi, dělá „psí oči“ a čeká, až ho podrbou za uchem. Tělocvikáře, který podvádí svou ženu, Maljarčuk přirovná ke slimákovi.

Jednotlivé hrdiny spojuje jejich všednost, typičnost, ponořenost do každodenních starostí. Autorce jde o vhled do osudů obyčejných lidí, které však pozoruje v poněkud vyhozených životních situacích (změna zaměstnání, příchod do nového města, automobilová nehoda, nemoc, nenadálé setkání) a umí se přitom zasmát každodenní absurditě či grotesknosti života v kyjevské metropoli. Oznámení v chrámu svatého Cyrila, který v sovětském období patřil psychiatrické léčebně a nyní je z něj muzeum, se v povídce Aurelia aurita (medúza) obrací zároveň k věřícím i k pacientům, a stírá tak hranici mezi světem věřících a duševně chorých: „Žádáme vás, abyste nelíbili stěny chrámu a nekrmili nemocné!“ K podobnému setření hranic dochází i v dalších povídkách. Hrdinové *Bestiáře* často z bezútěšné reality, poznamenané nedostatkem, frustrací či komplexy, unikají do snění, vzpomínek a romantických představ. Ke katarzi v podobě překonání samoty a strachu se však nakonec může dobrat i malý ukrajinský člověk.

Historiky a traumata

Povídky z druhé části souboru se vyznačují osobnějším tónem – napůl přiznanou autobiografičností, někdy zdůrazněnou totožností hlavní postavy, vypravěče a autorky. Maljarčuk se tu, jak se zdá, vyrovnává s lidmi, věcmi a jevy, v jejichž blízkosti vyrůstala. Rodinné historiky střídají vzpomínky na dětství – vztah k sestře, návštěvy příbuzných na venkově a podobně. Povídka Muž a jeho pes vtáhne čtenáře do nedávné minulosti Ukrajiny. Příběh o rodinné kletbě, který lze metaforicky vztáhnout na celou zem, naznačuje, jak často se v průběhu 20. století z katů stávaly oběti a z obětí anonymní položky, které nikomu nestály za sepsání příběhu.

Povídka Cvětka a její já popisuje komplikovaný a nejednoznačný vztah dvou sester, který místy nabývá lesbické, a tedy incestní polohy – zrazení této povídky do školních osnov vyvolalo před několika lety pozdvižení. Námětem pro povídku Já a moje posvátná kráva jsou letní prázdniny, které dětská hrdinka tráví u babičky na venkově, kde pase krávu (což je zkušenost společná milionům Ukrajinců, jejichž rodiče odešli z vesnic do velkoměst během sovětské industrializace).

Téma návratu ke kořenům se tu střetává s nemilosrdným popisem vesnického života se všemi jeho patologickými jevy – chudobou, sexuálním zneužíváním, alkoholismem a pokrytectvím.

Jazyk ulice a jazyk překladu

Na českém překladu se podílelo jedenáct překladatelek a překladatelů. Jde o kolektivní dílo studentů či absolventů všech tří českých ukrajinistik: pražské, brněnské a olomoucké. Vedle jmen zcela neznámých najdeme zavedené překladatelky, jakými jsou Rita Kindlerová, Karolina Juráková nebo Tereza Chlaňová, která překladatelský kolektiv vedla. Srovnání s originálem ovšem vyvolává určité otázky.

Jak na loňském Světě knihy poznamenala sama autorka, zahrnuté knihy vznikaly v různé době a jsou psané poněkud jiným jazykem. Zatímco *Shora dolů* těží ze západoukrajinských dialektů, v *Bestiáři* je významně zastoupen suržyk kyjevských ulic. Podobné jazykové rozdělení ovšem v překladu nenajdeme. To sice přispívá k soudržnosti českého vydání, také to ale texty poněkud zplošťuje. Suržyk, tedy hybridní, okleštěná směs ruštiny a ukrajinštiny, se hojně užívá v neformálních, specificky dvojjazyčných prostředích a v povídkách má dokumentární funkci – autorka na rozdíl od překladatelů nezastírá a nepřikrášluje jazykovou realitu Kyjeva a v dialogích se vyskytují rusismy. Použití suržyku v literatuře je zároveň spojeno s určitými hodnotovými a prostorovými souřadnicemi fikčního světa. U Maljarčuk je suržyk téměř vždy mluvou ulice či spodiny, která zdůrazňuje chmurný, téměř dystopický charakter anonymní megapole. Ukrajinštině jsou v dialogích vyhrazeny opačné koordináty: jedná se o jazyk domova, vnitřních dialogů, osobní integrity a kontaktu s blízkými, ale také o nástroj komunikace s autoritami, prostředek harmonického soužití a rovněž o médium romantického snění či nadpřirozených zjevení. Proměna promluv tak koresponduje s vývojem, kterým postavy procházejí. O to je bohužel český překlad ochuzen. Skutečnost, že u nás obdobná jazyková situace neexistuje, ovšem ještě neznamená, že je vhodné na převod tohoto příznakového kódu zcela rezignovat.

Autor je spisovatel a překladatel.

Taňa Maljarčuk: Bestiář. Přeložili Lidiya Dorosh, Jan Hanáček, Tereza Chlaňová, Taťana Durická, Karolina Juráková, Rita Kindlerová, Helena Kolářová, Ulyana Masliy, Helena Pazdiorová, Jasna Skotáková, Jarmila Zalubilová. Větrné mlýny, Brno 2018, 430 stran.

JEDNOU BUDEM DÁL

Prostituce jako základní lidské právo

ROMAN ROPS-TŮMA

Kdo by to byl řekl, že nová krev českého liberalismu – Pirátská strana – vyplaví i nové, neotřelé způsoby boje s dětskou chudobou. Byl to jmenovitě předseda pirátských poslanců Jakub Michálek, kdo navrhl, aby stát „stanovil pravidla“ prostituce. Do státního rozpočtu by na daních z takto regulované „živnosti“ přibyla navíc až miliarda korun, která by podle pana poslance zaplatila obědy pro sto tisíc dětí. Spočítali to experti, není tedy důvod mu nevěřit.

Konečně někdo prakticky uchopil požadavek na podporu tradičních řemesel – a hned toho nejtradičnějšího! Četné samoživitelky, které si v čase plné zaměstnanosti přivydělávají sexem patrně jen z dlouhé chvíle, si konečně vyřídí živnostenský list. A to je teprve začátek. Nové kariérní možnosti se otevírají i řadě dalších profesí. Stěžují si sociální antropoložky (a antropologové) na nedostatek grantových příležitostí? Trápí učitelky (a učitele) syndrom vyhoření? Žádný problém, mohou se svobodně requalifikovat na prostitutky (a prostitutky). Do příslušných kursů vedených zkušenými pracovníci (a pracovníky) by navíc ze svých původních profesí mohli vnést cenné podněty. Mimochodem, pane Bakalo, ještě pořád nevíte, co s paličatými horníky (a hornicemi)?

Rovněž nápad přímo spojit otázku prostituce s obědy pro školáky je skoro geniální. Lze na něj navázat osvětovou kampaní „Úspora v jídelnách“. Pepíčku, ty nedojdáš? Víš, kolik dřiny tvoou maminku tenthle talíř univerzální hnědé omáčky stojí? Však to pochopíš, až budeš starší... A neodmlouvej, Kačenko, tvoje maminka taky neodmlouvá.

Průlomový návrh pana Michálka má ovšem i geopolitický rozměr. Porozumět by mu mohl sám Andrej Babiš, který odjel do Washingtonu jako ministerský předseda středně malého, dynamicky se rozvíjejícího protektorátu a vrátil se bezmála jako obchodní cestující amerického válečného průmyslu. Po Babišově návratu se opět proslychá, že by měl být navýšen rozpočet na vojenské zakázky (hádejte, odkud a pro koho), takže je namíste hovořit spíš o transatlantické sazbě než vazbě (byť je to vazba ochranná).

Když se pan Babiš zastavil u pomníčku Václava Havla, aby na cestě mezi centrálou CIA a Donaldem Trumpem pomeditoval o lidských právech, mohlo ho upozornění pana Michálka na volnou miliardu inspirovat k politické odvaze. Copak sto tisíc obědů, ale za ty prachy by byl skoro celý jeden americký vrtulník! A kdo je náš nejbližší spojenec a obchodní partner – americká vláda, nebo snad nějaký parchanti? Také zlaté české mámy by jistě nerady viděly, jak jim těžce vydřené stamiliony před očima projíždají vlastní děti – zvláště když nám naši přátelé nabízejí hodnotné zbraně, z nichž se budou moci těšit i příští generace (pokud ty zbraně nebudeme příliš používat).

Příští koalice nejbohatšího československého zemědělce s nejperspektivnějšími technokraty už možná našla svůj společný ideový základ. Je to prostituce jako základní lidské právo, které by mělo být zaručeno ústavou.

Illuminace z Aberdeenského bestiáře, 12. století

Jak nedělat terapii

Třetí řada seriálu Terapie

Psychoterapeut Marek Pošta se potřetí a naposledy snaží pomoci svým pacientům a zároveň najít rovnováhu mezi osobním zaujetím a profesní etikou. Opakovaným překračováním hranic se ovšem nevyznačují jen jeho terapeutická sezení, ale třetí sezóna seriálu Terapie jako celek.

MARTIN ŠRAJER

V reakcích na nedávno odvysílaný tuzemský seriálový hit *Most!* (2018, viz A2 č. 5/2019) se objevily názory oceňující, že Česká televize skrze postavu transsexuální ženy Dášy jako první v českém audiovizuálním mainstreamu otevřela tematiku transgenderu. Samo prvenství ovšem není důvodem k oslavám. Jistě, *Most!* je s ohledem na jeho komediální ukotvení třeba brát s nadhledem a bylo by pošetilé zrovna od scenáristy sexistických komedií *Padesátka* (2015) nebo *Bajkeři* (2017) očekávat vnímavé vykreslení ženské hrdinky. Pro mnohé z takřka dvou milionů diváků, kteří seriál sledovali, šlo nicméně o první setkání s trans postavou, a není proto radno podceňovat možnost, že spíše posílil některé stereotypy, než aby přispěl k uznání trans komunity.

Jako serióznější korektiv k seriálu České televize mohli diváci sledovat na HBO třetí řadu *Terapie*, dokládající, že i u nás existují tvůrci schopní přistoupit k transsexualitě, aniž by ji pod záminkou frustrace z politické korektnosti exploatovali. Jedním z pacientů, který pravidelně dochází za psychoterapeutem Markem Poštou (Karel Roden), je Šimon (Vojtěch Dyk), který pracuje jako stevard a je otcem dítěte. Jeho postupné uvědomování si, že by se lépe cítil v ženském těle, seriál zachycuje v průběhu devíti týdnů takřka dokumentaristickým způsobem, citlivě, trpělivě a s pochopením. *Mostem!* sugerovaná představa, že podstatou nesouladu mezi genderovou identitou a anatomickým pohlavím jsou penis a vagina, je uvedena na pravou míru vrstevnatým portrétem člověka přijímajícího své pravé já.

Trpělivě naslouchat

Pozoruhodným aspektem transgenderové příběhové linie *Terapie* je skutečnost, že se nejedná o motiv importovaný ze Západu. Český autorský tým pod vedením Petra Zelenky oproti předchozím dvěma řadám nemohl vycházet z izraelské předlohy *BeTipul* (2005, 2008), která skončila s druhou sérií. Stejně jako jejich američtí kolegové měli čeští filmaři napotřetí volné ruce a mohli si vymyslet vlastní příběhy. S návrhem učinit z jedné postavy transsexuála přišla scenáristka Iva Klestilová, inspirovaná skutečným předobrazem. Režie se pak ujal Matěj Chlupáček, který společně s kameramanem Alexandrem Šurkalou zvolil specifický vizuální styl, vyznačující se oproti ostatním epizodám, režírováním Zelenkou, chladnějším barevným tónem. Psychologicky nuancovaný přístup k postavě díky tomu není jedinou kvalitou povyšující Šimonovu sezení nad ta ostatní.

Kromě Šimona dochází za Poštou také slovenská zpěvačka, která v důsledku psychosomatických potíží přišla o hlas, muž s amnézií, který vystřídal asi 150 milenek, a matka s dcerou traumatizovanou stalkingem. Pošta sám řeší vztahové problémy se svou novou partnerkou a jejím synem a čelí obavám, že by se u něj stejně jako u jeho otce mohla projevit Parkinsonova choroba. Každá epizoda je přitom pojata jako jednoaktové drama. Dva, nanejvýš tři herci si spolu v jedné místnosti necelou půlhodinu povídají. Pacient odkrývá své myšlenky, terapeut naslouchá a zvažuje, jak co nejvhodněji reagovat. Na minimalistické prezentaci jednotlivých konverzací přesto není nic divadelního.

Práce se světlem, rámováním, mizanscénou a střihem vede naši pozornost a doplňuje, co zůstává nevyřčené. Přesná souhra výmluvných reakčních záběrů, naléhavých detailů a hlediskově neutrálních pohledů ze strany pak pomáhá dialogy rytmizovat. Napětí a očekávání plyne také z toho, že víme víc než pacienti. Zásluhou blízkých záběrů například z terapeutových nonverbálních reakcí dokážeme lépe než pacient vyčíst, co se terapeutovi během naslouchání některým výrokům odehrává v hlavě. Snáz chápeme jeho občasnou netrpělivost nebo pocit marnosti, s předstihem nám dochází to, co pacientům zatím uniká. Zásluhou živého vizuálního pojetí a naší pozice dobře informovaných posluchačů a interpretů dokáže seriál přes svůj konverzační charakter diváka bez problému vtáhnout do děje.

Konflikt nadevše

Přestože však mnohé ze šestatřiceti epizod zpočátku přesvědčivě navozují podmínky terapeutického sezení, jejich autenticitu postupně srážejí bizarní dějové zvraty a násilně generované dramatické situace – to vše ve snaze zastřešit třetí řadu seriálu tématem zneužití terapeuta jeho pacienty. Odhalení jako z telenovel, prudké hádky nebo hysterický pláč jsou tu ovšem na úkor konzistence a pravděpodobnosti. Seriál začínající jako vážné psychologické drama tak v druhé polovině dává smysl spíše jako další absurdní zelenkovská komedie, jejíž hrdinové mají netradiční záliby – případně schovávají v šuplíku pracovního stolu penis karety obrovské.

Problémem ale nejsou pouze podivně jednající pacienti. Jedním z důvodů, proč seriál – vyjma zachycení Šimonovy proměny – nelze brát zcela vážně, je i Rodenova postava terapeuta. Přestože Pošta v osobním životě řeší

podobné problémy jako mnozí pacienti, kteří tak zrcadlí jeho vlastní trápení, nezdá se, že by mu to pomáhalo se sebereflexí. Namísto naslouchání pacienty často tlačí do určité pozice a snaží se jim vsugerovat své interpretace, dává jim ultimáta a konfrontuje je s informacemi, které se dozvěděl mimo terapii. Své vlastní potřeby opakovaně nadřazuje potřebám pacientů. V zájmu větší dramatickosti je orientován na konflikt, ne na přijetí, naslouchání a porozumění. V terapii tak pokračuje i po nepříjemné hádce nebo odhalení, že muž, který za ním dochází, je milencem jeho bývalé manželky.

Senzační odhalení

Podmínky úspěšné terapie, jako je atmosféra bezpečí nebo jistota, že terapeut o vašem problému nebude mluvit s další osobou, nejsou v seriálu dodržovány. *Terapie* dostatečně nezohledňuje, že pojmenování či interpretace něčích pocitů představuje pouze část složitějšího procesu. Klíčové je vytvoření důvěry mezi oběma účastníky dialogu. Terapeut by měl vědět, kdy je vhodné problém důkladněji rozebrat, a kdy naopak mlčet a dát prostor druhé straně. Marek Pošta z tohoto hlediska při veškeré své vlídnosti dobrým terapeutem není, ať už reprezentuje jakýkoliv terapeutický přístup (sám sebe označuje za rogeriána). Navzdory hrdinově nejistotě a sklonům k ofenzivnímu vystupování se přitom po divákovi chce, aby věřil, že ve svém oboru patří ke špičkám, je vyhledáván slavnými osobnostmi a za své služby si nechává štědře platit.

Seriál tak kvůli sklonům k senzačním odhalením a násilnému dramatizování situací i napotřetí selhává v postižení samotného procesu terapie a víru českých diváků v terapeutické řešení psychických problémů pravděpodobně nezvyší. Uznání si ovšem zaslouží za přesvědčivé zobrazení potřeby sebeurčení u transgenderového jedince. Zároveň je učebnicí nenápadných kameramanských a střihových postupů, s jejichž pomocí lze dlouhé dialogy dynamizovat a činit motivicky vrstevnatými. Doufejme, že následující seriál z produkce české HBO – *Bez vědomí* od Ivana Zachariáše – dokáže přehlížené téma a vysokou řemeslnou úroveň propojit do vyrovnanějšího výsledku.

Autor je filmový publicista.

Terapie (3. sezóna). HBO, ČR, 2019. Autoři Petr Zelenka, Matěj Chlupáček ad., hrají Karel Roden, Vojtěch Dyk, Tatiana Vilhelmová, Zdena Studenková, Marek Taclík ad.

Na minimalistické prezentaci jednotlivých konverzací není nic divadelního. Foto HBO

Smooth Criminal

Loučení s Neverlandem Michaela Jacksona

Dokument HBO Leaving Neverland je novým pohledem na Michaela Jacksona, který značně problematizuje vztahy mezi zpěvákovým osobním životem, tvorbou a veřejnou image. Přináší totiž svědectví obětí jeho sexuálního zneužívání. Film tak diváky nutí radikálně přehodnotit mediální obraz jedné z největších popových hvězd 20. století.

ANTONÍN TESÁŘ

Hudební, filmové i jiné hvězdy nejsou lidé z masa a kostí. Mezi člověkem jménem Elvis Presley a hvězdou téhož jména je ve skutečnosti řada podstatných rozdílů. Hvězda je abstraktní mediální konstrukt, složitý chimérický shluk významů a představ, generovaný mnohohlasem textů, hlasů a obrazů – zdaleka nejen autorskými díly, ale také všemožnými mediálními obsahy, které se příslušné celebritě věnují. Filmový historik Richard Dyer tuto abstraktní anatomii hvězd označuje termínem strukturovaná polysémie. K fyzické osobě Elvise Aarona Presleyho se přitom

klidným tónem, ve kterém je cítit melancholii i nostalgii. V řadě recenzí opakované přesvědčení, že snímek může sloužit jako studie emocionálních dopadů sexuálního zneužívání, je jistě do určité míry pravdivé. Zároveň si ale musíme neustále připomínat, že Jacksonův případ je v mnoha ohledech unikátní. Jackson byl přece jen jednou z největších celebrit 20. století a žádný jiný pedofil pravděpodobně nepředstavoval pro děti takovou autoritu jako on. Žádný také pro své oběti nevybudoval obří ranč, fungující jako promyšlená past plná atrakcí. Ze zneužívání se díky

vyrovnat se s tím, co znamenal a co nyní má znamenat pro nás. Další podstatný problém, který snímek vyhoceným způsobem nastoluje, souvisí se statutem zkompromitovaných hvězd. Což je problém, který bude s ochotou společnosti podobné případy odkrývat stále akutnější.

Momentální gesta typu odmítání hrát Jacksonovy písně v rádiích nebo stažení epizody *Simpsonů*, kde zpěvák vystupoval, jsou tak povrchní, že vyznívají jen jako bezmocné plácnutí do oceánu zpěvákových mediálních reprezentací. Pokud to má být výzva k vymazání Jacksona z historie, pak je stejně nesmyslná jako marná. Bohužel i jiné současné pokusy vyrovnat se se starší popkulturou, která neodpovídá dnešním etickým nárokům, jsou podobně přímočaré a v důsledku vedou spíše k zavírání očí před problémy než k jejich zvládnutí. Nejen zpěvákovi skalní fanoušci, ale i miliony lidí, kteří oceňují jeho hudbu, se nyní prostě musí vyrovnat s tím, že její autor byl zároveň sexuální predátor, jenž promyšleně, rafinovaně a dlouhodobě zneužíval malé děti. Zcela se zřeknout Jacksonova komplexního odkazu v popkultuře je v tomto případě stejně krátkozraké jako tvářit se, že se nic nezměnilo, a dál jeho osobu adorat.

Leaving Neverland je výzvou k něčemu daleko náročnějšímu – k intergrování zpěvákových zločinů do jeho hvězdné persony. Jackson byl nepochybně geniální popový skladatel, výrazná osobnost afroamerické popkultury, neopominutelná figura osmdesátých a devadesátých let – a také pedofilní sexuální agresor. Skutečné vyrovnání se s *Leaving Neverland* znamená odvrhnutí zastaralé a zjednodušující romantické vize umělce, který se zračí ve svém díle. V mnoha ohledech extrémní případ Michaela Jacksona ukazuje, že vztahy mezi soukromím umělců, jejich veřejnou pověstí a tvorbou jsou mnohem komplexnější.

Dangerous

Dalším zásadním kontextem, který je třeba zohlednit v souvislosti s tím, co *Leaving Neverland* dělá s Jacksonovým mediálním obrazem, je americká popkultura osmdesátých a devadesátých let. Jackson byl součástí širokého proudu populární tvorby zaměřené především na mládež, přičemž samozřejmě nešlo jen o hudbu, ale také třeba o film, komiks nebo videohry. Ostatně Jacksonova kauza přímo souvisí se zmíněným Macaulayem Culkinem, který byl jednou z největších dětských hereckých hvězd této éry. V kontextu eticky hodně problematického prostředí dobové popkultury orientované na děti se ukazuje, že Jackson nebyl monstrem, které se vynořilo odnikud. Bylo to monstrem, jež se chopilo nabízející se příležitosti.

Titulní Jacksonův ranč Neverland se při zpětném pohledu mění v hrozivý monument jeho sexuálních útoků. Jacksonova rezidence je dnes víceméně ve stejném stavu, v jakém byla v době zpěvákovy smrti, a je stále na prodej. Robson a Safechuck ranč líčí jako ohromující stavbu plnou nástrah na dětské oběti, úkrytů a hlídaných míst, skýtajících zpěvákovi při styku s dětmi naprosté soukromí. Neverland se tak v dokumentu stává podobně uhrančivým, temným místem jako Jackson monstrózní bytostí. Kromě toho symbolizuje situaci, ve které se nyní tváří v tvář Jacksonovu odkazu nacházíme: Mínotaurus je mrtev, ale labyrint pořád stojí. Je otázka, jestli ho chceme srovnat se zemí, nebo máme odvahu procházet se jeho prázdnými chodbami.

Leaving Neverland. UK, USA, 2019, 236 minut. Režie a kamera Dan Reed, střih Jules Cornell, hudba Chad Hobson. Premiéra 8. 3. 2019 (HBO GO).

Michael Jackson a Wade Robson. Foto HBO

mediální hvězdná image „Elvise“ nevztahuje, spíše ji překrývá. Potká-li někdo na ulici Presleyho, pak nespátří člověka, ale hvězdu.

Jeden z nejvíce fascinujících aspektů zdánlivě jednoduchého dokumentu *Leaving Neverland*, věnovaného Michaelu Jacksonovi, spočívá právě ve zproblematizování vztahu mezi hvězdou, tvůrcem a soukromou osobou. Permantně připomínaný, ale zároveň znatelně absentující hrdina se ve filmu vynořuje a zase mizí jako nepolapitelné monstrum ukryté v labyrintu vlastní polysémické aury.

The Way You Make Me Feel

Čtyřhodinový dokument *Leaving Neverland* se skládá především z dlouhých rozhovorů se dvěma protagonisty a jejich rodinami. Wade Robson a James Safechuck v nich detailně popisují, jak je Jackson coby děti několik let sexuálně zneužíval. Přes extrémní stopáž film z tohoto velmi přesně vymezeného tematického pole nikam neuhýbá. Tvůrci se ani nesnažili oslovit další osoby, které také mohly být oběťmi zneužívání, včetně slavného herce Macaulaye Culkina. Znamenalo by to totiž nutit je, aby se znovu, a nikoli z vlastní iniciativy, vyjadřovaly k celé kauze. Také se vůbec nepokoušejí dávat Robsonovy a Safechuckovy výpovědi do vztahu k Jacksonovu životu, například k jeho problematickému dětství. Uvědomují si totiž, že podobné poznámky by byly pokusem obhájit neobhájitelné. Nejde tu o rekonstrukci kriminální kauzy ani o snahu Jacksona definitivně usvědčit. Fanatičtí zpěvákovi fanoušci, kteří před jeho kauzami v minulých desetiletích zavírali oči, je mohou zavírat i nadále, jen to teď budou muset dělat o dost úporněji. *Leaving Neverland* totiž nechává jen hodně malý prostor pro racionální pochyby.

Projev obou mužů je zvláštně odevzdaný. Robson i Safechuck mluví velmi podobným

tomu stala zkušenost spojená s hrou a láskyplným vztahem k osobě, která pro oběti byla zbožňovaným hrdinou, zkušeným dospělým i nejlepším kamarádem.

Jacksonovy činy jsou zároveň nesrovnatelné s jinými případy sexuálního obtěžování v showbiznysu, třeba s aférami Kevina Spaceyho nebo Harveyho Weinsteina. Daleko blíží mají k pedofilním kauzám v církvi, tedy k případům zneužití důvěry vkládané v určitou autoritu. Ale ani tohle srovnání nevystihuje unikátní Jacksonovu pozici, plynoucí z jeho statusu všemi milovaného „krále popu“ a multimilionáře s mimořádným společenským vlivem.

Bad

Fakt, že se *Leaving Neverland* nesnaží být mnohovrstevnatým dokumentárním filmem, který by se událostem věnoval z více úhlů pohledu, má své etické důvody. Je to však také pozoruhodný dramaturgický tah s ohledem na způsob, jakým se vztahuje k Jacksonově hvězdné personě. Obraz, který film konstruuje, není ani reprodukcí jeho polysémantického mediálního obrazu, ani pokusem proniknout do jeho soukromí (které beztak vždycky zůstane do určité míry neproniknutelné). Nejde tu v žádném případě o to pochopit, kdo mrtvý muž jménem Michael Jackson doopravdy byl. To je totiž tajemství, které hvězda důsledně udržovala svým stylizovaným vystupováním, plastickými operacemi a dalšími hrami s vlastní identitou. Tvůrci se tak snaží postihnout pouze to, kým byl Jackson pro Robsona a Safechucka. Výsledný obraz je prudce konfrontační a neustále naráží na zpěvákovu obecně přijímanou image. *Leaving Neverland* nás tak nutí přehodnotovat identitu Jacksona jako hvězdy. Pochopit zpěváka jako osobu tu není tak důležité jako

FESTIVALX10

ALTERNATIVA

S

P

A

C

E

12.–
13.4.
2019

AMBIENT

ELEKTRONIKA

X

DIVADLOX10.CZ

Charvátova 10/39, Praha 1

A2 REFLEX FOR MEN IN VOICE

MINISTERSTVO KULTURY

PRÁHA PRAŽSKÉ PRAHA PRAHA

RADIO 1

la saison française

5. 4.
michel doneda & petr vrba
milam q
fogol et son double

12. 6.
denombrement
(jean-philippe gros,
stéphane garin)
matthias müller

29. 5.
tripes (julien
pontvianne,
marco quaresimin,
julien chamla)
false trance

impro/experimental/raw

punctum
krásova 27, praha 3
punctum.cz

A2 C MINISTERSTVO KULTURY

PRÁHA PRAŽSKÉ PRAHA PRAHA

RADIO 1

Mezinárodní festival divadelních škol

SETKÁNÍ/ENCOUNTER

se blíží!

Brno opět přivítá příznivce divadla z různých koutů světa. Lotyšsko, Bosna a Hercegovina, Rusko, Filipíny – to je jen zlomek toho, co můžete zažít na 29. ročníku Mezinárodního festivalu divadelních škol **SETKÁNÍ/ENCOUNTER**, který se uskuteční v termínu od **2. - 6. dubna 2019**. Divadelní představení si můžete vychutnat na divadelních scénách JAMU, kterými jsou Divadlo na Orlí a Studio Marta, a dále v prostorách Centra experimentálního divadla – Husa na provázku a HaDivadlo.

Je nám ctí představit také ambasadora festivalu, kterým je pro letošní rok herec, mím, dramatik, zakladatel Divadla Bolka Polívky a především absolvent Divadelní fakulty JAMU, pan **Boleslav Polívka**.

Letošní ročník festivalu nově obohatí pětidenní tvořivý a zábavný **WORKSHOP SETKÁNÍ/ENCOUNTER**, na který se mohou přihlásit všichni studenti divadelních fakult z České republiky, Slovenska, Maďarska a Polska. Odborným lektorem tohoto workshopu je **Attila Antal** – maďarský divadelní a filmový režisér, skladatel a autor.

Kromě hlavního programu se návštěvníci mohou těšit na bohatý off – program a na Open Air Stage, na kterou bychom tímto rádi pozvali všechny Brňáky! Open Air Stage bude na Moravském náměstí **2. dubna 2019** a zahájí tak celý festival. Headlinerem bude slovenská zpěvačka Katarzia se svým sólo vystoupením, a také brněnská skupina Acute Dose.

Rádi bychom všechny pozvali na výstavu fotografií z minulých let festivalu. Fotografie budou vystaveny od **12. března do 6. dubna v Kabinetu Múz**.

Více informací o našem festivalu naleznete na webových stránkách www.encounter.cz nebo na facebooku SETKÁNÍ/ENCOUNTER.

Organizátoři festivalu tímto děkují Mezinárodnímu visegrádskému fondu, za jehož podpory je festival pořádán.

#Enc19

Inscenátoři projektu Coming Society útočí na všechny smysly diváků. Foto Julian Röder

Zpráva o evropské civilizaci

Kontroverzní režisér Oliver Frljić uvedl v berlínském Divadle Maxima Gorkého svou adaptaci Kafkovy povídky Zpráva pro jistou akademii. Výsledkem je bravurní inscenace, v níž se žongluje s humanitou stejně jako s divadelními žánry.

MARCELA MAGDOVÁ

Zdá se, že spojení jevištního mága a především provokatéra Olivera Frljiće s berlínskou názorově otevřenou a angažovanou scénou Divadla Maxima Gorkého je zárukou úspěchu. Po loňské *Alternativě pro Německo*, v níž sebeironicky zkoumal na pozadí migrační krize zesilující antidemokratické proudy v současné evropské společnosti a která byla na festivalu Palm Off Fest představena i českému publiku, v aktuální inscenaci *Ein Bericht für eine Akademie* (Zpráva pro jistou akademii) upřel režisér svoji pozornost k tématu lidství jako základnímu předpokladu demokracie a civilizované Evropy.

Svoboda skrze podrobení

Hra vychází z povídky Franze Kafky z roku 1917, monologu „polidštěného“ opičáka Červeného Petra. Ten ve své zprávě dospívá k názoru, že humanizace byla pro něho jediným východiskem, jelikož svoboda divokého zvířete se volit nedala. Svoboda mezi lidmi je podle něho až příliš častým klamem. Začal proto napodobovat lidi, plivat kolem sebe, kouřit dýmku jako starý chlap a pít z láhve kořalku. Frljić základní Kafkovu tezi, jak je jeho zvykem, asociativně rozvíjí a problém humanity vztahuje k rasismu stejně jako k pokusům na zvířatech. Na začátku inscenace hřímá z forbíny herečka Sesede Terziyan a srovnává praktiky nacistických koncentračních táborů a velkochovů zvířat. Se zvířaty je údajně nakládáno stejně jako s vězni v lágrech. Frljić

zmiňuje holocaust pravděpodobně i s ohledem na židovský původ pražského rodáka Kafky, kterého nakonec na jevišti zhmotňuje a nechává ho vést dialog s jeho literární postavou. Se záměrným rozostřením reality a fikce se u Frljiće setkáme prakticky v každé inscenaci. Méně častá je u něho monumentální realistická dekorace, kterou v tomto případě zvolil.

Scénický horizont tvoří regály plné knih, symbolizující vědění, jež musel opičák vstřebat, aby získal průměrné vzdělání Evropana. Červeného Petra režisér v prvním obraze představuje coby civilizovaného měšťáka, který sedí v koženém klubovém křesle v knihovně a kouří dýmku. Nebyl by to ale Frljić, aby diváky hned několikrát nemystifikoval. Nastolený žánr se totiž v průběhu děje náhle mění v grotesku či muzikál, stejně jako se bortí v závěru inscenace konzervativní scénografie. V polidštěném opičákovi, kterého brilantně ztvárnil Jonas Dassler (den po premiéře hry oceněný na filmovém festivalu Berlinale), se záhy probouzejí dřívější zvířecí pudry. Není ale jediný, nevyzpytatelně se chová i Hagenbeck v podání Arama Tafreshiana. V předloze tato postava stojí za loveckou expedicí a odchyttem Červeného Petra, kdežto u Frljiće je Hagenbeck hlavou rodiny, do níž se někdejší opičák přičlení. Postupně ale získají zvířecí rysy i další zúčastnění, dámy v toaletách a pánové v oblecích, tvořící obraz pokrytectví měšťanské morálky. Na společenské konvence Kafka ovšem nenarázal jen ve *Zprávě pro jistou akademii*. V inscenaci zazní i fragmenty jeho dopisů Mileně Jesenské či známý Dopis otci.

Opice ve Spolkovém sněmu

V momentě, kdy jsou definitivně smazány hranice mezi zvířaty a lidmi a pojem lidské svobody je bagatelizován, se může inscenace zdát tematicky vyčerpaná. Frljić ale přichází s grandiózním vrcholem. Přivádí na jeviště živého paviána Jeany. Opice předvede pár naučených kousků a následně se stane svědkem politického spektaklu. Z regálů tvořících horizont scény začnou postupně vypadat knihy a pomalu obnažovat ohromnou mříž – klec. Za ní se v zadním plánu skrývá řečnický pult s několika státními vlajkami i vlajkou Evropské unie. Červený Petr vchází do pomyslného Spolkového sněmu a pronáší zde plamennou řeč o stavu německé

demokracie, civilizačním teroru a v neposlední řadě o pokusech na zvířatech. Hovoří o normách, našem přizpůsobování i nutnosti se vzepřít. Postupně přitom začne vést dialog s Kafkou, svým stvořitelem, až nakonec opustí „fikční svět“ jeviště a usedne mezi publikum jako běžný divák, polidštěný opičák, podobající se spolusedícím v hledišti.

Frljić v autorské variaci Kafkovy povídky demytizuje svobodu jako nezbytnou hodnotu evropské civilizace a demaskuje pojem humanity. Oboje činí s groteskní nadsázkou a za přičinění skvělého hereckého ansámblu. Autorka je teatroložka a divadelní publicistka.

Franz Kafka, Oliver Frljić: Ein Bericht für eine Akademie. Režie Oliver Frljić, scénografie Igor Pauška, kostýmy Sandra Dekanić, světelný design Jens Krüger, zvuk Hannes Zieger, dramaturgie Johanna Höhmann, hrají Jonas Dassler, Sesede Terziyan, Aram Tafreshian, Mehmet Ateşçi, Lea Draeger, Nika Mišković ad. Maxim Gorki Theater, Berlín, premiéra 8. 2. 2019.

Vstupte do Ultrasvěta

Po zhlédnutí interaktivního scénického konceptu Coming Society v berlínském divadle Volksbühne není možné neopěvovat překvapivost německého divadla. Inscenace se formálně vymyká všem žánrovým kategoriím, nejbliž má ale k imerzivnímu divadlu.

MARTIN MACHÁČEK

Coming Society je společný projekt režiséry Susanne Kennedy, výtvarníka Markuse Selga a nizozemských divadelnic Bianky van der Shoot a Suzan Boogaert. Scénu Volksbühne mění v bájný hvězdný koráb, s jehož pomocí prolamují čas i prostor. Během inscenace tyto kategorie přestávají platit a zážitek se rovná

průletu černou dírou. Hrstka napjatých diváků sleduje několik objektů na forbíně, které dominuje masivní brána ústící za zataženou železnou oponu. Po chvíli nejistého vrtění v hledišti se ozve ženský hlas, který diváky vítá v počítačové hře, jakémsi simulátoru budoucnosti. Po zvednutí opony hlas vede publikum skrze bránu na jeviště, do ohromného prostoru.

Koncentrovaná psychedelie

Většina *Coming Society* se odehrává na pomalu se pohybující točně, po níž jsou roztroušena malá centra všelijakých tvarů (například pyramida nebo kvádr). V rozích jeviště se ještě nacházejí jakési napevno stojící svatyně a v prostředku scény visí ze stropu statický, průchozí ovál. Z celé té komplikované konstrukce pak ční monolit s nápisem „AXIS-MUNDI“. Chrámovým komplexem či labyrintem stále měnícím svoji strukturu lze v průběhu představení volně procházet a potkávat zde výstředně oděné průvodce, kteří obývají jednotlivá centra. Do hlasu ústřední mluvčí, která zprvu divákům oznamuje, že jsou nesmrtelní a mají spoustu možností nebo že „počítač i hráč jsou vědomím“, zaznívají od herců úryvky nespojitých promluv – třeba úvaha nad tím, zda realita existuje v podobě, jakou zažíváme. Po počátečním roztříštěném dění se akce v jednotlivých centrech pomalu obrací k ústřednímu objektu, „ose světa“, až se nakonec sjednotí při rituálu zrození nadčlověka, jehož podoba se v průběhu děje hledá.

Suma všeho, co se na scéně odehrává, toho, jak vypadá dekorace, případně co herci říkají a jak jsou oblečení, tvoří koncentrovanou psychedelii. Inscenátoři v průběhu bezmála dvouhodinového divadelního tripu útočí na naše smysly a naše soustředění tříští do mozaiky obrazů a zvuků. Z pestrobarevných textur v sytých odstínech, které pokrývají většinu dekorace, přecházejí oči stejně jako z mnohačetných projekcí. Převážně organické textury se prolínají s cyberpunkovými graffiti. Spolu s vizuální změť ale tvůrci klíží pozornost diváků i změť zvukovou. Zatímco v tuzemském imerzivním divadle dávají tvůrci divákovi možnost, aby si vybral, kam bude jím sledovaný příběh směřovat, v *Coming Society* se děje vše najednou. Narativ neexistuje a vzniká neodbytný pocit, že uprostřed chaosu nestíháme něco podstatného.

Přízračné obsazení

Vstup na jeviště je srovnatelný se spuštěním online hry, v níž ale hráč neovlivní nic kromě vlastního diváckého zážitku. Může se pokusit zachytit jakousi motivickou linku, obcházet jednotlivá centra nebo si lehnout na předem připravené polštáře a sledovat stropní projekci, případně všemu nezúčastněně přihlížet zvenku. Jakmile ale přistoupí na pravidla světa podle Susanne Kennedy, pocítí závrať.

Zběsilý, nutno dodat velmi propracovaný vizuál i sound design ještě posiluje přízračné obsazení. Kennedy často své inscenace zalidňuje charismatickými a uhrančivými typy, případně herce všemožně maskuje. V *Coming Society* mají kostýmy z plastů nebo jiných „kosmicky“ vyhlížejících materiálů. Skoro by se mohlo zdát, že půjde o parodii new age. Vše je ovšem podáno zcela vážně a režisérka nezciží jediný moment, jakkoli odhalené technické zázemí stále zpřítomňuje divadlo. *Coming Society* je hodinu a půl trvající pobyt uprostřed sekty s vlastními rituály a jazykem. Nikomu nic nenuť, ale divák může naplno zažít utopii, plně se do ní ponořit a zapomenout, že je pouze v simulátoru reality, v jakési počítačové hře, která těm, kdo jejímu kouzlu propadnou, přinese psychedelický zážitek. Autor je divadelní kritik.

Susanne Kennedy, Markus Selg: Coming Society.

Režie Susanne Kennedy, scénografie Markus Selg, umělecká spolupráce Bianca van der Schoot, Suzan Boogaert, zvukový design a hudba Richard Janssen, kostýmy Andra Dumitrascu, světla Rainer Casper, video Rodrik Biersteker, dramaturgie Alan Twitchell, hrají Ixchel Mendoza Hernandez, Suzan Boogaert, Dieter Rita Scholl, Kate Strong, Bianca van der Schoot ad. Volksbühne, Berlín, premiéra 17. 1. 2019.

Vlci v ovčím stádu

Extrémní hudební subkultury jako black metal, ale také industrial a noise často pracují s kontroverzními tématy či symbolikou, aby se tak vymezily vůči jiným žánrům i společnosti. Prvky vyjadřující absolutní negaci přitom přebírají i z nacismu. Jak ukazuje několik příkladů z české scény, hranice mezi uměleckou stylizací a neonacistickými postoji je leckdy nejasná.

MILOŠ HROCH

Cestou podél chatařské kolonie míjíme hřbitov domácích mazlíčků a v podzimní noci nás už z dálky vábí rudě nasvícená zřícenina kaple. Musíme dávat pozor, kam šlapeme, abychom nespadli do některého z neoznačených hrobů. Jsme na jednom z nejtemnějších míst v Praze – bohnickém hřbitově bláznů nedaleko psychiatrické léčebny. Před kaplí je improvizovaný bar z bas od piva, u kterého postávají fanoušci hardcoru i gotici v dlouhých kabátech, připomínající mstitele Vránu ze stejnojmenného komiksu. Potom útržky hovorů a poslušné vrčení generátoru pročísne kytarový riff a členové kapely Bahratal s warpainty na obličejích spustí svůj válečný stroj – jejich panzerfausty jsou směsicí osmdesátkového black metalu, thrashe a noise punku. „Krvácí jak píča Matky Boží,“ řve zpěvák a basák kreslí ve vzduchu obrácený krucifix.

Riziko stylu

Sérii ilegálních koncertů po hřbitovech pojmenovali Bahratal „Triumf vůle“ – podle nacistického filmu Leni Riefenstahlové. Jejich akce by mohly sloužit jako učebnicový příklad blackmetalové estetiky: je zde fascinace zlem, nihilismus, misantropie, pohanství i výsměch křesťanství. Baskytarista Vojta popisuje jeden ze svých koncertních zážitků skoro jako osvětlení: „Všechno se to událo tak rychle. V kruhové pohřební kapli nedaleko Mostu hořel uprostřed oheň a my hráli blízko něj. Lidi kolem měli pomalovaný ksichty, my vazbili, bylo to hrozně nahlas, já koukal na nebe – a najednou mě to zlo pohltilo a zatočila se mi hlava.“ Dodává, že na příští rok si jako místo pro vystoupení vyhlédli bývalou nacistickou továrnu u Sokolova. Jde o provokaci, estetiku zla, nebo o politické stanovisko?

Osmatřicetiletý zpěvák skupiny Marek k ideologickému zmatení, s nímž se setkáváme v temných vodách extrémních hudebních subkultur, jako jsou industrial, noise a black metal, lakonicky poznamenává: „Je to riziko stylu.“ V podání jeho kapely slouží narážky na nacistickou minulost především jako punková provokace. „Chceme lidi srát,“ říkají členové Bahratal. Z jejich hudby je ovšem cítit spíš fanouškovský zápal. „Víme, kde je naše místo, a naším přesvědčením je solidarita a respekt k lidem, i když na koncerty nosíme nože nebo kosu,“ popisuje ideovou pozici skupiny Marek, který se pohybuje na místní nezávislé scéně už dvacet let a za tu dobu hrál mimo jiné v emohardcorových kapelách Lakmé a Remek nebo elektronickém projektu V0nt.

V jiných případech se ovšem symbolika a estetika zla propisuje hlouběji – do reálného života i politického názoru, který pak snadno sklouzává k neonacismu. Hranice jsou přitom nejasné, zvláště pak při pohledu zvenčí. Často se zdá, že ani sami hudebníci pořádně nevědí, jaké je jejich stanovisko, a jedno jejich tvrzení popírá druhé. Také u nás působí několik otevřeně rasistických nebo maskovaných kapel s mezinárodním renomé. „To spojení black metalu a nacionálního socialismu jsem ale vždycky vnímal jen jako další projev nenávisť a vymezení se proti vnějšímu světu, podobně jako všechno to antikřesťanství,“ říká k tomu Michal, který působil jako zpěvák jedné z takových skupin – severočeských Sekhmet. Zkrátka, zasněžený les z obalů blackmetalových desek je zrádný, dokonce i jeho tuzemský výběžek.

Zlo je silnější

„Setrvalé utrpení má právě tak právo na výraz jako mučený člověk na to, aby křičel,“ řekl filosof Theodor Adorno. A křik byl nejhlasitěji slyšet v hudbě. Pro provokaci se nemuselo daleko – zlo bylo na dosah v podobě zkušenosti s druhou světovou válkou. Už punkové skupiny v sedmdesátých letech šokovaly svastikami. Genesis P-Orridge z britské

industriální kapely Throbbing Gristle provokoval skladbou Zyklon B Zombie a jeho posedlost vraždami, nekrofilii, nacismem a dalšími excesy později neunikla ani britské policii. Kontroverzní neofolková kapela Death in June, která míchala pohanství, homoerotiku a nacistické symboly, zašla ještě dál. V osmdesátých letech měla dokonce nějaký čas stejnou adresu jako britská fašistická strana National Front.

Inklinace norské blackmetalové scény ke krajní pravici je známá. O brutálních důsledcích snahy členů kapely Mayhem z norského Osla stát se „nejzlejší“ skupinou na světě se můžeme dočíst v knize *Lords of Chaos* (Vládci chaosu, 1998). Zpěvák kapely Dead si uštěřil hlavu a ostatní členové pak jako amulet údajně nosili úlomky jeho lebky. K Mayhem se připojil také Varg Vikernes, který se proslavil svým projektem Burzum, ale také vypalováním kostelů a v roce 1993 zabitím zakladatele kapely. „Tehdy mě překvapilo, že vraždu Euronyma moc nerozpítvával, prostě napsal jen ‚jsem momentálně v base‘,“ vzpomíná v rozhovoru pro Marast Music český metalový fanoušek Jakub Jodl, který si v té době dopisoval s norskými blackmetalisty. Vikernes kromě toho vydával vlivný neonacistický fanzin a propagoval krajně pravicovou militaristickou skupinu Einsatzzgruppe, která ho potom plánovala vysvobodit z vězení. I díky Vikernesovi se v devadesátých letech vyčlenila národněsocialistická odnož black metalu (NSBM). Na blackmetalové scéně, plné symbolů a provokací, je ovšem těžké odlišit skutečné extremisty od ostatních. Vystihuje to ostatně název knihy Davida Maspera a Maxe Ribarice, která se věnuje právě ideologii a historii NSBM: *Wolves Among Sheeps* (Vlci mezi ovci, 2015).

Britský server The Quietus v této souvislosti varuje: „Umělecká transgrese a subverze jsou vítané prvky jakékoliv progresivní kultury, ale bezmyšlenkovitě posouvání hranic toho, co je ještě považováno za přijatelné, ať už umělecky, politicky nebo společensky, není nutné progres.“ Provokace a nejednoznačnost je ovšem láková – jak potvrzuje i Marek z Bahratal, který se živí jako psychoterapeut a který byl mnoho let „součástí ideologicky správné hardcorové scény“. Hyperkorektní prostředí a sáhodlouhé debaty o tom, jestli kapela není moc „macho“, když si bubeník na letním festivalu Fluff sundá triko, ho ale začaly unavovat. Teď Marek ve volném čase studuje dějiny druhé světové války, vydává fanzin Kolyma Tales a s precizností historika se zajímá o kapely s hraničními či extremistickými tématy a symbolikou. Rozkrývá pozadí noisových nebo power electronics projektů jako Xenophobic Ejaculation nebo vazby labelu Satanic Skinhead Propaganda, kde vycházejí levicové crustové, ale i neonacistické kapely. Co ho na nich fascinuje? „Ta hudba mě zajímá kvůli extrému... Jsou zajímaví, protože posouvají hudební výraz.“ Marka doplňuje jeho o deset let mladší spoluhráč Vojta: „Někdy se u toho necítím dobře, ale touha poslechnout si to a podívat se na druhou stranu je silnější. V *Pánovi prstenů* mě taky víc bavili skřeti a lákal Mordor.“

Pokus o perverzní vtíp

S Bahratal si oba plní své klukovské sny – vracejí se ke kultovním tuzemským kapelám Master's Hammer nebo Törr, které vznikly ještě za socialismu a na které se odkazují i zahraniční legendy jako blackmetalové Darkthrone nebo dronemetalové Sunn O))). Ostatně slogan „Kult násilí a smrti“ si Bahratal vypůjčil z recenze na koncert Törr, která vyšla v Rudém právu roku 1988 a v níž je dění mezi „zfanatizovanými vlasáči“ popsáno takto: „Ruce výhrůžně sevřené v pěst vyletovaly proti usínající obloze. ‚Heil! Heil! Heil!‘

rozléhalo se údolím amfiteátru.“ Jak konstatuje Marek: „V tom metalu je taková ta klasická tupost.“

Historicky mladší noisová a postindustriální scéna – i ta domácí – je přece jen rafinovanější, ale také ambivalentnější. Ideologické pozadí hudebních projektů často působí jako labyrint. Například pražský hudebník vystupující pod přezdívkou Wilhelm Grasslich se svým powerelektronickým projektem Uncle Grasha údajně prozkoumává povahu společenských tabu. „Ten ‚strýček‘ v názvu projektu je archetyp pedofila a zároveň tak Spojenci přezdívali Stalinovi,“ vysvětluje Grasslich, kterého uhranula psychoanalýza, druhá světová válka i hrůzy sovětského režimu. Stačí se podívat na názvy – a obaly – jeho desek *Stalinist Nun* (2015) nebo *Stalinist God* (2018). Grasslichova hudba prý má být svědectvím o nejbrutálnějších lidských činech, jež ovšem zároveň prezentuje jako sexuální fetiš: „Dá se to brát jako pokus o perverzní vtíp. Využívám estetiku avantgardy a propagandy, kde se všechno prolíná a zároveň stírá.“ K tomu patří i nejednoznačná vyjádření v rozhovorech.

Zároveň ale Grasslich vystupuje na akcích proti rasismu. Vlastní politické stanovisko tedy jeho tvorba přímo neodráží. Svůj přístup shrnuje jednoduše: „Navlékneš si nějakou uniformu a pak ji zase sundáš.“ Jeho laibachovské provokace jsou tedy především „šokovou taktikou“, jak ji popisuje kniha Jennifer Wallis *Fight Your Own War* (Veď svou vlastní válku, 2016), věnovaná power elektronice a noisu: „Musíte se dostat pod úroveň jednoduchých interpretací, což vyžaduje pečlivou analýzu. Otázky a interpretace posluchačů jsou přitom daleko důležitější než samotná hudba.“

Černá řeč Mordoru

„Jako teenager hledáš úlety. To tajemno, všechno ty zasněžený černobílý lesy, a pižmo – to mě přitahovalo,“ vzpomíná na svou cestu k black metalu Michal, který kromě děčínských Sekhmet nějakou dobu působil také v Moravské zimě. O obě kapely se přitom opakovaně zajímala Antifašistická akce. Dneska si Michal sice rád poslechne Mayhem nebo Darkthrone, blackmetalové scéně se ale vzdálil. Věnuje se LARPu, šije kostýmy, jezdí do přírody a hraje si s přáteli na skřety – je vůdcem kmene Snaga. „Pokud posloucháš black metal nebo inklinuješ ke skřetům, zpravidla to není proto, že bys byl kdovíjakej lidumil,“ zamýšlí se Michal nad spojitostí mezi *Pánem prstenů* a blackmetalem. Koneckonců i Varg Vikernes na jedné ze starších fotografií pózoval před mapou Středozeemě, svou dřívější přezdívkou Count Grishnack si vypůjčil od Tolkienova skřetího velitele a „burzum“ v řeči Mordoru znamená temnota.

Nejhezčí vzpomínky má Michal podle svých slov na koncerty, u nichž se mohli vyřádit s kostýmy. „Zničili svobodu krve slovanské! Jen ať vyčkají příchodu zimy moravské,“ zpívá se ve skladbě Rodný kraj od Moravské zimy. Je to sice nasáklé nacionalismem, Michal si ovšem tento étos spojoval především s fantastickým světem nadpřirozených bytostí, v němž se stavěl zásadně na stranu zla. Také během působení v Sekhmet se prý ztotožňoval spíš se satanismem a misantropií než s neonacismem. Na otázku, jestli nepovažoval texty písní Zyklon B nebo Dějiny nenávisťi, které měli Sekhmet v repertoáru, za problematické, odpovídá nepřímě: „Jestli na základě poslechu nějaké kapely půjdeš a někoho napadneš nebo něco zničíš, tak jsi debil.“ Tím ovšem problém poněkud zjednodušuje. Především u teenagerů totiž subkulturní vzory identitu do určité – někdy i značné – míry ovlivňují.

„V krvi je čistota, v krvi je národ, v krvi je síla, spravedlnost a nenávisť!“ zní ve skladbě Sekhmet z roku 2006. Hudbu i text složil

Kult násilí a ideologické zmatení v extrémní hudbě

Vystoupení skupiny Bahratal. Foto Bára Kohoutová

spoluzakladatel kapely Set, který se podle zjištění Antify pravidelně účastnil neonacistických demonstrací v ústeckém kraji a byl napojen na severočeskou buňku autonomních nacionalistů. „Chtěl bych říct, že do textů Sekhmet národní socialismus netahám. Je to jenom moje osobní přesvědčení,“ řekl v jednom ze starších rozhovorů. Na otázku, jak se k tomu staví dnes, neodpověděl. Dle politologa Jana Charváta, který se dlouhodobě věnuje neonacistickým projevům na hudebních scénách, jde o vcelku stereotypní příběh: „Podle místních Set kdysi nosil dlouhé vlasy a kouřil trávu, pak ho někde zmlátili Romové a on si hlavu oholil.“ Roli ovšem mohla hrát i sociální situace v kraji.

Nenávist na severu

V ústeckém regionu je dlouhodobě druhá nejvyšší nezaměstnanost v zemi, v minulosti se tu konaly masivní protiromské pochody, je zde tradičně silná neonacistická scéna, která slouží jako zázemí i pro ultrapravici ze sousedního Německa, a také se tu konala řada koncertů velkých jmen NSBM. Oblast, kde probíhalo vyhlazování Židů při pochodech smrti i postoloprtský masakr během divokého odsunu Němců, má pro tuto scénu zvláštní auru. V roce 2012 například přijeli do Žatce oslavit Hitlerovy narozeniny finští Goatmoon, koncertující před plachtou s motivem parafrazujícím nacistickou vlajku, přičemž akci spoluorganizoval Hendrik Möbus z německé NSBM skupiny Absurd, který jako teenager se spoluhráčem z kapely zavraždil svého

spolužáka. Dnes provozuje vydavatelství Darker Than Black, zaměřené na neonacistické kapely, a píše se o něm i ve zmiňované knize *Lords of Chaos*. „Když se podíváte na Hitlerův Černý řád a vojska SS bez předsudků, uvidíte jenom vojáky, kteří fanaticky uvěřili vizi a vydali se na misi,“ zamýšlí se na jejich stránkách. Koncert nakonec přerušila policie.

Michal nicméně význam podobných kapel relativizuje s tím, že nenávist a xenofobie dnes šíří i někteří mainstreamoví politici: „Nahánět kvůli tomu nějaké žánrově vyhraněné skupiny undergroundového významu mi přijde kontraproduktivní.“ Koneckonců skupina Ortel s otevřeně rasistickými písněmi zabodovala v Českém slavíku. „Já jsem se nikdy nestavěl ani na jednu stranu. Je to možná alibismus, ale nemám potřebu někoho odsuzovat pouze na základě víry nebo barvy pleti,“ ohlíží se Michal za svým působením v Sekhmet, které přerušil kvůli příliš ortodoxním názorům ostatních členů. „Stejně tak ale nebudu vyhrožovat někomu jenom proto, že má nášivku Burzum, jak se to párkrát stalo mně.“

Podobná nestrannost je ale diskutabilní. Zatímco totiž mnozí příslušníci blackmetalové scény tolerují NSBM kapely jako součást žánru, levicové skupiny naopak odsuzují. Ukázaly to reakce na antifašistickou blackmetalovou kompilaci *Jdi a dívej se* (2016), na níž se objevily mimo jiné kapely Marnost a Smuteční slavnost, jejichž členové dnes tvoří Bahratal. Výtěžek z prodeje šel na podporu kampaně Good Night White Pride. Na blogu Echoes Zine se tehdy objevily pochyby o tom, proč

„tahat do black metalu jednu z organizací, která proti žánru z nejasných důvodů de facto brojí“. Autor svůj příspěvek uzavřel dost neurčitě: „A vůbec, netahejte politiku do muziky. Je to píčovina. Nehleďte na fakt, že black metal byl vždycky proti všem a všemu.“

Zahnat stíny

„Pokud ti záleží na integritě, tak člověka s nášivkou Burzum z hardcorového koncertu vyhodíš,“ vyjadřuje se Charvát o levicové HC scéně. Na tuzemském metalovém festivalu Brutal Assault je triko Burzum naopak téměř povinná výbava, ale k vidění je i na kutnohorském festivalu Creepy Teepee, kde zároveň visí antifašistické plachty a hrají queer umělci. V tomto do velké míry levicovém kontextu jde o součást „hipsterské“ mnohoznačnosti. Otázkou ovšem je, kde končí racionální reflexe a kde už jde o čistou fascinaci, jejímž stvrzením je nekritická identifikace.

Satanismus, nacismus nebo stalinismus mají pro příslušníky extrémních subkultur hodnotu především jako příklady absolutní negace, s jejichž pomocí se vymezují vůči světu a konformitě. Podle Charváta „to vymezení nemůže být úplně racionální nebo intelektuálně jasně ukotvené, protože by to pak kapely musely vysvětlovat“. Těžko rozluštitelné rébusy ovšem zároveň skrývají nebezpečí, že se za provokaci nebo kontroverzní metaforu schová nenávistná ideologie. Ortodoxní rasismus dnes málokoho osloví, a krajní pravice proto musí hledat nový jazyk – anebo se maskovat v subkulturních scénách. Podle Charváta

texty a estetika kapel mohou znamenat různé věci, rozhodující jsou však reálné činy – třeba to, jestli skupiny koncertují na neonacistických festivalech, nebo jakých se účastní demonstrací. To ovšem neznamená, že by se všemožné provokace – byť často primitivní – měly zlehčovat či ignorovat. Spolu se vzestupem krajní pravice v USA a Evropě se ostatně k politickým tématům stále častěji vyjadřuje i metalová scéna. Letos v únoru se například v New Yorku konal metalový festival Black Flags Over Brooklyn, který se jasně postavil proti neonacismu. Podle publicistky Kim Kelly je to pro scénu příležitost zamést si před vlastním prahem, aby nebyla „živnou půdou pro krajně pravicový extremismus“. Kelly se v této souvislosti ve svém textu pro New Yorker ptá: „Opravdu je to přílišná cenzura, když odmítnete koncert kapely pro její narážky na genocidu?“

Nejde však jen o ideologii, ale o tematizaci zla, násilí a „temnoty“ obecně. Každý máme hranici přijatelnosti nastavenou trochu jinak a záleží i na tom, z jakého prostředí k extrémní hudbě přicházíme, v jakém kontextu ji vnímáme a co si neseme uvnitř sebe. „Během terapeutické praxe jsem nepotkal moc lidí, které by pohltil stín a temnota. Šlo spíše o strach nebo o potřebu zahnat stíny zpátky. Vyhnat je z vědomí je částečně možné, ale podle mě je zdravější je kultivovat a pěstovat. K našemu zrání zkrátka patří i temná část,“ uzavírá Marek z Bahratal. Je přítom na každém, kam až chce zajít.

Autor je hudební publicista.

Přímá gesta

Rozhovor s malířem Jánem Triaškou

Slovenský umělec Ján Triaška využívá malbu jako médium sociopolitické kritiky. Zatímco jeho práce vystavené ve Středoslovenské galerii mají charakter komentářů politického dění, v případě nedávno proběhlé výstavy v pražské pouliční galerii Artwall šlo o konkrétní intervenci do veřejného prostoru.

NINA VIDOVENCOVÁ

Jak zpětně hodnotíte výstavu *Live Long and Prosper* v pražské galerii Artwall? Byla to pro mě nová zkušenost s veřejným prostorem. Situace, v níž výtvarná práce bezprostředně komunikuje s divákem, dává autorovi možnost sdílet obsah mnohem naléhavěji. Uvidím, jak se to odrazí v mé další práci.

Když se vaše výstava přesunula do veřejného prostoru, některá gesta jste obměnil. Proč jste se rozhodl pro tyto změny?

Původním záměrem série *Studie ruky* bylo realizovat klasický motiv ruky, která má v kontrastu s popkulturním gestem reálný předobraz, přímo na stěně. Závěsný obraz má své přednosti, ale já chtěl využít interiér galerie. Tím, že je malba součástí stěny, dostává nový rozměr, je expresivnější a více koresponduje s kritickým obsahem motivu. Spolupráce s kurátorkami Lenkou Kukurovou a Zuzanou Štefkovou na prezentaci ve veřejném prostoru galerie Artwall pro mě byla novou zkušeností. Vytvořil jsem velkorozměrné tušové skici, které byly následně digitalizovány, vytištěny a instalovány. Jelikož byla výstava *Live Long and Prosper* oproštěna od instituce kamenné galerie, interiéru a stěn, a naopak byla přímo přístupná veřejnosti, chtěl jsem posunout původní sérii dál, směrem k přímému gestu, a ne jen opakovat motivy z předešlých výstavních projektů, které byly realizovány nástěnnou malbou. Nová situace si sama žádala nové pojetí.

Upustil jste od typických znaků své techniky, třeba využití barevných kontrastů, ale zachoval jste spojení klasické studie rukou a popkulturních prvků. Nepřešel jste redukcí obrazu na linie svým způsobem ke grafickému designu?

Ano, souhlasím. Záměrně jsem si pohrával se dvěma odlišnými výtvarnými přístupy při realizaci jednoho výrazu. Chtěl jsem vytvořit expresivní kontrast a využít přitom i vizuální slovník grafického designu.

Zpracovávání společenských a politických témat je ve vaší tvorbě přítomno kontinuálně. Okruh námětů je ovšem široký, od náboženských přes politické až po fenomény dnešní společnosti. Nevyhýbáte se ani kontroverzi. Jak si volíte témata, kterým se věnujete?

Osobně neinklinuji k žánrovosti a čisté estetice v malbě ani ve výtvarném umění obecně. Žánr a estetiku používám spíše jako prostředek kritického vyjádření k problematice, která mě něčím provokuje, fascinuje, překvapuje nebo i děsí, ale především není vůbec krásná. Realita, v níž žijeme, se pochopitelně odráží i v tvorbě, jejímž prostřednictvím se vyjadřujeme. Proto je podle mě důležité zaujmout postoj k současnému sociálně-politickému dění, ať už v globálním nebo lokálním měřítku. Je ale samozřejmé, že každý má jinou strategii a jinou poetiku. Byla by to přece jen nuda, kdybychom všichni tvořili stejně. Ale abych vám

odpověděl: někdy mám pocit, že si svá témata nehledám, ale ona si naopak nacházejí mne.

Domníváte se, že společenské skupiny s protichůdnými postoji mezi sebou neumějí nebo odmítají komunikovat?

Ano. Příkladem je současná prezidentská kampaň na Slovensku. Setkávají se zde fašismus, xenofobie, populismus, autokracie, ale i boj za občanskou společnost. Extrémní polarizace společnosti je ovšem nutným důsledkem nejasného vztahu k minulosti a současného ideového směřování. Je fascinující, do jaké míry dokážeme být zpátečníci a progresivní zároveň. Třeba propast mezi současným výtvarným uměním a divákem je skutečně obrovská. Setkáváme se tak s problémem nezájmu ze strany veřejnosti, která nicméně nemůže za to, že vzdělávací systém zcela selhává a nepřipravuje lidi na vnímání současné kultury. Najít odpověď na vaši otázku je složité, domnívám se však, že je potřeba začít reformou vzdělávacího systému. Jinak budeme nejen neschopní vzájemné komunikace, ale staneme se analfabety ve všech otázkách společensko-kulturního vývoje a budeme náchylnější k extremismu.

Galerie Artwall dala prostřednictvím vaší výstavy jasně najevo svůj postoj k mezinárodní studentské stávce Fridays for Future, do níž se 15. března zapojila tím, že přes díla umístila polep s nápisem „Stávka za klima“. Jaký je váš postoj k tomuto tématu?

To, jak se galerie zapojila do akce, je skvělé. Problém klimatu se týká nás všech, a hlavně našich dětí. Děsivé a tragické je, že si to většina z nás neuvědomuje.

Budete navazovat na aktuální sérii, nebo připravujete něco nového?

Provokací a témat je bohužel víc než dost. Nové práce na danou tematiku by měly být prezentovány v Srbsku, v tamějším galerijním prostoru, kde budou realizovány technikou nástěnné malby i vyškrabáváním a sekáním přímo do omítky. Ještě uvidím, jak to celé dopadne. V Srbsku každopádně vládne nacionalistický režim a jsou tam občanské demonstrace. Je to trochu jiné prostředí, ale o to víc inspirující.

Do poloviny dubna probíhá vaše výstava ve Středoslovenské galerii v Banské Bystrici, kde jste díla spolu s kurátorem Michalem Stolárikem nainstalovali přímo do klenb galerie.

Formálně je to úplně něco jiného než práce prezentované v galerii Artwall, ale obsahově jsou si obě pojetí blízká. Prezentuji tam velkoformátové malby, které reflektují společenskou polarizaci, agresivitu a projevy militarismu. Daný prostor je specifický, je to renesanční měšťanská stavba, která mě provokovala k tomu, abych její povahu zohlednil i při práci s obsahovou rovinou výstavy. Instalace tak snad nabízí výraznější a rozvrstvené vnímání vystavených prací.

Ján Triaška (nar. 1977 v Novém Sadu, Srbsko) je malíř a vysokoškolský pedagog, který žije a působí v Bratislavě. Studoval malbu na Akademii umění v srbském Novém Sadu a později v ateliéru prof. Jana Bergera na Katedře malby Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě. V současnosti vede Katedru malby na Fakultě výtvarných umění Akademie umění v Banské Bystrici. Od ledna do března 2019 vystavoval v pražské pouliční galerii Artwall, v současnosti probíhá jeho výstava Sezóna 18/19 ve Středoslovenské galerii v Banské Bystrici.

Pohled na výstavu Jána Triašky v galerii Artwall. Foto Martin Micka

Efektivismus kapitálu

Výstava o cynismu logistické architektury

Výstava *Krajiny Logistiky* v pražské galerii Vi Per se věnuje analýze urbanistického, krajinného, ekonomického i sociálního fenoménu, na jehož přítomnost už jsme si pomalu zvykli: takzvaným logistickým parkům. Čtveřice kurátorů nám mimo jiné připomíná, že právě Česká republika je střeoevropským rájem velkoskladů.

MARTIN VRBA

Pohled do výstavy *Krajiny Logistiky*. Foto Galerie VI PER

Jedním z neblahých důsledků integrace postkomunistických zemí do globálního trhu jsou od počátku i dopady jejich začlenění do globální logistiky – do onoho údajně „volného“ pohybu surovin a zboží. Už Václav Havel si ve své době všiml divokého bujení nevzhledných zploštělých kvádrů na okrajích měst a vesnic, vždy ale v blízkosti dálničního spojení. Dlužno připomenout, že tento jev docela hlasitě kritizoval – především za jeho ošklivost. Ačkoliv estetické výtky jsou v případě velkoskladů bezesporu legitimní, výstava *Krajiny Logistiky* v pražské galerii Vi Per, připravená kurátory Kateřinou Frejlichovou, Miroslavem Pazderou, Tadeášem Říhou a Martinem Špičákem, ukazuje, že výčet negativ tím rozhodně nekončí. Logistické uzly, které dohromady vytvářejí jakýsi cévní systém tržní ekonomiky, jímž proudí životadárné materiální substance vyživující tělo celoplanetárního Leviathana, jsou totiž také místem propojení ekonomických, politických, ekologických, architektonických i estetických problémů.

Racionalita šílenství

Architektonicky můžeme velkosklady chápat jako perfektní ztělesnění ducha standardizovaného „kapitalistického funkcionalismu“, kde je veškerá estetika podřízena imperativu efektivity, která ztrácí jakékoliv humánní rysy i měřítko. Možná bychom měli tento nenápadný architektonický směr současnosti označit spíše jako „efektivismus“, který požadavek účelnosti naplňuje tak umně, že na něm založené komplexy vytvářejí svého druhu xenoracionální, člověku odcizenou architekturu, připomínající svou odosobněností spíše artefakty mimozemské civilizace než lidský výtvar.

Zdráhám se v této souvislosti mluvit o „racionalizaci“ architektury na nejvyšší možnou míru, jak o tom uvažují autoři v některých doprovodných textech. Podle francouzského filosofa Gilles Deleuze je kapitalismus axiomatickým systémem, přičemž jeho axiomy nejsou úplně nahodilé, ale ani zcela racionální. S kapitalismem se to v takovém pojetí má jako s teologií: pokud akceptujeme axiomy neposkvrněného početí, vzkříšení nebo dědičného hříchu, ukáže se nám teologie jako naprosto logický systém, a můžeme tak mluvit o teologické racionalitě. Stejně tak pokud akceptujeme tržní způsoby

distribuce, imperativ zisku nebo mechanismus konkurence jako ekonomické axiomy, vyjeví se nám kapitalismus jako dokonale racionální způsob organizace a můžeme mluvit o specifické kapitalistické racionalitě. Pouze v jejím rámci je přitom možné uvažovat o tom, že podoba současných „logistických parků“ je výsledkem pokročilé racionalizace. Deleuzovými slovy: „Všechno v kapitalismu je racionální, kromě kapitálu a kapitalismu samého. Burza je bezesporu racionální; můžeme ji pochopit, studovat, kapitalisté vědí, jak ji používat, a přesto je naprosto šílená.“

Právě v tomto smyslu můžeme chápat racionalitu logistického parku: jeho mechanismy jsou naprosto precizní, ale principy, které artikulují, nejsou ničím jiným než šílenstvím, jež s každou další technologickou inovací přináší větší dehumanizaci. Efektivita zde znamená dokonale hladký a mechanický proces, obnažující limity současné fáze automatizace: člověk v poloautomatizovaných halách už stroje neovládá, ale naopak je plně podřízen strojové logice, nachází se uvnitř ní a funguje už jen jako doplněk tam, kde jej stále ještě nedokáže nahradit umělá inteligence, případně se to dnes ještě ekonomicky nevyplatí.

Antiestetický program

Na výstavě je tato logika nejsilněji vyjádřena zavěšeným standardizovaným vodotěsným izolačním panelem, sestávajícím z tepelné izolace v plechovém plášti, jehož estetické využití je limitované předepsanou barevnou škálou šesti odstínů. I proto se velkosklady stávají svého druhu horizontálními paneláky – architektonickými symboly své doby.

Ačkoliv to patrně nebylo záměrem autorů, vystavený panel se zároveň přibližuje původnímu konceptuálnímu umění s jeho důsledně antiestetickým programem. Zatímco ale konceptuální antiestetismus historicky selhal, když se ukázalo, že svým přístupem nakonec nevědomky vytvářel další svěbytnou estetiku, u současného efektivismu můžeme nabýt dojmu, že je v tomto ohledu oproti starému konceptuálnímu umění podstatně úspěšnější. Ostatně podobně jako měly být prvotní konceptuální instalace reprodukovatelné pomocí jednoduchých a přesně popsanych instrukcí, jsou i standardizované velkosklady realizované podle předem daných plánů.

Ctnost neokázalosti

Můžeme tedy logistické velkosklady považovat za bezděčná veledla konceptuálního land artu? Tak daleko naštěstí autoři výstavy nezacházejí. Věnují se především každodennímu fungování těchto molochů, ekologickým dopadům jejich výstavby, zabírání úrodné zemědělské půdy a samozřejmě i pracovním podmínkám jejich zaměstnanců. Zdaleka ne všichni jsou přitom stálými pracovníky: mnozí jsou verbováni agenturami na dočasné úvazky, které berou, protože se nacházejí v obtížné životní situaci, nebo se jedná o cizince, kteří jsou ochotni prodat svoji pracovní sílu velmi levně. Dozvíme se však také, že co do zaměstnanosti velkosklady žádný významný přínos pro svoji lokalitu neznamenají – ať už vlivem pokročilé automatizace, která redukuje potřebu lidské pracovní síly na minimum, nebo zkrátka proto, že nepřinášejí žádná pracovní místa s přidanou hodnotou.

Kromě videí, ze kterých si můžeme vyslechnout zkušenosti zaměstnanců nebo „sousedů“, jimž postavili velkosklad za domem, můžeme ve vitríně zhlédnout konkrétní nástroje, jež zvyšují pracovní efektivitu, nebo 3D model „dosažitelnosti“ české kamionové dopravy, která je okruhem vymezeným devíti hodinami cesty schopna obsáhnout teritorium o 150 milionech obyvatel. Vynikajícím materiálem k prostudování je i sborník, respektive katalog existujících standardizovaných logistických center. Sestává z oficiálních propagačních materiálů jednotlivých developerských firem, kterými oslovují potenciální nájemce a investory. Poněkud jednotvárné – ale zároveň fascinující – listování nabídkami je velice trefně prokládáno tematickými články v médiích nebo třeba „ideologií Amazonu“ v podobě motivačních citátů: „Každý je lídr, majitel a odhodlaný pracovník“, „Od každého v Amazonu očekáváme, že se bude chovat jako lídr“ apod.

Ve výsledku se jedná o vynikající výstavní projekt, který navíc díky svému doprovodnému programu opouští stěny galerie a vyniká střídmostí jednoduchostí – ať už ve volbě tématu nebo v jeho zpracování. Přínos *Krajiny Logistiky* tak spočívá i v tom, že přesvědčivě ukazuje, že držet se věcné stránky tématu bez různých okázalých gest je možná tím nejsvědomitějším způsobem, jak si najít cestu k divákovi.

Krajiny Logistiky. Galerie Vi Per, Praha, 13. 2. – 6. 4. 2019.

IVANA BASIC je srbská umělkyně působící v Brooklynu. Narodila se v roce 1986 a dětství prožila v Bělehradě, takže v devadesátých letech na vlastní kůži poznala válku, bombardování a blízkost smrti. Growing up in Belgrade in the 90's, she experienced war, bombings, the proximity to death. Vzhledem k tomu, že pracuje hlavně s médiem sochy, dalo by se očekávat, že její tělesná, jakoby sežehnutá díla, vyvolávají dojem marnosti, představují pokus, jak se vyrovnat s existencí. But following her own words, she's mostly concerned about the idea of the body as "containment", as a structure of power that is dictated by societal rules and has lost its purity already out the womb. Podle samotné umělkyně jde ale spíše o pojem těla jakožto místa kontroly mocenskými strukturami; těla, které ztratilo svou nevinu už v okamžiku, kdy opustilo lůno a začalo podléhat společenským pravidlům. Jej díla jsou znepokojivá, mohou působit cizorodě nebo brutálně, jsou sice tvořena z hlubokým smyslem pro gesto – jakožto radikální abstrakce ideálního nezávislého těla, osvobozeného od jakéhokoliv předem daného požadavku. brutalized, but in fact they are produced with a deep sense of gesture, a radical fleshy abstraction of an ideal off-body, freed from any preconstructed necessity to function or to please.

Images courtesy of the artist
<http://novembargallery.com/artists/ivana-basic/>

Text by core.panpsychism.online

Bandera aneb Historie neúspěchu

Kolem postavy ukrajinského nacionalisty Stepana Bandery vznikly dvě legendy. Tu první stvořila především sovětská propaganda. Druhá vznikla v prostředí ukrajinské nacionalistické emigrace. Obě jsou silně nadsazené, nicméně stále živé.

MARKÉ WOJNAR

Na loňský rok připadla dvě kulatá výročí spojená se Stepanem Banderou – stodesáté výročí jeho narození a šedesáté výročí jeho smrti. Mohli jsme tedy sledovat, jak se kolem jeho odkazu stupňují emoce. Ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov prohlásil 23. listopadu 2018 na tiskové konferenci po setkání s italským šéfem diplomacie, že Bandera byl odsouzen norimberským tribunálem. Pátého prosince přišla skupina ukrajinských poslanců s nápadem vrátit Banderovi titul „hrdina Ukrajiny“. V dokumentu odůvodňujícím tento návrh uváděli, že byl jedním z hlavních iniciátorů založení Ukrajinské povstalecké armády (UPA). Ředitel ukrajinského Ústavu paměti národa (UIPN) Volodymyr Vjatovyč v reakci na to přirovnal Banderu k Józefu Piłsudskému. Jedenáctého prosince prohlásila Lvovská oblastní rada rok 2019 na svém území za „rok Stepana Bandery a Organizace ukrajinských nacionalistů“. V odpovědi na to zveřejnil izraelský velvyslanec Joel Lion na sociálních sítích prohlášení, v němž uvedl, že „Bandera se přímo podílel na děsivých antisemitských zločinech“. Všechna tato tvrzení a hodnocení jsou buďto přehnaná, nebo jednoduše nepravdivá. Začneme ale popořadě.

Třetířadý politik

Stepan Bandera se narodil 1. ledna 1909 ve vesnici Staryj Uhryniv. Brzy se začal aktivně podílet na činnosti nejrůznějších ukrajinských kulturních a politických spolků a ve druhé polovině dvacátých let se zapojil do nacionalistického hnutí. V roce 1929 vstoupil do Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) a v různých jejích podobách s ní byl spojen až do své smrti. Téměř ve všech Banderových životopisných medailoncích hrají klíčovou roli tři události: jeho pobyt v polských vězeních (1934–1939), německé zatčení a následný převoz do koncentračního tábora (1941–1944) a zavraždění sovětským agentem Bohdanem Stašinským v roce 1959. Uznějte, že na hrdinu je to mizerný životopis.

To je však pouze začátek. Léta, která Bandera strávil za mřížemi, vymezovala na časové ose jednotlivá období jeho aktivní činnosti. Prvním z nich byly roky 1931–1934, kdy stál v čele propagandistického aparátu OUN v Polsku a následně i celé organizace a přispěl k rozšíření jejích aktivit. Organizace vedla celou řadu kampaní namířených proti polskému vzdělávacímu systému či státním monopolům, především se však v dosud nebyvalé míře uchýlila k individuálnímu teroru. Vraždy zaměstnance sovětského konzulátu Alexeje Majlova, ředitele ukrajinského gymnázia ve Lvově Ivana Babije a zejména polského ministra vnitra Bronisława Pierackého přispěly k popularitě nacionalistů. Dopady však byly pro organizaci tragické. V červnu 1934 bylo zatčeno osm set členů OUN, vedení organizace v Polsku bylo rozbito a sám Bandera unikl trestu smrti jen díky dohodě mezi polskou vládou a legálními ukrajinskými politickými stranami (rozsudek mu byl změněn na doživotí).

Vězení se Banderovi podařilo předčasně opustit v září 1939. Okamžitě se vrhl do víru vnitřních bojů v OUN, které v roce 1940 vedly k rozdělení organizace na dvě znepřátelené frakce: Banderovu (OUN-B) a skupinu Andrije Melnyka (OUN-M). Jen do června 1941 přišlo při krvavém konfliktu o život čtyři sta melnykovců a dvě stě banderovců. Aby toho nebylo málo, v druhé polovině roku 1941 se od OUN-B odštěpila levicová skupina Ivana Mitrynhy – ani on se s Banderou nedokázal domluvit.

Za úspěch lídra OUN-B se často považuje „akt obnovení Ukrajinského státu“. Ve skutečnosti se však jednalo o pokus vytvořit územně větší a politicky významnější verzi ustašovského

Chorvatska. Shrnutím Banderova postoje k této otázce může být bod č. 3 jeho prohlášení: „Obnovený ukrajinský stát bude úzce spolupracovat s národně-socialistickou velkoněmeckou říší, jež pod vedením Adolfa Hitlera zavádí nový pořádek v Evropě i na světě.“ Němci však s Banderou spolupracovat nechtěli – místo toho jej zatkli a následně převezli do koncentračního tábora, z něhož byl propuštěn až v roce 1944. Po válce vyvolal Banderův pobyt v exilu další konflikty uvnitř nacionalistického hnutí a v roce 1954 jeho rozdělení na dvě skupiny: Zahraniční formaci OUN a OUN v zahraničí. Reálným výsledkem Banderova působení jsou tak tři rozkoly uvnitř nacionalistického hnutí, několik stovek obětí v jeho řadách, vězení, koncentrační tábor, neopětované nadbíhání Hitlerovi a vlastní smrt rukou sovětského agenta.

Revoluční fanatismus

V Polsku Bandera vešel ve známost zejména díky své neústupnosti během varšavského a lvovského procesu, jež následovaly pro vraždě Pierackého. Neochvějnost, již prokázal, si řada lidí vykládala – a dodnes vykládá – jako důkaz jeho bezmezného a nezištného lásky k vlasti. Takové hodnocení je však jen polovinou pravdy. Je to, jako bychom vychlovali krásný obal, ale neptali se, co je v něm zabaleno. Nezpochybňuji, že Bandera Ukrajinu (takovou, jak si ji představoval) miloval, byla to však láska poháněná dogmatismem a fanatismem. Jako malý chlapec si sám způsoboval fyzické utrpení, aby se připravil na mučení v polském vězení. Jako student pak odmítal podat ruku lidem, které pokládal za ideově nedostatečně pevné. Tyto charakterové rysy si zachoval také coby vůdce OUN na polském území.

V červnu 1933 se v Berlíně konala jedna z několika konferencí, na nichž se setkala zahraniční vedení OUN s nacionalisty působícími doma. Bandera tam spolu s dalším mladým nacionalistou Ivanem Habrusevyčem zaútočil na vůdce OUN Jevhena Konovalce, protože udržoval kontakty s politiky legálních ukrajinských stran (byť velmi omezené). Nic však neilustruje Banderův fanatismus, dogmatismus a revolucionismus lépe než slova, která pronesl při závěrečné řeči lvovského procesu: „OUN si cení hodnoty lidského života. Velmi si jí cení, ale naše myšlenka je v našem chápání tak velká, že je třeba přinést nikoliv jednotky, ne stovky, ale miliony obětí, abychom ji nakonec mohli uskutečnit.“

Ideolog a masový vrah?

Bandera je velmi často považován za ideologa ukrajinského nacionalismu, za člověka, který vytvořil jeho základy, a nepřímou tak přispěl k masovému vraždění Poláků ve Volyni. Podobné názory opakují nejen ruská média či portály spojené s prostředím tzv. kresů, tedy oblastí, které byly do roku 1939 součástí polského státu a dnes leží na území Ukrajiny, Běloruska a Litvy. Ukrajinský historik Ihor Iljušin prohlásil v rozhovoru otištěném v knize Macieje Pieczyńskiego *Jak nas piszą cyrylicą?* (Jak nás píšou cyrilicí?, 2018): „Bandera zodpovídá za Volyn jako Marx za zločiny komunismu.“ Mýlí se. Jistě, v letech 1931–1933 Bandera řídil propagandistický aparát zemské exekutivy OUN a odpovídal za distribuci nelegálních tiskovin. Nelze však zjistit, jestli v té době sám publikoval nějaké články v tisku. Ilegální periodika OUN a jejích mládežnických organizací nezveřejňovala kvůli utajení jména autorů textů. Neznáme žádnou teoretickou práci či brožuru, jejímž autorem by Bandera byl, a ani jiní představitelé OUN se ve svých vzpomínkách o existenci takových textů nezmiňují. V sedmdesátých letech v Mnichově sice vyšel soubor Banderových článků nazvaný *Perspektyvy ukrajinskoji revoluciji*

(Perspektivy ukrajinské revoluce, 1978), ten však obsahuje články psané až v exilu. Lze přitom předpokládat, že kdyby Bandera skutečně psal texty ideologického charakteru už ve třicátých letech, byly by později otištěny (jako se to stalo v případě textů jeho blízkého spolupracovníka Jaroslava Stecka).

Problematická je také teze o odpovědnosti, již má Bandera údajně nést za volyňský masakr. Plány etnických čistek se v politické koncepci OUN objevily v letech 1937–1938. Mychajlo Kolodzinskij napsal v práci *Vojenna doktryna ukrajinskych nacionalistiv* (Vojenská doktrína ukrajinských nacionalistů, 1940), že během nacionalistického povstání se najde „příležitost vymýtit doslova do posledního jedince polský živel na západní Ukrajině“, a jednou provždy tak ukončit polské nároky na tato území. Jaroslav Stecko zmiňoval v dokumentech souvisejících s přípravou druhého kongresu OUN prostředky, s jejichž pomocí by řešil situaci národnostních menšin: asimilaci, deportaci a „fyzické prostředky“. Odlišení druhé a třetí zmíněné kategorie napovídá, že Stecko už v roce 1937 přemýšlel o etnických čistkách. Jenže když tyto koncepce vznikaly, Bandera seděl v polském vězení. Existuje jediný pramen hovořící o vztahu lídra OUN-B k Polákům. Členka této organizace Darja Rebetová v roce 1989 vzpomínala, že její manžel Lev Rebet se na krakovském kongresu OUN-B v dubnu 1941 pokoušel Banderu odradit od fanatického revolucionismu v boji proti Polákům. Vezmeme-li v úvahu polskou paměť, je lákavé tomuto svědectví uvěřit. Jeho hodnota je ovšem nejistá, protože Rebetová působila v exilu v té frakci OUN, která byla s Banderou ve sporu. Přihlédneme-li k výše zmíněným Banderovým osobnostním rysům, lze jistě připustit, že by byl plánu zločinů páchaných na Polácích nakloněn (nebo by ho zkrátka podporoval). Autorem tohoto plánu však nebyl a ani ho nerealizoval.

Černá a zlatá legenda

Kolem postavy Stepana Bandery vznikly dvě legendy – černá a zlatá. Tu první stvořila především sovětská propaganda a dnes je šířena společnými silami Ruska, Židů a polských obyvatel kresů. Zlatou legendu vytvořila ukrajinská nacionalistická emigrace, jejíž ideová následovníci se od roku 2014 pokoušejí (zatím marně) vytvářet novou ukrajinskou paměť. Obě protikladné legendy přitom nejenže přeceňují historický význam vůdce OUN-B, ale také význam paměti o něm. Není to tak dávno, co bývalý ukrajinský prezident Viktor Juščenko v rozhovoru pro polský týdeník Wprost vyzval Poláky, aby pochopili, že Bandera je ukrajinský hrdina. Totéž jako mantru opakuje předseda ukrajinského Ústavu paměti národa Volodymyr Vjatovyč. Také když si poslechneme kněze Tadeusze Isakowicze-Zaleského, navštívíme internetové stránky Kresy.pl nebo budeme sledovat ruskou státní televizi, uslyšíme, že je Bandera ukrajinským hrdinou a Ukrajina oázou „banderismu“ – jenomže tam, kde jeho přívrženci volají „sláva“, budou jeho odpůrci odpovídat „hanba“.

Když nahlédneme do průzkumů veřejného mínění, získáme ještě jinou představu. Podle posledního průzkumu agentury Rejtnyn, který se zaměřil na postoj Ukrajinců k historickým osobnostem, vnímá Banderu kladně 36 procent Ukrajinců. V tomtéž průzkumu ovšem dosáhli lepšího výsledku například ruský car Petr I. (43 procent) či generální tajemník KSSS Leonid Brežněv (47 procent). Téměř všechny průzkumy veřejného mínění ukazují, že mnohem pozitivněji než na Banderu nahlíží Ukrajinci na ukrajinské vojáky Rudé armády, o kterých se pozitivně vyjádřilo 57 procent respondentů ankety konané

Ze smolaře hrdinou i masovým vrahem

Památník Stepana Bandery ve Lvově, odhalený v roce 2007. Foto YuriivO

v rámci projektu Historické kultury v procesu změn. V průzkumu Kyjevského mezinárodního sociologického institutu a ruského centra Levada pak 48 procent Ukrajinců deklarovalo kladný vztah k Rusku (uvědomuji si samozřejmě jistou spornost srovnání různých průzkumů).

Nutno ovšem přiznat, že po Majdanu je pro Banderu doba mírně příznivá. I tak ale počet jeho přívrženců narůstá jen pozvolna. „Banderův kult“ je dál spojen především se třemi haličskými oblastmi a v menší míře pak také se dvěma oblastmi volyňskými. Proti osobě Stepana Bandery se naopak stále silně vymezuje jih a východ Ukrajiny. Znepokojovat by nás nicméně mělo, že se Banderův kult šíří i za řeku Zbruč – také žytomyrská oblastní rada totiž na svém území letošní rok prohlásila za „rok Stepana Bandery“.

Padlý hrdina

Když jsem tento text psal, vzpomněl jsem si na článek Vasyla Rasevyče pro západoukrajinský publicistický web Zaxid.net. Nesl název Příběh diletantů a zabijáků a byl věnován takzvané Kolijivščyně, tedy povstání ukrajinských rolníků a kozáků proti polské šlechtě v roce 1768, respektive pokusům učinit z něj součást dnešní ukrajinské politiky paměti. Bandera nebyl zabiják, dozajista však byl postavou průměrnou. Toho, jak pochybné je stavět na něm ukrajinskou historickou politiku, si povšimli i někteří ukrajinští nacionalisté. Jevhen Stachiv, aktivista banderovského partyzánského hnutí v Donbase v roce 2008, například tvrdil, že „pomníky je třeba stavět Šuchevyčovi, nikoli Banderovi“. Z perspektivy ukrajinského nacionalisty měl Stachiv pravdu. Roman Šuchevyč byl zločinec a kolaborant, ale jako přímý velitel ozbrojeného boje Ukrajinské povstalecké armády je postavou většího formátu než Bandera. A nejen on. Kdybychom se pokusili najít symbol Ukrajiny směřující do Evropy, mohli bychom připadnout na známého ukrajinského socialistu a federalistu Mychajla Drahomanova. Významnou postavou patřící k nacionalistické tradici je vůdce Sičových střelců a později hlavní vůdce OUN, plukovník Jevhen Konovalec. Symbolem boje proti Rusku by se zase mohla stát výprava Petra Konaševiče-Sahajdačného proti Moskvě či vítězství Ivana Vyhovského u Konotopu. Za symbol demokratické, národně-konzervativní ani protiruské Ukrajiny se lídr OUN-B jednoduše nehodí.

V hypotetickém státě ovládaném oligarchy a zakápnutém nacionalistickou omáčkou se však Bandera jeví jako ideální figura politiky paměti. Pro *failed state* by byl skvělým *failed hero*. A nedělejme si iluze, že nám jde vyzdvihování Bandery do jisté míry na ruku, protože má (údajně) protiruské vyznění. Vladislav Surkov (sám Putin se takovými věcmi nezabývá) by jistě byl raději, kdyby se Ukrajinci hromadně vrátili k ruským historickým mýtům. Pokud se to ale nepodaří, bude pro Rusko mnohem lepší variantou vztekla nacionalistická Ukrajina než země, která buduje evropskou perspektivu v návaznosti na Drahomanovovo dědictví či tradici ukrajinského parlamentarismu v Rakousku-Uhersku a meziválečném Polsku. Autor je historik.

Z polského originálu **Bandera – nieudacznik, z którego zrobiono bohatera i ludobójcę**, publikovaného v internetovém měsíčníku Nowa Konfederacja č. 1/2019, přeložila **Michala Benešová**.

Kultura není nástroj politiky

S Volodymyrem Šejkem o příznivějším postoji k Ukrajině

Na konci ledna navštívil Prahu ředitel nedávno založeného Ukrajinského institutu. Mluvili jsme s ním o tom, v čem spatřuje hlavní úkoly nové instituce, jakým problémům musí čelit a jak hodlá prezentovat ukrajinskou kulturu v zahraničí.

MIROSLAV TOMEK

Proč se Ukrajina se založením svého kulturního institutu tak opozdila?

Myslím, že to způsobil nedostatek politické vůle. Na Ukrajině dlouho nebyl mezi různými osobnostmi a vládními orgány, které o podobných věcech rozhodují, konsensus, zda skutečně podobnou instituci potřebujeme. Na druhou stranu teď přišla ta nejlepší doba pro její vznik, protože na Ukrajině po Majdanu proběhla neuvěřitelná kulturní revoluce. Ohromné sociální změny vedly k tomu, že sféra kultury začala usilovat o to, aby těmto událostem dala výraz prostřednictvím umění.

Máte představu, s kterými ukrajinskými umělci budete spolupracovat?

Na Ukrajině se celá desetiletí diskutuje o tom, jak bychom měli naši zemi prezentovat navenek. Zaznívají hlasy, které říkají, že máme být hrdí především na tradiční, lidovou kulturu a folklor. Bylo to dobře vidět i během Majdanu v letech 2013 a 2014. Lidé, kteří měli potřebu nějak projevit svou sounáležitost s Ukrajinou, si oblékali tradiční vyšívané košile, zpívali lidové písně a podobně. My samozřejmě tradici neupíráme hodnotu, ale chápeme, že v 21. století, navíc v zemi, kde se intenzivně rozvíjí současná kultura, musíme pracovat právě s ní. Proto Ukrajinský institut navazuje spolupráci s kulturními institucemi, jako jsou vydavatelství, galerie, muzea či archivy. Lektro na to hledí skepticky. My jsme si ale jisti, že musíme postupovat stejně, jako to dělají zahraniční kulturní instituce, které působí na Ukrajině – České centrum, British Council, Goethe-Institut či Polský institut – spolupracovat přímo s těmi, kdo kulturu vytvářejí. A nejrychleji se na Ukrajině rozvíjí performativní umění, současné divadlo a tanec, literatura a výtvarné umění.

Kde se chystáte otevřít první pobočky?

Chtěli bychom je postupně zřídít v Polsku, ve Francii a v Německu. Tyto tři země mají pro Ukrajinu velký politický význam, ale také tam díky práci našich velvyslanectví, diplomatických orgánů i Ukrajinců, kteří v těchto zemích žijí, bylo už v kulturní oblasti lecčeho dosaženo. Zeměpisné směřování naší činnosti konzultujeme s ukrajinským ministerstvem zahraničí, pod jehož gesci de facto spadáme. Nemusíme ale všude otevřít svou pobočku, abychom tam mohli působit. To lze i prostřednictvím partnerských institucí či tamních ukrajinských komunit.

Koho chcete oslovit?

Jedním z hlavních důvodů pro vznik institutu bylo to, že příslušníci jiných národů toho o Ukrajině obecně moc nevědí. Nebudeme tedy upevňovat image Ukrajiny mezi Ukrajinci, ale především mezi lidmi, kteří o Ukrajině nevědí nic nebo mají jen pár stereotypních představ. Ukrajinské ministerstvo zahraničních věcí ostatně má samostatné oddělení, v jehož kompetenci jsou kontakty s ukrajinskou diasporou. My se máme věnovat zahraničnímu publiku.

V listopadu minulého roku se zdálo, že institut neobdrží potřebné finanční prostředky k tomu, aby v dalším roce mohl vyvíjet plnohodnotnou činnost. Situaci se nicméně na poslední chvíli povedlo zachránit.

K takovým situacím by nemělo docházet. Ukrajinská vláda rozhodla o založení institutu, ministerstvo zahraničních věcí prohlásilo, že kulturní diplomacie je jednou z důležitých složek ukrajinské zahraniční politiky, přitom ale ne všichni zainteresovaní hned pochopili, proč Ukrajinský institut potřebujeme. K tomu, abychom potřebné prostředky nakonec přece jen dostali, nám pomohl jednak ministr zahraničí, jednak přímlyvy desítek představitelů

Volodymyr Šejko. Foto Ukrajinský institut

kultury, politiků a poslanců, které jsme doslova zmobilizovali, aby se vyslovili v náš prospěch. Velice jim za to děkuji.

Co bylo nejdůležitější – bezprostřední kontakt s politiky a umělci, vliv médií, nebo tlak občanské společnosti?

Těžko říct. Bojovali jsme jak na politické úrovni, tak na úrovni osobních styků, ať už s umělci, médií či občanskou společností. Ovšem to, že jsme na tento rok obdrželi určitou částku, bohužel není zárukou, že stejný nebo dokonce vyšší rozpočet budeme mít i v příštím roce. Ukrajinský rozpočtový systém funguje tak, že mnoho kulturních institucí je nuceno rok co rok hájit své právo na existenci. Úspěch bude samozřejmě souviset i s celkovou makroekonomickou situací.

Nevzniká určité nebezpečí, dáme-li rovnítko mezi kulturní diplomacií a kulturou?

Máte na mysli dilema, jestli má být v kulturní diplomacii víc kultury nebo diplomacie? Já si myslím, že hlavní je pochopitelně kultura – ona tvoří obsah, kdežto diplomacie je jen forma, nástroj, který umožní, aby se naše kultura šířila do zahraničí. Kulturu ovšem nevyužíváme jako prostředek, který by nám umožnil dosahovat těch či oněch politických cílů – to by bylo krátkozraké. Máme za to, že právě sféra kultury v širokém smyslu, kam zahrnuji například i školství či společenské vědy, může napomoci tomu, aby se ve světě vytvořil příznivější postoj k Ukrajině.

Jedním z vašich prvních projektů má být Rok ukrajinské kultury v Rakousku. Proč právě Rakousko?

Rok kultury byl vyhlášen na úrovni nejvyšších politických představitelů Ukrajiny a Rakouska u příležitosti zářijové návštěvy rakouského kancléře v Ukrajině. Je to výsledek dlouhého úsilí ukrajinského velvyslanectví v Rakousku. Pro nás to bude závazná zkouška našich schopností. Ukrajina ještě nikdy v zahraničí nepředstavila tak bohatý kulturní program. Plánujeme sérii koncertů současné ukrajinské vážné hudby – pro některé skladby to bude jejich světová premiéra. Dále bychom chtěli do Rakouska přivést výstavu o revolučních událostech, která je interpretuje zcela novým způsobem

a ukazuje, jak mohou podobné náhlé sociální změny společnost posílit, ale i traumatizovat. V rámci filmového programu počítáme kromě současných hraných a dokumentárních filmů také se snímky z dvacátých a třicátých let, zejména s němými avantgardními filmy. Důležitá pro nás je i geografická rozmanitost, chceme, aby v programu byly zastoupeny instituce z různých částí Ukrajiny.

Oblastí literatury, například účasti Ukrajiny na mezinárodních knižních veletrzích, se bude nadále zabývat Ukrajinský institut knihy?

To je v současné době předmětem diskuse. Podle mého názoru bychom v budoucnu mohli těsně spolupracovat – my bychom zajišťovali organizaci a komunikaci, dejme tomu s velvyslanectvími a ukrajinskou komunitou v zahraničí, zatímco Ukrajinský institut knihy by se věnoval konkrétnímu obsahu, vybíral by spisovatele, sestavoval program a tak dále. Institut knihy zajišťuje ukrajinskou účast na některých velkých mezinárodních veletrzích, ale i tam se jistě můžeme doplňovat.

Se zájmem sleduji činnost Bulharského kulturního institutu v Praze. V roce 2015 například zorganizoval výstavu Síla občanské společnosti o osudu Židů v Bulharsku v době holocaustu, nedávno zase uspořádal promítání filmu Ať žije Bulharsko! o nebezpečí ultrapravicových hnutí. Bude se Ukrajinský institut také věnovat podobným citlivým tématům?

Myslím, že není důvod se takovýchto témat obávat. Jsme například už několik měsíců v kontaktu s Royal Ontario Museum, které chystá v Kanadě na konec roku výstavu o posledních dvou letech historie ukrajinských Židů. Pomáháme jim navazovat kontakty s ukrajinskými muzei a institucemi, od nichž chtějí zapůjčit díla. V roce 2020 bychom výstavu chtěli přivést i na Ukrajinu. Právě umění dokáže dát obtížným tématům podobu, která je pro společnost stravitelnější. V Ukrajinském institutu jsme přesvědčeni, že Ukrajina je velice pestrý občanský stát, kam patří představitelé různých kultur a etnik. Na Ukrajině žili a žijí Poláci, Židé, Řekové či Gruzínci. Naším úkolem je ukazovat i takovou Ukrajinu, a nesoustředit se jen na umění a kulturu jednoho etnika.

Volodymyr Šejko (nar. 1985) vystudoval politologii a mezinárodní vztahy, působí jako kulturní manažer a marketingový specialista. Pracoval jako ředitel uměleckých programů British Council na Ukrajině. Od června 2018 je prvním ředitelem Ukrajinského institutu, jehož úkolem je představovat a šířit ukrajinskou kulturu v zahraničí.

Dekomunizace je velká mystifikace

S Heorhijem Kasjanovem o správných verzích historie

Jaké to je, být historikem ve východní Evropě? Předního ukrajinského odborníka jsme se ptali na oficiální historickou politiku Ukrajiny, na ideologické zkreslování dějin i na to, jak hodnotí vývoj své země v posledních, válečných letech.

MIROSLAV TOMEK

Je teď ve východní Evropě těžké být historikem?

Celkově je situace náročnější proto, že se – i kvůli sociálním sítím – objevila spousta lidí, kteří by historikům rádi vysvětlili, čím se mají zabývat. Poněkud mi to připomíná sovětské doby, kdy nám to říkala strana, vládní orgány a nadřazení. Teď se k vládě připojila i ulice. Na druhou stranu je to také větší legrace.

Volodymyr Vjatrovyč, ředitel Ukrajinského ústavu národní paměti, má pod každým svým statusem na Facebooku stovky lajků. Dá se z toho vyvozovat, že se o historii začali zajímat i běžní lidé?
Já bych o Vjatrovyčovi nemluvil jako o profesionálním historikovi. Je to propagandista. Lidé, jimž se líbí to, co píše, v něm vidí v první řadě člověka, který nabízí „správnou“ verzi historie – oproti té „nesprávné“. S profesionální historiografií to nemá nic společného.

Ona „správná“ verze historie má ale podporu státu...

To ano. Tato podpora na nejvyšší úrovni se objevila v době, kdy byl prezidentem Viktor Juščenko a iniciátory této politiky byli titíž lidé jako dnes. To, co se odehrává teď, je jenom druhý díl seriálu, který bychom mohli nazvat „Nacionalistický narativ a jeho propagace“. Je to záležitost malé skupiny lidí, která odráží politické zájmy určitého, nepříliš širokého segmentu společnosti. Získali přístup ke státním zdrojům, kterých využívají k tomu, aby nacionalistický narativ rozšířili po celé Ukrajině. Dělají to v první řadě z ideologických důvodů a k tomu přistupují i kariérní a finanční ohledy – někteří z toho pochoptelně mají hmotný prospěch.

Má to nějaký vliv na profesionální historiky, například na ty, co přednášejí na univerzitách?

Většina historiků na univerzitách se výzkumem příliš nezabývá. Jsou rádi, když dostanou pokyny, co mají dělat. Ideologická funkce historie tu bude pochopitelně vždycky, jenže přívrženci nacionalistického narativu historii redukují na její ideologickou funkci a dělají si nárok na to, že jejich verze je jediná správná. Prosazují ji i na politické úrovni, jak o tom svědčí zákony o dekomunizaci z roku 2015, které z dějin de facto vymazaly celá období. Podle jednoho z těchto zákonů je zločinem dokonce i pouhé šíření citátů či zobrazení spojených s komunistickým režimem. Abych uvedl příklad, ve Lvově chtěli nedávno odsoudit nějakého studenta na dva roky za to, že na Facebooku šířil Leninovy výroky. Je to podobné tomu, co se dělo za Sovětského svazu, jen s opačným znaménkem. Vjatrovyč a spol. říkají přibližně toto: „Nic sovětského nemá nárok na existenci. Nic dobrého tehdy neexistovalo. Všechno bylo špatně, Ukrajina trpěla atd.“

Dekomunizace na Ukrajině trvá už minimálně čtyři roky. Vy jste ale nedávno napsal, že pořad zůstává jen na povrchu...
Ta dekomunizace, která u nás probíhá, je jedná velká mystifikace. Reálná dekomunizace

nastane, až se soukromé vlastnictví stane posvátným, až začne fungovat volný trh s půdou, až alespoň části obyvatelstva na západní Ukrajině vrátí majetek z doby před rokem 1939. Na Ukrajině samozřejmě soukromé vlastnictví existuje, chrání ho soudní moc, ale podívejte se na Ihora Kolomojského, kterého stát připravil o banku. Sebebohatší oligarcha, ale i člověk, který žije na svém nepatrném kousku země, se může dočkat okamžiku, kdy přijde někdo jiný a řekne: „Tohle je moje.“

Říkáte, že nejste protivníkem nacionalistického narativu, ale v závěru své knihy píšete, že tento narativ vede k archaizaci diskursu.

Nositelé nacionalistického diskursu představují hrozbu pro profesionální historiografii. A další riziko spočívá v tom, že se snaží rozšířit vliv nacionalistického narativu i do těch regionů Ukrajiny, kde byl dosud okrajový. Vnucují ho občanům a vyvolávají ve společnosti konflikt. Pokud chcete, aby byl Bandera národním hrdinou, nejdřív dokažte, že je pro lidi – třeba v Kyjevě, kde je Banderova třída – hrdinou. Ale oni prostě řeknou, že je to hrdina a hotovo. A vy ho pak nemůžete kritizovat, protože to je podle zákona protiprávní. Výjimkou je vědecký výzkum: pokud napíšu v monografii, že Bandera byl vrah, protože nařizoval vraždy Ukrajinců, bude to v pořádku. Když to ale prohlásím na veřejnosti, mohu za to čekat postih.

Jak došlo k tomu, že se Ukrajinský ústav národní paměti (UINP) z akademické instituce změnil v „ústřední orgán výkonné moci pro uskutečňování státní politiky ve sféře obnovení a uchování národní paměti“?

Jeho ředitel Vjatrovyč je příznivcem banderovské Organizace ukrajinských nacionalistů. To samé se týká třeba Ivana Patryljaka, vedoucího katedry historie na Ševčenko-vě univerzitě v Kyjevě. Tento proud přitom na Ukrajině představuje nepatrnou menšinu.

Heorhij Kasjanov. Foto Voxpot

Ultrapracovné strany získávají ve volbách kolem jednoho procenta hlasů, do parlamentu se jejich zástupci také zpravidla nedostávají, tedy kromě Svobody v roce 2012. V oblasti historické politiky si ale získali vliv a využívají státní zdroje k tomu, aby svou stranickou ideologii prosadili na úrovni celé země.

Jak se jim to povedlo?

Díky vlně událostí, které se obvykle označují jako Revoluce důstojnosti. Není tak těžké najít souvislosti. Vjatrovyč byl za Juščenka ředitelem Archivu Služby bezpečnosti Ukrajiny a Porošenko měl na Juščenka bezprostřední vazbu – byl během jeho funkčního období posledním ministrem zahraničí. Lidé, kteří za Juščenka zastávali důležité pozice, se na ně za Porošenka znovu vrátili. Když Vjatrovyč po vítězství Majdanu jmenovali ředitelem UINP, byla to část všeobecného konsensu. Právce v tu chvíli hrála ve státě důležitou roli a vláda jí prostě hodila kost v podobě této funkce.

Občas to vypadá, jako by jedním z cílů současné historické politiky bylo vytvořit dojem, že Ukrajina byla jakousi kolonií SSSR.

Paradigma kolonialismu, které se v této souvislosti objevuje, je naprosto sovětské, je to marxistická varianta kritiky kolonialismu. Dnes se tvrdí, že Ukrajina byla pro impérium prostě jen zdrojem surovin a lidských sil. Je tu však několik problémů: za prvé, Ukrajina získala současné hranice teprve tehdy, když se stala součástí SSSR; za druhé, až v sovětské Ukrajině se vytvořily současné elity, které také vyvolaly rozpad SSSR; za třetí, až v Sovětském svazu se Ukrajina stala průmyslovou, urbanizovanou společností. To všechno ovšem příliš neodpovídá představě o kolonialismu. Všechna ta „antikoloniální“ hesla a rétorika nemají s vědou nic společného, jsou to jen ideologická klišé, sloužící k politické mobilizaci.

Některá nedávná rozhodnutí ukrajinské vlády, například poskytnutí statusu

veteránů někdejších vojáků Ukrajinské povstalecké armády, vyvolala bouřlivou reakci v Polsku. Lze tento „konflikt paměti“ mezi Ukrajinou a Polskem v dohledné době nějak vyřešit?

Nic takového jako „konflikt paměti“ mezi Ukrajinou a Polskem neexistuje. Panuje jen mezi určitými skupinami, které jsou si v obou zemích k nerozeznání podobné. Mezi pravicí, pravicovými populisty a konzervativci u nás a v Polsku. Tyto dvě skupiny mezi sebou zápasí a mají zájem na tom, aby tento zápas prezentovaly jako celonárodní konflikt, jako zápas mezi dvěma národy a státy.

Jak hodnotíte vývoj na Ukrajině za posledních pět let?

Dá se říct, že při takzvané Revoluci důstojnosti skutečně šlo o důstojnost – lidé tehdy opravdu povstali. Nemohu ale souhlasit s tím, že to byla revoluce, spíš bych řekl, že šlo právě o povstání. A změny za posledních pět let? Přišli jsme o Krym. Přišli jsme o část území na východě země. Probíhá tam válka. Ekonomika zažila úpadek. Společnost je v obtížné situaci, čelí neustálému stresu. Máme půldruhého milionu vnitřních přesídlenců a deset tisíc mrtvých. Druhá část seznamu obsahuje pozitivní změny: asociací dohodu mezi EU a Ukrajinou, bezvízový režim. To je asi vše.

V jednom rozhovoru jste řekl, že Ukrajina by měla zrušit funkci prezidenta a přejít na model parlamentní republiky. Myslíte, že by k tomu skutečně mohlo dojít?

V současnosti takovou možnost nevidím. Ale v principu si pořád myslím, že by to bylo správné. Prezident je dnes paralelní struktura, kterou nikdo nepotřebuje a která vnáší nesvár do společnosti. Ať prezident přestřihává pásy, představuje zemi navenek a vyrábí sladkosti [ukrajinský prezident Porošenko založil firmu Roshen, jež je největším výrobcem cukrovinek na Ukrajině – pozn. překl.].

Ale i ukrajinské politické strany jsou závislé na svých lídrech, neboť obvykle postrádají vlastní ideovou základnu...

Je v tom určitý rozpor. Ukrajinci mají rádi silné vůdce, přitom jsou ale sami velice anarchističtí. Nejdřív si zvolí vůdce, za půl roku ho ale začnou polévat špinou. A dobře dělají.

Heorhij Kasjanov (nar. 1961) je vedoucím oddělení nejnovějších dějin v Historickém ústavu Akademie věd Ukrajiny. Přednášel na několika světových univerzitách.

Odborně se věnoval ukrajinské historii 20. století, dnes se zabývá zejména dějinami historiografie a historickou politikou. Velkou pozornost vyvolala jeho kniha Past Continuous. Istoryčna polityka 1980-ch – 2000-ch (Past Continuous. Historická politika od osmdesátých let 20. století do desátých let 21. století, 2018), která už vyšla i v ruském překladu.

SÝKORKA DOSEDLA NA PARAPET JAKO ZPRÁVA VYGENEROVANÁ MLHOU

Sbírka *Žalmy*, za niž polská básnířka Julia Fiedorczuk (rozhovor s autorkou najdete na straně 4) získala cenu Wisławy Szymborské, shrnuje „kacířské“ básně o dětech, válkách, zvířatech a krajinách. Jsou melodické, soustředěné, jejich forma je střídma, ale přesná. Jsou to žalmy, které oslavují život.

Žalm I

m. m.

některé básně již nelze napsat.
některé se nedalo napsat dříve.
v noci zoufalství kvůli dětem, utopeným dětem, pověšeným dětem, spáleným dětem, vyhlazeným dětem, hračkám dětí v rozbitém letadle, protože mateřství je doživotí, a zoufalost hledá rozptýlení a prodejné tvary, aby se nastrojila, aby se zahalila, aby se ochránila; takže raději mlč, říkám, takže říkám: žádná vaše kost nebude zlomená, řekněme, „nic dobrého vám nebude chybět“, řekněme, „strom bude zasazený u tekoucí vody“ –

Žalm IV

čtyřicet jedna let lidského života bez války
stačí snad jedno tělo
(zachráněni po zimě nedobré zvěsti prázdniny)

(zachráněni po jaru nedobré zvěsti 2 500 utonutí)
toto jsou tvoji lidé
a lidé ne-tví

(zachráněni ve městech kadeřávků městech bez lepku)
jsme v očekávání života
délka našeho života se zdvojnásobila a nadále roste

(zachráněni v obhospodařených zázracích přírody)
neboj se
(v dešti pixelů labyrintu umělého hladu)

neboj se dcerko
počet našich expertů se stále zvyšuje
očekávej život
víc a víc života

(na červené poušti pod vysokou azurovou vlnou)
neboj se
moje ne-moje dcerko

na zelených pastvinách
moje ne-moje dcerko
tam je ticho tam je bezedný pokrm
(zachráněni po zimě jaru nedobré zvěsti prázdniny)
toto jsou tvoji lidé toto jsou lidé ne –

Žalm V

krása existuje, *la ermozura egziste*, a ráje nejsou umělé, jak ovšem mít jinanové vějíře, zelené spolu s hned žlutými a lidské tváře v slunci, perly architektury a myšlenky o prachu, kterým se stáváme? O dva dny později si pamatuji už jenom teorii, co jsme říkali o matematice Alhambry, a útržky básní, takže se svlékám rychle, abych to přistihla při životě, abych se nasýtila dary tvého domu mezi pahorky opásanými jásotem, kde hledám a nacházím, hledám a nenacházím, hledám a mizím, a –

Žalm VII

j. cz.

spatřila jsem kořínky klíčících obilek
právě zde postavím chrám
spatřila jsem úhlednou kostřičku ještěrky
kterou mravenci zbavili těla
právě zde postavím chrám

poznávám hlad maličkých
trpké zrna jazyka
šeptaného při zemi
do vytrvalého větru

spatřila jsem sloupy slunečního světla
sahající na mořské dno
právě zde budu hledat úkryt
v hejnu ryb beze jména

v otrávené vodě
ve strachu lesknoucích se maličkých
ve slaných slovech jazyka
vlna za vlnou

„ať nepřítel stíhá moji duši
chytí a zašlape do země
můj život“
právě zde postavím chrám
právě zde budu hledat úkryt
abych se rozkrmila maličkým
vlna za vlnou lidského času vezdejšího

a poznala radost spravedlivých plic žaludku ruky
a jazyka
kterým jsem byla řečena
než byla ona než jsem byla já –

Marion Poschmannová

Borovicové ostrovy

Příběh univerzitního profesora, který se zabývá studiem vousů ve filmech, výborně kombinuje bizarní momenty i filozofii.

Vladimir Nabokov

Lužinova obrana

Nabokovovo vrcholné dílo o šachistovi, který není schopen odlišit svůj život od hry. Vychází v novém překladu Pavla Dominika.

Amos Oz

Mezi svými

Obraz fiktivního kibucu padesátých let je pro Amose Oze návratem do míst, kde se zrodilo jeho psaní.

Julia Fiedorczuk

Žalm XV

pod hvězdami, po dešti, v příměří
léta a podzimu, hvízdání příměstského
vlaku a lesa se nezachvěješ? v usmíření
večera a noci, ve vzduchu vlhkém jako půněbí,
tichém jako samohláska, jak dlouho,
než se vysráží: název, zkušenost? někdo
cizí to poté bude připomínat, jako si ty pamatuješ
analogové dítě u řek transportované
kluzkým proudem počasí do hloubi velkého snu,
ve kterém klíčí hlas: to, já –

Žalm XVIII

v noci se její strach přelévá do mých snů, nic
velkého, probuzené v bavlněném krytu
smějeme se černé vodě, mlze, křídlům
větru ve škvírách domu a varšavské nebe
si potichu dělá své, ukazuje nám pouze podšívku,
dlaň; když se hejno holubů
potápí v jejich očích, bosá duše, duše
s holou hlavou, běží,

říkám neústupně času a vteřinu
mi připadá, že –

Žalm XIX

lidsky zpoždění toužíme po zeleni.
jako rek, když běží k cili“ se úsvit
v dubnu směje na město a okna
našeho domu opásaná horečkou tramvaj,
nalitá brinkotem vrtulníků a slovy
ptáků – absolutním zpěvem sečtených
dní:

bříšky prstů otvírám tvůj sen.
 mapy žirných řek na skráních, průběhy
 dechu – myslí svého srdce to sleduji
 v demoni, králové chaosu, se na okamžik
 vračejí do bran ledových pekel,
 když zde vyrostla (jako vyrůstají listy)
 něha:

když naše pomíjivost
v květinách má svůj trůn –

Žalm XXVII

pozdní červenec, když si všímáš předvoje
podzimu a pouze takto, v čase, je možný
náš dotek: rez
v kraji živých, na zkroucených
listech jívorce, a kosé světlo
nad tvým stanem z paží
a přimhouřených očí, když přinášíme
ruce přinášíme ústa
přinášíme strach

ztracené světlo za plentou z molekul
v nestabilních snímcích paměti
rozhybaných šelestem dechu
takto a nejinak;
slunce procezené přes větve lípy
přesně takto,
přijímáš?

Žalm XXXI

 $r. k.$

sýkorka dosedla na parapet jako zpráva
vygenerovaná mlhou, říjen
přecházel v listopad v brázách dubech olších,
mrazuvzdorných květinách, na hřbitovech,
kde si naši otčové nevedli zápisníky,
ke by nepoznali naše děti, naše

Leonora Carrington: Návrat Boudicey, 1969

básně ani nás. televize vysílala Polsko,
které zhynulo a poté nezhyňulo, a poté opět
zhynulo, poté ne a poté slunce
odrazilo vystřihovánku nebe, těžko říct, kdy
se sýkorka vpila do větví, než jsem stihla říct
pamatuj, zapamatuj si mě –

Žalm XXXIV

taková kresba by se ti líbila:
prázdná s hustými žilami jsoucího.
do nicoty vnořené svaly, slachy a tepny
světa, tedy našich proseb, jejich vyslyšení
i nevyslyšení, toho počasí s nebem
protnutým večerem na světlou a tmavou
polovinu – této a každé jiné:

tvé osamělé
smrti pod zářivkami a vzpomínky na ni
o dvacet tři let později, vyvolané
světlem pod mraky jako plameny v očích,
o kterých říkají, že je mám po tobě –

Žalm XXXIX

toho rána, včera, předevířem, před
měsícem, vedra: vybroušený smaragd, moře,
tvá ruka v mé, společné
vznášení se na vodě, pokoj. a téměř
mě napadlo: takhle vplout
do nicoty mnoha jmen, kde se miliony
žijí tělem velryby přes životadárné dekády,
kde jeho kostra je bytelný dům, takhle:

* * *

zevnitř tělesné jednotlivosti
vypouštím něžná prasátka.
nevěřím v sebe sama, ale v někoho
jiného, kdo se staví na návštěvu
náhodou nebo protože

chce: velká želva vznášející se ve vlnách
nedaleko loďky horkého dne neodplula
hned – byla zvědavá také ona na nás? delfini
nahlíželi celičké léto, vlaštovky
oblepily zdi domu hnízdy.

a v to, čeho se bojím, protože by mě
to mohlo sníst a sní, věřím: želva bývá po smrti
domem pro tucty rodin. člověk
je před smrtí bytem pro maličké,
krmí vlastní konec, aby holý život

mohl plynout dál a libovolně se vybarvit.
v ženu s oranžovým deštníkem,
když léto minulo, my byli ve Varšavě,
věřím. kvůli ní jsem sama sebou zcela
jinak, kvůli němu, kvůli tobě.

a v tento déšť: poněvadž kapky
padají z nebe, padají ze střechy,
padají ze stromů, jejich nevyhnutelný let
je kvintesencí
mojí svobody.

Z polského originálu **Psalmy** (Fundacja im. Tymoteusza Karpowicza, Vratislav 2017) přeložil **Michael Alexa**.

28. ročník
14—28/4/2019

Velikonoční festival duchovní hudby

Ceremonie
Je dobré slavit Pána

NE 14/4, 19⁰⁰
katedrála sv. Petra a Pavla
Nova et vetera
Tulev: So Shall He Descend
světová premiéra
chorální zpěvy Svatého týdne
Schola Gregoriana Pragensis /
David Eben
Ars Brunensis / Dan Kalousek
Filharmonie Brno /
Dennis Russell Davies

PO 15/4, 19⁰⁰
kostel sv. Josefa, Josefská
**Byzantské
pašije**
Pravoslavný repertoár
Svatého týdne

Philokallia (Praha) / Marios Christou

ÚT 16/4, 19⁰⁰
kostel sv. Josefa, Josefská
Ecce homo

Emmert: Ajhfa, člověk,
symfonie pro sólové housle
Milan Paľa housle

ST-PÁ 17–19/4, 21⁰⁰
kostel Nanebevzetí
Panny Marie, Jezuitská
Temné hodinky
tři nokturna
při svíčkách

ST 17/4
Jenž jsi na nebesích

ČT 18/4
Tvá vůle se staň

PÁ 19/4
Světlo bez stínu,
pramen pokoje

ÚT 23/4, 20⁰⁰
kostel sv. Jakuba
**Španělské
Velikonoce**
v renesančním
Římě

Velikonoční procesí
na Piazza Navona česká premiéra
(Victoria, Guerrero,
Palestrina a další)
La Grande Chapelle (španělsko) /
Albert Recasens

ČT 25/4, 19³⁰
bazilika Nanebevzetí Panny
Marie, Mendlovo nám.

Radost a zář
Velikonoční varhanní
koncert

Dandrieu, Dupré, Franck,
Wagner, Messiaen, Rópek
Michael Bártek varhany

NE 28/4, 19³⁰
Besední dům

**Brány pekla
prolomeny**

J. S. Bach:
Velikonoční oratorium
solisté Pavla Radostová,
Monika Jägerová, Jakub Kubín,
Jiří M. Procházka
Czech Ensemble Baroque /
Roman Válek

velikonocni-festival.cz

FINANČNĚ PODPORILI: STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO, MINISTERSTVO KULTURY ČR,
HLAVNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER: ČESKÁ TELEVIZE, MEDIÁLNÍ PARTNEŘI:
KATOLICKÝ TÝDENÍK, ČESKÝ ROZHLAS BRNO, A2, PROGLAS. DĚKUJEME.

Filharmonie
Brno Philharmonic

MORAVSKÁ GALERIE

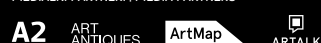
12.4.–11.8.2019

BOLDWIK

Vladimír Boudník, Jiří Černický, Anežka Hošková,
Dalibor Chatrný, J.H.Kocman, Miloš Koreček,
Pavel Mrkus, Jan Novák a Brněnská bohéma,
Jiří Skála, Filip Turek, Tomáš Vaněk, Václav Zykmond

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI | MEDIA PARTNERS

PARTNEŘI | PARTNERS

Pro miliony, ne milionáře

Evropa pohledem německé Levice

Němečtí postkomunisté ze strany Die Linke se před letošními volbami do Evropského parlamentu sjeli rokovat o svém poměru k evropské integraci. Výsledkem sjezdu je kompromisní program demokratizace evropského společenství.

TOMÁŠ SCHEJBAL

Letošní volby do Evropského parlamentu, naplánované na konec května, podle mnohých komentářů hrozí nebezpečným vybočením – zásadním ohrožením projektu evropské integrace kvůli vzestupu populistických krajně pravicových stran a hnutí. Nacionalisté všech zemí si nepřejí jednotnou Evropu do takové míry, že se neštítí ani spojení v podobě internacionální solidarity. Na jejich poplašné bubnování proti zániku svrchovanosti národních států zatím s největším ohlasem reagovala skupinka liberálních intelektuálů svým vágním prohlášením o „hodnotách“. Jak se k situaci staví levice? Podívejme se na dění v Německu, tedy v jednom z hlavních pilířů Evropské unie. Ani tamní levicové síly nemohou usínat na vavřínech – už proto, že žádné nemají. Stranu Die Linke (Levice) obírá o hlasy pravicově populistická Alternativa pro Německo (AfD), a navíc ještě čelí odštěpeneckému projektu Aufstehen (Povstaňme). Delegáti Die Linke se proto v únoru sjeli do Bonnu, aby se postavili čelem k leninské otázce: Co dělat?

Rozdělená levice

Pravicoví populisté ovšem nejsou jediným soupeřem evropské levice. Nebyla by to snad ani levice, kdyby nesoutěžila sama se sebou. Die Linke je v Europarlamentu součástí Evropské levice, proti které kandiduje „sdružení přátel Janise Varufakise“ DiEm25 neboli hnutí Demokracie v Evropě 2025, jehož dlouhodobým cílem je provést demokratizaci unijních struktur. DiEm25 vstupuje do letošních eurovoleb pod hlavičkou kandidátky Evropské jaro, jejíž součástí jsou nejrůznější marginální levicové a liberální strany včetně polských Razem nebo českých Pirátů. Jaký je poměr mezi širokým rozpětím tohoto hnutí a jeho základnou v lidových masách, se zřejmě ukáže teprve ve volbách. Faktem zůstává, že hnutí DiEm25 svým programem vážně konkuruje etablovaným projektům, které si reformu Evropské unie také daly za cíl. Evropská levice, to jsou dnes hlavně vyčpělé eurokomunistické struktury z éry studené války, které sice ještě disponují (stále se ztenčující) voličskou základnou, dávno jim však ujel vlak. Evropské emancipační síly, které by se mohly postavit na odpor proti nové fašizaci, jsou na tom zkrátka ještě hůř, než tomu

Výsledkem sjezdu byl nakonec kompromis mezi „radikály“ a „reformisty“. Foto die-linke.de

bylo v třicátých letech, kdy se demokratické síly mohly opírat o masová hnutí. Nezbyvá než slevit z programů maximální sociální spravedlnosti ve prospěch elementárních principů demokracie. Všechna velká hnutí jsou pomalá, a jak se ukazuje, radikálně demokratičtí DiEm25 spolu s Evropskou levicí – možná nevědomky – krácejí po dvě stě let starých stopách Mladé Evropy italského politika Giuseppa Mazziniho, který snil o republikánském sjednocení evropských národů. Ostatně samotný slogan „Bojovat za lidská práva“, zdobící sjezdové pódium Die Linke, svědčí o tom, že levice opět nezbyvá nic jiného než se ujmout agendy liberálů, na kterou oni sami nestačí. Socialisté jsou tak nuceni v konfrontaci s fašismem odhalovat svou humanistickou podstatu.

Hegemon Německo

V Bonnu se střetla dvě hlavní křídla Die Linke. Zasedání se však neúčastnila jedna z nejkontroverznějších, přitom však nejcharismatictějších tváří strany – Sarah Wagenknechtová, která odstupuje i z vedení svého poněkud národoveckého hnutí Aufstehen. Oficiálním

důvodem je nemoc. Frakce, v jejímž čele dlouho stála právě Wagenknechtová a která sama sebe označuje za komunistickou a antikapitalistickou, se stavěla proti Evropské unii jakožto „militaristické, antidemokratické a neoliberalní“ struktuře. Ostrá kritika EU však členům radikální skupiny nebránila v obhajobě autoritativního režimu Nicolase Madura, když navrhovali rezoluci nazvanou „Ruce pryč od Venezuely!“. Reformní část Die Linke, reprezentovaná předsedkyní strany Katjou Kippingovou, se naopak snažila „vykrást“ Varufakisův program demokratizace a reformy evropského společenství.

Výsledkem sjezdu byl nakonec kompromis mezi „radikály“ a „reformisty“ v podobě přijetí programu o solidární Evropě „pro miliony, nikoli pro milionáře“. Současná Evropská unie jako mezivládní projekt bez demokratické kontroly potřebuje dle kompromisního stanoviska německé Levice radikální proměnu. Samotný její rozpad by však byl ještě horší alternativou než stávající status quo, neboť Německo by i nadále zůstalo hegemonem kontinentu, ovšem už bez jakékoliv kontroly. Autor studuje historii.

par avion

Z ARABSKÝCH MÉDIÍ VYBRAL JAN KONDRYS

Velkou pozornost arabských médií vyvolal v polovině března teroristický útok v novozélandském městě Christchurch, kde Australan Brenton Tarrant zavraždil padesát modlicích se muslimů. Komentátoři útok chápou jako logický důsledek celosvětově narůstajícího rasismu a islamofobie, jejichž šířitelé paušálně svalují vinu za činy fanatických džihádistů na téměř dvě miliardy lidí. Fajsal Abbás ve svém textu uveřejněném 16. března na stránkách libanonského deníku **an-Nahár** pod názvem Terorismus nemá náboženství zdůrazňuje nesmyslnost spojování terorismu a extremismu s islámem a muslimy. **Novozélandská tragédie je dalším z mnoha případů dokazujících, že k terorismu inklinují lidé různých náboženství, barvy pleti, národnosti i pohlaví.**

Skutečnost, že si Tarrant pro svůj čin vybral právě Nový Zéland, všeobecně považovaný za mimořádně tolerantní místo, kde spolu v poklidu žijí lidé z různých kultur, ukazuje, že před násilnými formami extremismu není bezpečno nikde na světě. Abbás velmi oceňuje jednoznačnou a velice empatickou reakci novozélandské premiérky Jacindy Ardernové, stejně jako bezpodmínečné odsouzení útoku ze strany papeže Františka, amerického prezidenta Donalda Trumpa, britské premiérky Theresy Mayové a řady dalších světových vůdců. V záplavě kondolencí se pochopitelně našli i nenávistní hlupáci typu australského senátora Fräsera Annunga, který (podobně jako u nás Tomio Okamura) připsal odpovědnost za Tarrantův čin muslimským extremistům a zastáncům multikulturalismu. Podstatné však je, že se od Anningových slov okamžitě ostře distancoval australský premiér Scott Morrison. Abbás si rovněž všimá stále větší provázanosti terorismu se sociálními sítěmi. Facebook, Twitter a další síť se dle něj staly platformami, díky nimž mohou extremisté poměrně snadno šířit svá nenávistná poselství. Je evidentní, že se mezinárodní společenství do budoucna nebude moci vyhnout řešení nesmírně ožehavé otázky, jakým způsobem kontrolovat a regulovat obsah sociálních sítí, uzavírá svůj článek Fajsal Abbás.

Skutečnost, že navzdory oblíbeným tvrzením islamofobů zdaleka ne všichni teroristé jsou muslimové, podtrhuje Ahmad al-Hinákí ve svém komentáři na stránkách panarabského deníku **al-Haját** z 15. března, nazvaném Brutální útok na Novém Zélandu. Ultrapravicoví teroristé se svým fanatismem a brutalitou vůči nevinným a bezbranným v ničem neliší od extremistů z takzvaného Islámského státu a stejně jako oni se sami dobrovolně vyrazují z lidského společenství. Hinákí považuje za zvláště zavrženíhodný fakt, že se masakr odehrál právě ve dvou mešitách, tedy v místech kontemplace a služby Bohu, navíc během páteční modlitby. **Jde o zbabělý útok proti věřícím, zcela totožný s dřívějšími útoky džihádistů proti křesťanům v kostelech.** Islamofobie je stejně jako ostatní formy nenávisti naprosto nepřijatelná. Na podporu svého tvrzení, že islám je na míle vzdálený brutalitě teroristů, Hinákí cituje výroky připisované proroku Muhammadovi a prvním dvěma chalífům Abú Bakrovi a Umarovi ibn al-Chattábovi, které ukládají muslimům v průběhu války dodržovat humánní principy, včetně respektu ke svatostánkům jinověrců. Pro vraždění nevinných civilistů nelze dle Hinákího nalézt ospravedlnění ani v obecných zásadách humanity, ani v islámu.

Situaci kolem palestinské televizní stanice al-Quds, vysílající z libanonského Bejrútu, se zabývá Muhammad Ájíš na stránkách panarabského deníku **al-Quds al-arabí** v článku z 19. února, nazvaném Proč utichá stanice al-Quds. **Televizní kanál, jenž dle Izraelců a Američanů slouží coby hlásná trouba hnutí Hamás, musel kvůli vleklé finanční krizi v únoru přerušit vysílání.** Ájíš to označuje za velké vítězství nepřátel palestinského národního hnutí. V uplynulých deseti letech působila stanice al-Quds svým zpravodajstvím velké starosti izraelským okupantům a ti proti ní podnikali na palestinských územích rozsáhlá opatření. Přesto v úsilí umlčet odbojnou televizi nakonec uspěly až arabské režimy, které svou kolaborací s Donaldem Trumpem a Izraelci systematicky podrážejí Palestince. Zaprodaným arabským vládcům se dle Ájíše podařilo pod falešnými záminkami zabránit soukromým donorům ve financování televize, jež jim svým vysíláním stála v cestě. Za dané situace už nebude nikdo oponovat „dohodě století“, tedy dlouho avizovanému plánu na ukončení izraelsko-palestinského konfliktu, který chce šéf Bílého domu s pomocí svých lokálních spojenců prosadit, a jednou provždy tak pohřbít palestinské národní aspirace.

Pryč s patologickým dědictvím

Ukrajina na cestě z krize

Pět let po takzvané Revoluci důstojnosti panuje na Ukrajině deziluze z pomalých změn. Přitom se země od pádu Janukovyčova režimu v mnoha oblastech změnila více než za celé předchozí období od získání nezávislosti v roce 1991. Přes poválečný propad ekonomiky a trvající ozbrojené konflikty u východní hranice jde o pozitivní vývoj.

MICHAL LEBDUŠKA

Postupně bylo odstraněno téměř dva tisíce čtyři sta komunistických pomníků. Foto Matthew Sample

Euromajdan zrodil silné občanské a dobrovolnické hnutí a také nevládní organizace, které se staly jedním z motorů reformního procesu na Ukrajině. K dalším důležitým hráčům reformního procesu v zemi patří mezinárodní organizace v čele s Evropskou unií a Mezinárodním měnovým fondem. Spousta reforem sice nebyla dotažena do konce a schválení řady dalších je úspěšně sabotováno parlamentem či lidmi kolem prezidenta Petra Porošenka, i přesto ale dnes na Ukrajině fungují věci, které by dříve byly zcela nemyšlitelné.

Větší transparentnost

Po Majdanu byl kladen velký důraz na boj proti korupci. Část nových protikorupčních opatření sice neplní svou funkci příliš dobře, nově zřízený Národní antikorupční úřad je ale velmi efektivní. Problémem je, že protikorupční soud teprve vzniká, a proto je zatím velmi těžké vyšetřované odsoudit. K převratným změnám patří také zavedení transparentního elektronického systému pro výběrová řízení ProZorro, který musí využívat všechny veřejné instituce a jenž je volně přístupný na internetu.

Klíčovou reformou je decentralizace. Ta spočívá v postupném rušení současných místních samospráv a zřizování nových administrativních jednotek v podobě takzvaných sjednocených teritoriálních komunit, které připomínají například systém polských gmin. Následovat by měla redukce počtu okresů. Zásadní součástí této reformy je i decentralizace rozpočtu, díky níž mají místní samosprávy mnohem více prostředků než v minulosti, což se projevuje i v nebývalých investicích na lokální úrovni – například západoukrajinský Lvov se v posledních letech zásluhou množství investic mění doslova před očima.

V rámci decentralizace došlo i na reorganizaci správy silniční infrastruktury, kterou má nyní na starosti bývalý ministr dopravy

Polska Sławomir Nowak. Část silnic byla předána samosprávám a stát má pod kontrolou jen hlavní tahy. Zároveň byl zřízen silniční fond, ze kterého jdou peníze na údržbu silnic, a poprvé byl vypracován systematický plán oprav a staveb silnic na několik let dopředu. Nowak se zároveň pokouší rozjet ambiciózní projekt výstavby plnohodnotných dálnic, které dnes na Ukrajině neexistují (kromě krátkého úseku z Kyjeva na mezinárodní letiště Boryspil).

Ekonomická stabilizace

Klíčové je, že se podařilo dosáhnout makroekonomické stabilizace země. Někdejší premiér Arsenij Jaceňuk a prezident Porošenko převzali Ukrajinu na pokraji bankrotu. V letech 2014 až 2016 prošel velkou krizí bankovní sektor, jež se nakonec povedlo zásadním způsobem transformovat. Tim došlo i k oslabení některých oligarchů, kteří své banky zneužívali k finančním machinacím. Hospodářský růst je zatím sice jen mírný, ale v podmínkách stále trvající války v Donbasu a takřka kompletní reorientace od Ruska na Evropskou unii jde i tak o úspěch.

Právě posílení vazeb na EU je dalším velkým úspěchem. Prakticky bezprostředně po Revoluci důstojnosti došlo k podepsání asociační dohody s Evropskou unií, která zároveň vytvořila zónu volného obchodu. Na jejím základě postupně dochází k integraci Ukrajiny do společného evropského trhu. Ačkoliv Rusko bylo ještě i v roce 2018 díky své velikosti nejvýznamnějším obchodním partnerem Ukrajiny, jeho podíl na ukrajinském vývozu klesl pod osm procent, kdežto do zemí EU Ukrajina vyváží přes 40 procent svého exportu. Zároveň se zemi podařilo zbavit závislosti na Rusku v případě importu ruských energetických surovin, které už se dnes dováží výhradně z EU. Zásadním úspěchem v zahraničněpolitické sféře bylo rovněž zrušení krátkodobých víz pro pobyt v schengenském prostoru.

Zmínit musíme i zlepšení bojovnosti ukrajinské armády. Zatímco v roce 2014 byla téměř nepoužitelná a zachraňovalo ji jen neuvěřitelné nasazení dobrovolníků a občanské společnosti, dnes patří podle různých hodnocení k deseti nejlepším v Evropě. Tomu odpovídají i výdaje na obranu, které v současnosti přesahují pět procent ukrajinského HDP, což je více než v jakémkoliv členském státu NATO.

Rozbíjení pomníků

Naprosto zásadní změnou je posun ve veřejném mínění: zatímco v únoru 2014 podle průzkumu kyjevské sociologické agentury Rating hodnotilo Rusko pozitivně 51 procent Ukrajinců a negativně jen 19 procent, v prosinci 2018 to bylo 15 procent ku 54 procentům. Podobně klesla podpora ruských integračních struktur v postsovětském prostoru ze 43 procent v roce 2012 na pouhých 13 procent dnes, zatímco podpora vstupu do EU stoupla ve stejném období z 36 na 53 procent. Část těchto změn je pochopitelně dána ztrátou Krymu a části Donbasu, což byly v těchto otázkách velmi vyhraněné regiony. Především hodnocení Ruska se ale změnilo natolik, že to nemůže být jen dílem ztráty těchto území.

Symbolickou změnou je dekomunizace Ukrajiny, která zemi odpoutává od sovětského dědictví a nahrazuje je novou národní symbolikou. Na začátku všeho bylo svržení Leninova pomníku v centru Kyjeva 8. prosince 2013, které inspirovalo podobné činy v regionech a dalo vzniknout takzvanému Leninopadu. V dubnu 2015 pak na tento proces navázal stát, když parlament schválil čtyři dekomunizační zákony. Postupně tak bylo odstraněno téměř dva tisíce čtyři sta komunistických pomníků. Došlo k přejmenování tisícovky měst a vesnic včetně milionového Dnipra (dříve Dnipropetrovsk podle bolševického revolucionáře Grigorije Petrovského), mezi kterými se našly i tak absurdní názvy jako vesnice Liknep což byla zkratka ze slov „likvidace nemotnosti“. Přejmenování se dotklo i více než 50 tisíc ulic, náměstí a jiných veřejných míst, například Leninova náměstí v Dnipru, které se stalo náměstím Hrdinů Majdanu. V Kyjevě se v rámci procesu dekomunizace objevil i bulvár Václava Havla. Dekomunizaci provází derusifikace veřejného prostoru. Z Kyjeva tak kupříkladu zmizela Moskevská třída, pojmenovaná nyní podle ukrajinského nacionalisty Stepana Bandery, či Tverská ulice, jež dnes nese jméno polského publicisty Jerzyho Giedroycze, působícího v období komunismu v pařížském exilu, kde inicioval debatu o polsko-ukrajinském smíření.

Za součást derusifikace lze považovat i zapsání nezávislé Ukrajinské pravoslavné církve, která vznikla na přelomu minulého a letošního roku a postupně vytlačuje z Ukrajiny dominantní Ruskou pravoslavnou církev. V rámci politiky paměti se rovněž stát stará o memorializaci Revoluce důstojnosti a takzvané Nebeské Setniny, tedy mrtvých demonstrantů z Majdanu. Bylo založeno oficiální Muzeum Majdanu, které zorganizovalo mezinárodní architektonickou soutěž na realizaci památníku a nové budovy muzea.

Ukrajina se tedy za posledních pět let v mnoha oblastech zásadně změnila. Odhodila patologické sovětské dědictví, hospodářsky se reorientovala z Ruska na Západ a implementovala zásadní modernizační reformy. Mnoho věcí samozřejmě zůstává nedotažených a před Ukrajinci je stále spousta práce. Revoluce důstojnosti a snad ještě více ruská agrese z roku 2014 byly ale zásadním impulsem, který nastartoval dnes už nevratné změny. Rusko tím Ukrajinu, bez níž jsou jeho imperiální ambice odsouzeny k neúspěchu, definitivně ztratilo a Ukrajinci získali jedinečnou šanci zlepšit situaci ve své zemi.

Autor je analytik Asociace pro mezinárodní otázky.

Pět hubených let po Majdanu

Nenaplněné sny Ukrajinců a touha po změně

Revoluční změny zpravidla vyvolávají velké naděje a očekávání Ukrajinců byla před pěti lety úměrná dramatickému průběhu protestů. O to bolestnější je nyní jejich zklamání politickým a společenským vývojem. Proč jsou Ukrajinci nespokojení?

MIROSLAV TOMEK

Před ukrajinskými prezidentskými volbami, které se uskutečnily 31. března 2019, to vypadá, že lidé jsou domácím vývojem za posledních pět let rozčarováni. Stávajícího prezidenta Petra Porošenka, který do úřadu nastoupil na jaře 2014, v předvolebních průzkumech předstihla nejen populistka Julija Tymošenkova, jež byla dvakrát ukrajinskou premiérkou, ale také Volodymyr Zelenskij – populární, politicky však zcela nezkušený televizní komik, podporovaný oligarchou Ihorem Koloymojským. Prezidentovi důvěřuje 16 procent Ukrajinců, vládě jen 11 procent. Naopak silnou antipatii k prezidentovi pocituje polovina dotázaných. Porošenka nicméně i nadále podporuje mnoho ukrajinských národně orientovaných liberálů, kteří v něm spatřují záruku pokračování reformy a tvrdého postoje vůči Rusku. Dobře to vyjádřil historik Jaroslav Hrycak, když v časopise *Novoje Vremja* napsal, že jediná otázka, kterou si v souvislosti s volbami klade, zní: „Mám dát Porošenkovi svůj hlas už v prvním kole, nebo počkat až na to druhé?“ Většina Ukrajinců ale situaci vidí jinak, zvláště v jižních a východních regionech.

Armáda, jazyk a víra

Když před pěti lety, v únoru 2014, zvítězil Majdan a tehdejší prezident Viktor Janukovyč uprchl do Ruska, znamenalo to pro značnou část Ukrajinců důvod k nadějím. Lidé doufali, že nová vláda učiní přítrž korupci, dá slovo

přísná nařízení o užívání ukrajinštiny v úředním styku či o procentuálním zastoupení státního jazyka v televizi a rozhlasu. „Dekomunizaci“, prováděnou pod vedením ukrajinského ústavu národní paměti, nově doplňuje i „deimperializace“, jež má ukrajinskou minulost zbavit nežádoucích stop carského období. Jako by snad demonstranty v roce 2013 do ulic přivedla touha po nápravě křivd uplynulých století.

Dekomunizace je přitom překvapivě nedůsledná. Komunistická strana Ukrajiny (KPU), o níž se všeobecně soudilo, že je již několik let zakázána, uspořádala na začátku roku 54. sjezd, kde jmenovala svého předsedu Petra Symonenka kandidátem na prezidenta. Úřady mu nakonec účast ve volebním klání neumožnily, ale strana, která se zatím proti všem soudním rozhodnutím o zákazu odvolala, dál legálně existuje.

Nejsevernější země globálního Jihu

Některé změny jsou ovšem nepopíratelné – ruština v každodenním životě ustupuje ukrajinštině a ani trendy a kulturní vlivy už na Ukrajinu nepřicházejí z Ruska. Když si ukrajinští kluci hrají na vojáky, nejsou to už „naši proti Němcům“, ale „naši proti Rusům“. Příkladem bývalých jugoslávských republik však ukazuje, že silná národnostní, kulturní a jazyková sebeidentifikace nevede nutně k pokroku v jiných oblastech.

Na Ukrajině zatím nelze hovořit o spokojeném životě. Foto Čeněk Folk

občanské společnosti, zbaví zemi pozůstatků sovětských dob a přiblíží ji ke vstupu do Evropské unie. Situaci ale brzy změnila k horšímu ruská okupace Krymu a nepokoje na východě země. Proruská vystoupení na jihu a východě Ukrajiny sice skončila neúspěchem, od května 2014 však na území Doněcké a Luhanské oblasti trvá ozbrojený konflikt s proruskými, Moskvou vojensky podporovanými separatisty, který si podle posledních odhadů vyžádal již 13 tisíc životů.

Za těchto podmínek šly reformy stranou. Země nacházející se v konfliktu s mocným sousedem musí v první řadě usilovat o přežití. V mnoha oblastech se proto očekávaný pokrok nedostavil a chybějící úspěchy v hospodářské a sociální oblasti jako by měl nahradit obrát k tématům historie, náboženství či jazyka – jak je ostatně v ukrajinské politice zvykem. Nejspíš proto se prezident Porošenko nyní uchází o přízeň voličů pod heslem „Armáda, jazyk a víra“. Na počátku tohoto roku vznikla nová ukrajinská sjednocená pravoslavná církev. Parlament chce ještě před volbami přijmout zákon o jazyce, obsahující

exportu o tom, že Ukrajina se stává „nejsevernější zemí globálního Jihu“.

Nízké mzdy jsou hlavním důvodem, proč stále více Ukrajinců odchází pracovat do zahraničí. Poslední odhady uvádějí, že v zahraničí pracuje kolem pěti milionů Ukrajinců. Zatímco z nových členských zemí Evropské unie občané vyjíždějí na Západ, jejich místa obsazují právě pracovníci z Ukrajiny. Nejnápadnější je tento jev v Polsku, také u nás ale Ukrajinci představují nejpočetnější národnostní menšinu. Ukrajinská média přitom píšou o kritické situaci na pracovním trhu. Lidé, kteří pracují v cizině, totiž scházejí doma. Ironií je, že vycestování za práci značně usnadnil bezplatný styk s EU, jehož vyjednání patří k nemnoha všeobecně uznávaným úspěchům současného prezidenta.

Bez korupce by to nešlo

Jedním z hesel Majdanu (či spíše společným jmenovatelem všech protestů na Ukrajině přinejmenším od dob oranžové revoluce) byl boj s korupcí. Ačkoliv nová vláda zřídila Národní antikorupční úřad, úspěchy zůstávají skromné – ze 144. místa na žebříčku Transparency International v roce 2013 se země v roce 2018 posunula na 120. místo. Ekonom Volodymyr Dubrovskij na stránkách liberální analytické platformy VoxUkraine nedávno konstatoval, že státu se sice podařilo omezit možnosti ke korupčnímu jednání, ale pokud by korupce zmizela zcela, některá odvětví ukrajinské ekonomiky by se pravděpodobně zastavila. „Korumpovaní činitelé využívají značné finanční zdroje a osobní vliv, aby si zabezpečili co nejpříznivější podmínky k dalším machinacím. Mají také klienty a partnery ze soukromého sektoru, kteří využívají svých kontaktů s činiteli a zvykli si jako nástroje proti svým konkurentům využívat nerealistické právní normy a předpisy, jež jim dovolují získat monopol na trhu. Navíc i ti politici, kteří se na korupčních schématech bezprostředně nepodílejí, před korupcí lecky přivírají oči, aby neohrozili své politické zájmy nebo aby si zachovali neformální moc nad svými podřízenými,“ charakterizuje situaci Dubrovskij. Důsledkem je přetrvávající právní nejistota, která mimo jiné způsobuje, že přímé zahraniční investice na Ukrajině přes všechnu snahu vlády klesají. To, že na ukrajinský trh vstoupily nebo se v blízké době chystají vstoupit světové značky jako H&M nebo IKEA, sice vyvolává nadšení mezi obyvateli velkých měst, kteří budou moci v těchto obchodech nakupovat, na celkové situaci to však mnoho nemění.

Otázky vyvolává rovněž činnost ukrajinských soudů, policie a tajných služeb. Objevují se náznaky, že Služba bezpečnosti Ukrajiny (SBU) spolupracuje s ultrapravicovou organizací C14 a chrání její členy před stíháním. Někdejší krajně pravicový dobrovolnický prapor Azov, nyní samostatná jednotka Ukrajinské národní gardy, si zase počíná jako nástroj v rukou ministra vnitra Arsena Avakova. Když letos 9. března napadli radikálové z Azovu Porošenkův mítink v Čerkasech, předvedli, že i přes slabou podporu voličů je ukrajinská ultrapravice na ulici nebezpečně silná. Příznačné je, že i Azov bojuje proti korupci – radikálové před incidentem požadovali, aby prezident nechal zatknout svého blízkého spolupracovníka Oleha Hladkovského, důvodně podezřelého z rozkrádání prostředků na obranu.

Na závěr lze konstatovat, že ačkoliv některé dílčí reformy – například zavedení systému státních zakázek Prozorro, zřízení nové policie či úsilí o liberalizaci podnikatelského prostředí – byly úspěšné, nepřinesly zásadní zlepšení, které by ocenila většina voličů. Touha po změně, kterou Ukrajinci dávají před volbami najevo, je proto pochopitelná.

Autor je ukrajinka a překladatel.

RESPECT FESTIVAL 2019

MORY KANTÉ
TONY ALLEN
KAMASI WASHINGTON
MULATU ASTATKE
FAIZ ALI FAIZ QAWWAL
ANGUISH
 members of DÁLEK, FIRE! ORCHESTRA, FAUST
BOBAN MARKOVIČ ORKESTAR
ERIK TRUFFAZ 4TET feat. **NYA**
 present BENDING NEW CORNERS 20st anniversary
JAMBINAI
COMO MAMAS
DEBASHISH BHATTACHARYA TRIO
TARAFUL DE LA MARSA & MORE...

rachot.cz [rachotcz](https://www.facebook.com/rachotcz)

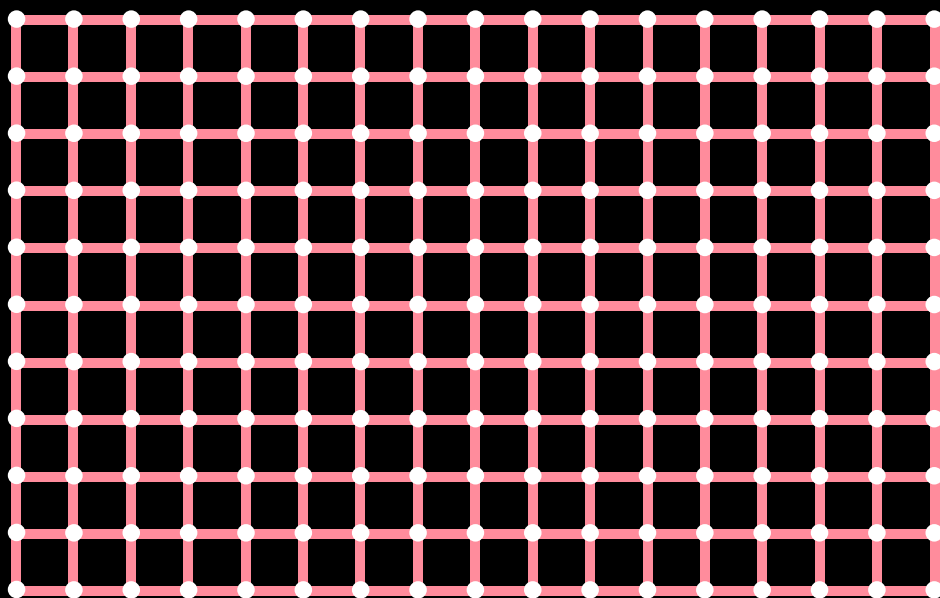
AKCE SE KONÁ POD ZÁSTITOU
 Pana Karla Schwarzenberga
 Primátora hl.m. Prahy Zdenka Hlíba
 Mgr. Hany Třebízské,
 radní pro kulturu hlavního města Prahy
 Informačního centra OSN v Praze

HLAVNÍ PARTNEŘI
 MINISTERSTVO KULTURY
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA

SPONZOR
 MINISTERSTVO KULTURY
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA

RECENZOVANÉ
 MINISTERSTVO KULTURY
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA
 MĚSTSKÝ ÚŘAD PRAHA

I. Právo na obraz / 2. 4. — 5. 5. 2019
 (kurátoři: Matěj Pavlík a Lucie Rosenfeldová / vystavující:
 Sadie Benning, Mariah Garnett,
 Tomáš Kajánek, Jan Mucska,
 Alma Lily Rayner, Petr Štembera)
 etc. galerie / Lekce: 18. 4. od 19 h

etc. MINISTERSTVO KULTURY Sarajevská 16, Praha 2 / pá — ne, 13 — 18 h

Neklid obrazu

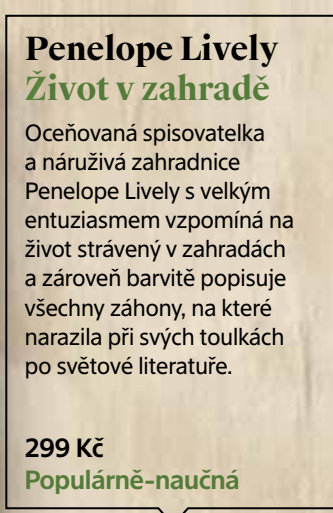
Novinky z nakladatelství HOST

Radka Denemarková Hodiny z olova

Český podnikatel, jeho manželka a dospívající dcera, ruský diplomat, francouzský literát, americká studentka kaligrafie a řada dalších hrdinů. Poutníci a cestovatelé, kteří odjeli do Číny, aby si uklidili ve svém životě, ale jejich svět se dál rozpadá.

469 Kč
Česká beletrie

Penelope Lively Život v zahradě

Oceňovaná spisovatelka a náruživá zahradnice Penelope Lively s velkým entuziasmem vzpomíná na život strávený v zahradách a zároveň barvitě popisuje všechny záhony, na které narazila při svých toulkách po světové literatuře.

299 Kč
Populárně-naučná

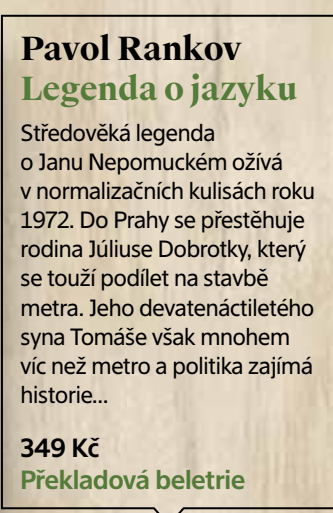
rituál turínského koně

martin skořepa

Martin Skořepa Rituál turínského koně

Debutový román o přízračných starostech dnešních padesátníků: odcházení rodičů i vlastním fyzickým chátrání. Soužití syna po onkologické operaci a Alzheimerovy matky je plné banálních a tragikomických situací.

269 Kč
Česká beletrie

Pavol Rankov Legenda o jazyku

Středověká legenda o Janu Nepomuckém ožívá v normalizačních kulích roku 1972. Do Prahy se přestěhuje rodina Júliuse Dobrotky, který se touží podílet na stavbě metra. Jeho devatenáctiletého syna Tomáše však mnohem víc než metro a politika zajímá historie...

349 Kč
Překladová beletrie

SETH STEPHENS-DAVIDOWITZ VŠICHNI LŽOU

VELKÁ DATA, CHYTŘÍ ALGORITMY A JAK NÁM INTERNET MŮŽE ŘÍCT, KDO OPRAVDU JSEM

Seth Stephens-Davidowitz Všichni lžou

Lidstvo během jediného dne internetového surfování vygeneruje osm bilionů gigabytů dat. A toto neuvěřitelné množství informací může prozradit opravdu hodně o lidském chování a smýšlení.

349 Kč
Populárně-naučná

Politický systém ve slepé uličce

S Ihorem Burdyhou o ukrajinských médiích a jazykovém zákoně

S ukrajinským novinářem Ihorem Burdyhou jsme hovořili mimo jiné o tom, co podle něj přinesou blížící se prezidentské volby, jaké problémy trápí ukrajinská média, o loňské vlně protiromských útoků, ale také o infernálním šarmu východní Evropy.

MIROSLAV TOMEK

Podle průzkumů je favoritem letošních ukrajinských prezidentských voleb komik Volodymyr Zelenskij, který nemá sebemenší politickou zkušenost. Jak je to možné?

Společnost je nespokojená s establishmentem a hledá nové tváře. Jde o zákonitý proces, důsledek politické krize. Smířil jsem se s tím, že výsledek voleb mě nepotěší. Není to žádná katastrofa, vždyť po nich přijdou i parlamentní volby, které toho mohou hodně změnit. Celkově je ale politický systém ve slepé uličce. Může za to především oligarchie, jejíž vliv je ohromný. Přitom za Zelenským stojí jeden z nejhorších nepřátel ukrajinské společnosti, oligarcha Ihor Kolomojskyj.

Ukrajina si 20. února připomněla páté výročí vítězství Majdanu. Přinesl podle vás nějaké změny?

Revoluce, která na Majdanu začala, bohužel prohrála už 27. února 2014, když ruské jednotky obsadily administrativní budovy na Krymu. Majdan měl i předtím své slabiny, kontrolovaly ho z velké části opoziční politické strany, ale až ruská intervence způsobila, že kontrarevoluce zvítězila, nebo přinejmenším vítězí. Kvůli událostem na Krymu jsme přišli o možnost demokratických změn. Začala otevřená vojenská agrese, která donutila vedení země zamyslet se nad tím, co je důležitější – bezpečnost, nebo svoboda? A tak politici začali přijímat opatření vedoucí k omezení svobody a demokracie. Agrese pokračuje a pokračuje i omezování svobody.

Proč na Ukrajině neexistuje žádná levicová strana?

Všechny levicové síly, které na Ukrajině existovaly od devadesátých let, se po roce 2000 zdiskreditovaly. Platí to jak o Komunistické straně Ukrajiny, která před Majdanem spolupracovala s Janukovyčem, tak o Socialistické straně Ukrajiny, která s Janukovyčovou Stranou regionů spolupracovala v letech 2006 a 2007. Na Ukrajině nejsou ani silné odbory. Většina levicově orientovaných lidí dává přednost nějakému jinému druhu aktivismu – zakládají třeba organizace, které pomáhají přesídlencům, obětem války nebo politickým vězňům v Rusku. To všechno se z mnoha dobrých důvodů zdálo důležitější než politika. Problém je v tom, že kdybychom část toho úsilí vynaložili na politický boj, vedlo by to v podmínkách zastupitelské demokracie pravděpodobně k lepším výsledkům. Netýká se to jenom levice, ale i centristů nebo liberálních demokratů.

Odborníci tvrdí, že některá ustanovení, jež obsahuje projednávaný zákon o státním jazyce – například nepodmíněné tresty vězení za jeho porušení –, nemají ve světě obdoby. Proč je na Ukrajině jazyková otázka tak akcentována?

Protože se ji ještě nikomu nepovedlo vyřešit. I když ten zákon teď přijmou, za půl roku přijde nový parlament a diskuse začnou znovu. V roce 2012, za Janukovyče, nabídla své řešení jazykové otázky tehdejší vláda. Vedlo to

k ohromným protestům. A po Majdanu bylo jedním z prvních kroků nové vlády zrušení zákona o regionálních jazycích z roku 2012, což se stalo impulsem k nepokojům na Krymu a na Donbasu. Skutečnost, že se o novém zákonu jedná právě před volbami, svědčí o tom, že to je téma, na němž lze získat politický kapitál. Současný prezident Petro Porošenko se zaměřil na konzervativní agendu: náboženství, armádu a jazyk. Podle mě to vypovídá o tom, že nedokáže najít opravdu významná a silná témata. Prezident se přitom může pochlubit i zcela reálnými úspěchy. Hodně toho udělal v oblasti diplomacie, pět let vyvíjí tlak na Rusko. Dosáhl také zavedení bezvízového režimu, který skutečně ulehčil život spoustě lidí včetně

Znám spoustu kolegů, kteří do UA:Suspile nastoupili celí nadšení, ale po půl roce zklamání odcházeli. Další věc je, že Alasani-ja propustil tisíce lidí. Někdy to ovšem byli zaměstnanci, kteří se tam dvacet let vrtali šroubovákem v nějaké předpotopní kameře a teď mluví o sabotáži. Je to složité.

Sledoval jste dění kolem protiromských pogromů, které na Ukrajině probíhaly na jaře 2018. Co podle vás bylo jejich příčinou?

Páchali je členové ultrapravicových organizací, kteří hlásají nenávist k národnostním menšinám a všechny Romy považují rovnou za zločince. Vzhledem k tomu, že podle svého

Ihor Burdya. Foto Maks Lisovij

milionů ukrajinských gastarbeiterů. Pro kampani si ale zvolil témata, která jako by ani nepatřila do 21. století.

Je na Ukrajině více mediálních projektů, jakým je nezávislá internetová televize Hromadske.TV, kde jste působil?

Hromadske je nejvýznamnější a v každém případě nejkvalitnější. Dále tu máme třeba Ukrajinskou Pravdu, která se snaží být komerčně úspěšná, a přitom nezávislá. Celkově je ale ukrajinský mediální trh k nezávislým médiím a svobodě slova nepřátelský – to proto, že na něm dominují oligarchové, jejichž média určují pravidla hry. A ostatní, pokud chtějí přežít, na ně musí přistoupit: vyplácet peníze načerno, zaměstnávat novináře protiprávním způsobem, přetěžovat je, ignorovat závažná témata a podobně.

Vznikající ukrajinská veřejnoprávní média narážejí na různé překážky, na konci ledna třeba hrozilo odvolání Zurabu Alasanijovi, ředitele televizního kanálu UA:Suspile. Byl to pokus některých politiků získat větší kontrolu nad veřejnoprávními médii, který našťastí zafungoval jako varovný signál. Zajímavé je, že Alasanija se snažil politickým tématům vyhýbat – nebo mu to aspoň vytýkali. Obecně je problémem vznikajících veřejnoprávních médií to, že všichni by hned chtěli založit BBC. Ale to je pochopitelně nereálné.

mínění mají právo s takovými „zločinci“ bojovat, napadli 22. dubna loňského roku v parku na Lysé hoře v Kyjevě romský tábor a spálili ho. Ve Lvově byli útočníci mladší a radikálnější. Při útoku na romský tábor 23. června jednoho z jeho obyvatel, mladého Roma Davyda Papa, zabili. Upřímně řečeno ale nechápu, co ten nenávistný výbuch doopravdy způsobilo.

Myslíte, že nenávist k Romům sdílí i běžní občané?

Ukrajincům není podobná xenofobie vlastní. Samozřejmě, někdo prostě ve svém okolí nerad vidí chudé lidi nebo se stal obětí pouliční kriminality, do níž jsou Romové občas zapleteni. Není ale normální rozšířit nenávist na celou etnickou skupinu. Dokud jsem byl v Kyjevě, četl jsem děsivé komentáře na sociálních sítích, výkřiky, že „si to s těmi cikány musíme vyřídit“, a podobně. Když ale ve Lvově zavraždili toho mladého Roma, jel jsem tam a bavil se s lidmi na ulicích. Byli v šoku, nechápali, jak se v jejich městě mohlo něco takového stát. Problém je však v něčem jiném: nikomu nepřipadají nebezpeční lidé, kteří jsou schopní spáchat zločin jen proto, že se jim nelíbí, jak někdo vypadá nebo žije. V Kyjevě útočili příslušníci takzvané Obecní stráže, zřízené městem. A například Obecní stráž Holosijivského obvodu se skládá z lidí blízkých ultrapravicové organizaci C14. Útočníci se navíc vyhnuli trestu, protože C14 má silnou podporu v bezpečnostních složkách.

Co si myslíte o případu Arkadije Babčenska, kterého na konci loňského května údajně zavraždily ruské tajné služby, ale vzápětí se ukázalo, že je naživu?

To je příběh o boji tajných služeb proti novinářům. Kdo zinscenoval jeho vraždu? Ukrajinské tajné služby. Poskytla ale Služba bezpečnosti Ukrajiny (SBU) reálné důkazy o tom, že ho Rusové skutečně chtěli zavraždit, čímž ukrajinská strana vysvětlovala nezbytnost celé operace? Když sleduji tyhle intriky tajných služeb, říkám si, že morálka novinářů je rozhodně lepší.

SBU prý svou akci překazila plánovanou sérií atentátů...

Reálně ale zatím odsoudili jenom jednoho člověka a proces s ním byl navíc tajný. Jediný člověk, který byl potrestán, tedy zůstává v utajení. Během vyšetřování prý uvedl jméno další osoby, ta se ale skrývá v zahraničí. Třetího zadrženého osvobodili, protože se ukázalo, že s tím nemá nic společného. Pokud může SBU u soudu dokázat, že ruské tajné služby opravdu chtěly zavraždit našeho kolegu Arkadije Babčenska, ať to dokáže. Třeba mě to na rozdíl od většiny ostatních ukrajinských novinářů pořad ohromně zajímá a Deutsche Welle, kde teď pracuji, mě v tom podporuje. V nejbližší době by měl v jeho nepřítomnosti začít proces proti druhému podezřelému. Podle jeho advokáta ale vyšetřovatelé nezískali dostatečné důkazy ani o jeho vině, natož o tom, že ve věci měla prsty ruská Federální bezpečnostní služba. Ovšem je to jeho advokát...

Jak se lidé ve světě dívají na Ukrajinu?

O tom, jak Ukrajinu vidí ostatní Evropané, moc nepřemýšlím. Když ale pozoruji některé tendence, které jako by se v poslední době šířily z východu na západ, třeba omezování demokracie nebo cenzuru médií, řekl bych, že Ukrajina je v mnohém napřed. Mám infernální šarm východní Evropy – postsovětský, polokriminální a militarizovaný – v něčem rád. Pozitivní je, že na tom po pěti letech války s Ruskem nejsme ještě hůř, než na tom jsme teď. Ani po pěti letech války jsme se nestali totalitním státem. To je úspěch.

Ihor Burdya (nar. 1985) je ukrajinský novinář a aktivista. Začínal v tiskové agentuře Interfax-Ukrajina, v letech 2011 až 2013 pracoval v časopise Kommersant-Ukrajina, poté byl korespondentem týdeníku Věsti Reportor. V dalších letech spolupracoval s nezávislou internetovou televizí Hromadske.TV, nyní pracuje pro ukrajinskou redakci německé veřejnoprávní stanice Deutsche Welle. Informoval o Majdanu, okupaci Krymu i konfliktu na východě Ukrajiny.

Boj proti nepřírozené autoritě

Rozhovor s členy Anarchistické federace

Několika členů české Anarchistické federace, kteří si přáli odpovídat anonymně za celý kolektiv, jsme se ptali na současnost českého i světového anarchismu. Dotkli jsme se také represí vůči anarchistům, efektivity demonstrací, ale třeba i rozporuplnosti anarchokapitalismu.

PETR MAREŠ

Jak dlouho Anarchistická federace funguje, kdo k ní patří a jaké jsou její aktivity?

Anarchistická federace byla založena v roce 1995 z popudu dát anarchistickému hnutí, nebo aspoň té jeho části, která o to měla zájem, organizovanou podobu. Během let prošla organizace vývojem a v poslední dekádě funguje především jako zázemí pro místní skupiny a jednotlivce a jako platforma pro koordinaci nadregionálních aktivit. Už dlouho pro nás není důležité vystupovat pod vlastní hlavičkou. Mnozí z nás jsou zapojeni v jiných antiautoritářských projektech a kolektivech. Federace nám ale umožňuje zesílit náš hlas, zefektivnit činnost a vystupovat jednotně v rámci mezinárodního hnutí.

Kde je dnes anarchistické hnutí nejsilnější? Historicky nejsilnější organizací v Evropě je Iberská anarchistická federace ve Španělsku a Portugalsku. V uplynulých letech byli hodně slyšet anarchisté v Řecku. Donedávna tam však převládalo volnější autonomistické pojetí bez stálých organizačních struktur. Proto jsme rádi za spolupráci s Anarchistickou politickou organizací, nedávno založenou v Soluni, která scénu zásobuje kvalitními analýzami politického vývoje. Dlouhodobě je pro nás velkou inspirací britská Anarchist

Federation a v posledních letech také Federace německy mluvících anarchistů a anarchistek. Nezanedbatelnou politickou silou jsou i federace ve Francii a Itálii, poměrně silné je hnutí i ve Slovinsku, kde existuje výrazná squatterská scéna.

Jde pořád ještě o to vyvolat masovou sociální revoluci po vzoru anarchosyndikalistů, nebo spíš o goodmanovskou individuální revoltu či dočasné autonomní zóny Hakima Beye? Přístupů je mnoho. Je třeba být realisty, ale zároveň je nutné „žádat nemožné“. Hranice možného je třeba posouvat. Pokud chceme lepší svět, chtějme ten nejlepší, co si dokážeme představit. Proto se držíme utopie ve smyslu světa, který budujeme nebo s nímž experimentujeme ve svých myšlenkách, ale také v komunitách, ať už jde o aktivistické kolektivy nebo třeba o sousedství či pracoviště. Individuální revolta dává smysl, když jde o politiku všedního dne, která je úzce spojená s kolektivním úsilím o strukturální změnu. Jinak je jenom dalším z egoistických výkřiků v konzumní atomizované společnosti. Dočasné autonomní zóny mají smysl, pokud nejsou samoúčelné, ale naopak vytvářejí materiální zázemí pro šíření svobody a samosprávy. Máme však daleko k tomu, abychom říkali, která cesta je nejlepší.

Anarchismus je široký pojem. Jak hodnotíte třeba anarchokapitalismus, který se paradoxně hlásí k premisám libertariánství a volného trhu? Anarchismus pojme vskutku širokou škálu názorů. Základem je ale bezesporu absence nepřírozených autorit, s čímž koresponduje pojmy, jako je svoboda, rovnost, solidarita. To je pro nás vodítko, co za anarchismus ještě považovat, a co už ne. Pokud se někdo prohlásí za anarchonacionalistu, nemá s anarchismem nic společného, jelikož popírá rovnost a univerzalitu anarchistických principů.

Podobně je to s anarchokapitalismem. Pro nás je to nesmyslný protimluv, kterým nemá cenu se vážně zabývat coby relevantní alternativou. Pokud mají podobu společnosti určovat neregulované tržní vztahy, pak už je celkem jedno, zda se tak děje za dohledu státu nebo živelně. Záhy odumře společenská solidarita a prosadí se sociální nerovnosti, které budou chráněny zase nějakou formou státu nebo soukromými silovými složkami.

V Rusku, Bělorusku či na Ukrajině jsou lidé s anarchistickým smýšlením stále zatýkáni a vězněni či dokonce mučeni. Jak to vypadá v České republice?

Všechny státy jsou si v tomto podobné: je zde aktivní pronásledování protisystémové opozice, likvidace autonomních projektů stojících mimo stát nebo proti němu, vykonstruované kauzy... Rozdíl je v tom, jak daleko jsou represivní složky té které země ochotné zajít. V Rusku se neštítí různých forem mučení a vynucených přiznání. U nás si vystačí s agenty-provokatéry, vyhrožováním, nesmyslným vazebním vězněním a policejní šikanou, jak jsme to mohli vidět v kauze Fénix, která skončila pro vyšetřovatele fiaskem. Ti se ale nevzdávají a připravili Fénix II – chtějí poslat několik lidí za mříže aspoň za zveřejňování informací o zhářských útocích, popřípadě za šíření podvrtné literatury.

Myslíte, že je stále síla v demonstracích a shromážděních, jak je známe z hnutí Occupy, Euro May Day či od Žlutých vest, nebo se těžiště odporu přeneslo do sociálních sítí?

Sílu demonstrací nemá cenu přeceňovat. Samotné demonstrace ničeho nedosáhnou, mají ale mobilizační potenciál a jsou důležitým prostředkem, jak upozornit na nějaký problém. Kdo z politiků a ekonomických elit bral před lety vážně mohutné odborářské pochody v Praze, za kterými nestála žádná skutečná hrozba? Pokud není za demonstracemi nějaké hnutí, které má potenciál a odhodlání dotknout se elit na choulostivých místech, zbude jen vzpomínka a další frustrace. Proto jsou podle nás nejdůležitější boje, které mají dopad na pracoviště a kapitalistickou infrastrukturu. Časově neomezené stávky, blokády... Jako efektivní se ukázaly solidární sítě pomáhající jednotlivcům kupříkladu domoci se svých mezd. Odpor přesunutý na sociální sítě je ovšem pro systém požehnáním. Může ho mít pod dozorem, snadno s ním manipulovat a držet ho mimo fyzický prostor. Je to mnohem snadnější než se potýkat s demonstranty v ulicích, řešit blokády dálnic a rafinérií či zápasit s odbojnými zaměstnanci.

Takzvaný Neviditelný výbor tvrdí, že skutečná moc už neexistuje, jde prý spíš o její simulaci. Existuje ještě nějaký společný nepřítel? Nechceme zabředat do přílišného filosofování. Moc měla vždy mnoho podob a působila na mnoha úrovních. Jejím základem ale je, že vychází z nerovnosti, nepřírozené autority, díky níž můžete nutit někoho jiného, aby dělal něco, co on dělat nechce. Například kapitalismus díky sociální nerovnosti udržuje systém námezdní práce a těžší z něj. Moc se ale projevuje také prostřednictvím patriarchátu, rasismu, nacionalismu, náboženského tmářství, vykořisťování zvířat a přírody. A existuje přitom mnoho příležitostí, jak mocí korumpovat a postarat se, aby se i neprivilegovaní stávali přizpůsobivými „spolupachateli“. Můžeme se zaměřovat na dílčí projevy moci a bojovat proti nim, měli bychom si ale uvědomovat jejich souvislosti a skutečnost, že všechny tyto boje by měly být propojené. Boj proti nepřírozené autoritě, jenž je základem anarchistické myšlenky, nám to umožňuje.

ULTIMÁTUM

Debata o ekologii má být otevřena všem

BARBORA BAKOŠOVÁ

Německá feministka Verena Brunschweigerová a její nová kniha *Kinderfrei statt Kinderlos*, která vyšla na počátku letošního března, způsobily nedávno v médiích značný rozruch. Autorka totiž znovu otevírá v environmentálních kruzích již známou debatu o tom, zda a jak může rozhodnutí mít potomky prohlubovat klimatickou krizi. Jinak řečeno, máme-li považovat plození dětí za ekologické riziko. Brunschweigerová vnímá početí dítěte jako problematické, protože každý přibývajícím člověkem svou uhlíkovou stopou výrazně zatíží již teď přelidněnou planetu. Zároveň argumentuje, že být matkou a ženou v domácnosti je výrazem nesvobody a osobních ústupků.

V českém prostředí zpráva o vydání knihy, jejíž titul lze přetlumočit jako výzvu k dobrovolné bezdětnosti či osvobození se od rodičovství, vyvolala lavinu odmítavých a zesměšňujících komentářů, útočících jak na autorku, tak na téma jako takové. Jejich autory jsou navíc často muži, což svědčí o tom, jak hluboce je u nás zakořeněna potřeba poučovat ženu coby hysterickou, iracionální osobu, a také že mateřství je v české společnosti pořád vnímáno jako hlavní poslání žen. V době prohlubující se ekologické krize a absence adekvátních politických řešení je přitom znovupromyšlení otázek, které souvisí s tím, jaké ekologické břímě každý člověk nese, zcela logické. Místo vzniklé hysterie by se dala celospolečenská debata o environmentální zátěži spojené s rodičovstvím vést například s ohledem na to, jak se do podobného přemýšlení promítají privilegia určité společenské třídy, jaký dopad má na uhlíkovou stopu jednotlivce jeho životní styl a jaký energetická politika státu apod. Treba bychom pak zjistili, že mezi počtem dětí a uhlíkovou stopou není jasná korelace a že záleží na konzumních vzorcích rodiny. Zkrátka, kritika je jistě možná a vítaná, ne ovšem z mocenských patriarchálních pozic.

Základním předpokladem pro řešení dopadů klimatické změny je totiž naslouchání těm nejupozadovanějším – ženám, seniorům, mladým lidem, sociálně slabým nebo tělesně či mentálně znevýhodněným. Jenom tak se mohou formovat politiky, které nebudou poškozovat jednu ze skupin společnosti, a jen tak odvrácení klimatické změny půjde ruku v ruce se sociální spravedlností.

Nejde jen o to, aby ženy dostaly více místa pro své názory, ale také o osvojení perspektivy, která je patriarchální společností označována jako femininní – o důraz na péči, citlivost k pocitům druhých, schopnost mluvit o svých emocích. To jsou hodnoty, které byly z veřejného prostoru vytlačeny do soukromí a je potřeba vrátit je zpět. V rovině debat o dopadech klimatických změn to znamená mluvit mimo jiné i o psychické zátěži, kterou změny klimatu způsobují různým vrstvám společnosti, o strachu z budoucnosti, o potřebě empatie k ohroženým druhům a o smutku z proměny krajiny a přírody. Debata o klimatické změně nesmí ovládnout patriarchální logika. Patří nám všem.

Ilustrace Alžběta Suchanová

Jozef Karika
Tma
 Přeložil Jiří Popiolek
 Argo 2018, 204 s.

V překladu Jiřího Popiolka se v čase, kdy většina národa hledá příhodné dárky pro příbuzné a známé, na které si vzpomene přesně jednou za rok, objevila další kniha slovenské hvězdy literárního hororu Jozefa Kariky. Tma pochopitelně neujde srovnávání s pozdějším hitem, který autora proslavil – již i pro Český rozhlas zdramatizovanou a na Slovensku zfilmovanou Trhlinou. Lineární příběh s nekomplikovanou zápletkou popisuje několik vánočních dní, které televizní scenárista hodlá strávit o samotě v chatě na horách, aby si vyčistil hlavu – nakonec však vyjde najevo, že tak činí s křížkem po funuse. Už ve Tmě ohledává Karika možnosti autentifikace vyprávění, které v Trhlině bravurně dotáhl. Jde zejména o nalezené diktafonové záznamy, které hlavní hrdina nahrává, aby si zachoval přičetnost v situaci, kdy se ocitne slepý napospas třeskuté slovenské zimě a neznámé osobě, která mu podle všeho usluje o život. Pointa je ale tentokrát tak trochu čekaná – především kvůli sevřenosti a úspornosti vyprávění, které moc jiných „vysvětlení“ toho, co se to vlastně hrdinovi děje, neumožňuje rozehrát. Ani dlouhé popisy kvilícího větru, sněhové vánice a hrdinovy velmi neobratné snahy o záchranu života napínavosti nepřidají. Samotný námět je sice přitažlivý, knize by nicméně prospělo, kdyby zůstala u povídkového rozsahu a neusilovala o to stát se novelou. O čtenáře přesto nouzi mít nebude – Karika se už stihl stát pojmem i u tuzemských příznivců kontrolovaného strachu.

Marta Martinová

Sergej Lojko
Let
 Přeložila Markéta Klobasová
 Host 2019, 512 s.

Gangsterka, politický thriller, detektivní příběh, akční válečný román i geopolitický exkurs do historie a současnosti ruského imperialismu – to vše v sobě spojuje kniha válečného reportéra a dlouholetého moskevského zpravodaje deníku Los Angeles Times Sergeje Lojka. Základní dějová linie, která je průběžně přerušována dílčími epizodami i typizovanými příběhy ruského člověka, je spojena s osudem zkorumpovaného policejního komisaře Sergeje Aljochina alias Buldoka, toho času na útěku před vlivným ruským mafiánem. Jeho život v utajení ztrácí smysl poté, co je nad východní Ukrajinou sestřeleno civilní letadlo malajských aerolinek, v němž cestuje jeho žena se dvěma dcerami. Příběh odkazuje na skutečné události roku 2014 a nastiňuje možné pozadí válečného zločinu, který je dodnes zahalen mlhou informační války. Během soukromého sebedestruktivního vyšetřování případu nás vypravěč provází mafiánskými doupaty, válečným chaosem Doněcké lidové republiky, chudými vesnicemi i luxusními hotely, v nichž bydlí váleční reportéři. Kromě schopnosti udržet napětí je v knize dobře patrné Lojkovo povolání: zvládá umění zkratky a střihem i dalšími reportážními technikami akceleruje děj. Autorovi tak odpustíme, že hlavní hrdina má dokonalého dvojníka, že mu opakovaně zachrání život jedna velmi netradiční schopnost nebo že se do příběhu připlete masový vrah s potenciálem Hannibala Lectera. Je to oddechové čtivo, které zdařile rozvíjí téma zneužití moci a obecné zkorumpovanosti a zároveň poodhaluje fungování fake news a hybridní války.

Karel Kouba

Jiří Kratochvil
Liška v dámu
 Druhé město 2018, 200 s.

Obeznaměný čtenář jistě nečeká od Jiřího Kratochvila progres autorské poetiky. To by u dnes již téměř osmdesátiletého nestora české postmoderny, jehož nové prózy nejspíš čtou už jen jeho skalní příznivci, ani nebylo fér. Jeho pozdní tvorba, počínaje novelou Alfa Centauri (2013), je jen slabým odleskem nejlepších textů z předchozích dvou dekad. Je stále evidentnější, že Kratochvil už nemá co sdělit, ale prostě ho baví fabulovat. Jenže i jeho proslulá hravost již má obroušené hrany a sází skoro výhradně na občasné pokukování na čtenáře, kterému se už pokolikáté dává najevo, že čte pouhou fikci. Poslední kniha je inspirována novelou Dáma v lišku (1922) anglického modernisty Davida Garnetta a Vercorsovou odpovědí v podobě románu Sylva (1961), ve výsledku však s nimi nemá nic společného. Žádná intertextová hra hodná Kratochvilových próz z devadesátých let se nekoná, jedná se jen o velmi volnou inspiraci, o které autor píše v doslovu a anotace ji následně povyšují na základní kámen textové struktury. Tematicky nic nového: léta tuhého stalinismu, konspirační příprava mladého muže na kariéru agenta, proměna zvířete v člověka a zpět, dvojíti agenti, nečekaná love story, která naruší plány inženýrů lidských duší... To všechno už tu bylo v několika variacích a autor si toho je podle všeho vědom, přesto dál chrlí své siamské příběhy, snad jako Šeherezáda, která tím uniká smrti. Rozumím tomu gestu a je mi navýsost sympatické. To však nic nemění na tom, že máme co dělat s manýristickou etapou autorova díla.

Erik Gilk

Rozum č. 1/2019
 47 s.

Koncom februára vyšlo na Slovensku prvé číslo nového literárneho magazínu s titulom odkazujúcim ku kultovému románu Rudolfa Slobodu z osemdesiatych rokov. V editoriáli publicistky Iris Kopcsayovej sa dozvieme, že Rozum chce byť čítaním pre čítajúce a píšeuce publikum. Solídna predajnosť svedčí o tom, že dopyt po nie výlučne expertnom písaní o knihách na Slovensku je a nič na tom nemení ani kvalita úvodníka. Hoci je ešte skoro na zásadnejšie súdy, takmer päťdesiat strán textu, zvolená koncepcia a okruh autorov už dovoľujú formulovať prvé dojmy. Nový mesačník sa profiluje predovšetkým v žánroch eseje a rozhovoru. Aktuálne číslo reflektuje najmä rozporuplnú osobnosť Rudolfa Slobodu. Škoda, že popri spomienkovej eseji Daniela Heviera, v ktorej zaujme predovšetkým fotografický materiál, a staršom zamyslení Ivana Kadlečika nečítame úvahu od niekoho z mladšej generácie. V čísle sa objavuje aj jemná reflexia Valéry Mikulu o Flaubertovi a Pavel Matejovič analyticky číta v najlepšom texte čísla román aj v Česku slušne známeho Jozefa Kariku. Miesto tu majú tiež tri kvalitatívne nevyrovnané eseje o meste Modra, slovenskej vinohradníckej bašte. Podstatnú časť čísla tvorí fragment z pripravovaného románu Máriusa Kopcsaya a rozbiehavý, informačne málo nasýtený rozhovor s prozaičkou Ivanou Dobrakovovou. V závere sa prezentujú mladí autori, ktorí ešte len bojujú s pretlakovým nápadov. Prvé číslo Rozumu má silné miesta, ale i viacero slabých. Verme, že druhé bude rapídne lepšie.

Igor Mikušiak

Donbas
 Režie Sergej Loznica, Německo, Ukrajina, Francie, Nizozemsko, Rumunsko, 2018, 121 min.

Povídkový snímek Sergeje Loznici Donbas se skládá z příběhů propojených místem, kde se odehrávají. Tím jsou území na východě Ukrajiny, která jsou od roku 2014 okupována ozbrojenými bandami podporovanými Ruskem. Na začátku filmu vidíme natáčení zpráv pro ruské televizní kanály. Výrazně namalovaná dáma vypráví o tom, jak na vlastní oči viděla zvěrstva, jichž se na civilistech dopustila banderovská trestná výprava. Rámcový příběh, který si Loznica jako jediný vymyslel (ostatní byly natočeny podle reálných předloh a amatérských záběrů ze sociálních sítí), jako by stíral hranici mezi žitou a hranou skutečností. Konflikt na východě Ukrajiny je silně medializovaný díky záběrům z mobilních telefonů – pro nepoučeného diváka je však kečup k nerozeznání od krve a fake news od faktů. České obecenstvo se při projekci Loznicova snímku v pražském kině Atlas většinou dobře bavilo. Naopak ukrajinský divák má stále na paměti, že se jedná o reálné zobrazení právě probíhajícího konfliktu. Je tu ale ještě třetí typ recipientů, u nichž film vzbuzuje nevoli. Ti, kteří před řáděním proruských sil z Donbasu uprchli, tvrdí, že znají i jiné příběhy než jen ty o korupci, kolaboraci s okupanty, rabování a násilí páchaném na civilistech a válečných zajatcích. Loznica svůj film nazval podle regionu, jehož jméno zná celý svět – zřejmě proto, že chtěl o problémech Donbasu dát vědět co nejhlasitěji. Oblast to ale poněkud stigmatizuje.

Alexej Sevruk

Filip Šlapal: Bauhaus
 Galerie Jaroslava Fragnera, Praha, 6. 3. – 14. 4. 2019

Umělecká škola Bauhaus letos slaví sté výročí svého vzniku. Ačkoliv neměla příliš dlouhého trvání (byla zavřena v roce 1933 po nástupu nacistů k moci), v dějinách umění se stala významnou představitelkou meziválečných avantgard, typických svou sociální angažovaností a úsilím o propojení vysokého a užitého umění. Výstava v Galerii Jaroslava Fragnera prezentuje nejen fotografie Filipa Šlapala, na nichž zachycuje stavby spjaté s Bauhausem v Praze, Brně a Desavě, ale také funguje jako vhled do pohnuté historie a modernistické estetiky Bauhausu. Divácky ale moc přívětivá není. Kromě vcelku standardního textového materiálu nabízí ještě několik videí, jejichž délka však divákovi nedává reálnou možnost je skutečně zhlédnout, a projekce tak mají de facto dekorativní funkci a spíše jen vyvolávají dojem vědění, než že by je skutečně předávaly. Co se samotné instalace týče, nevykračuje za rámec standardních forem vystavování, a drží se tak svým zpracováním spíše při zemi. To vše vytváří dojem, že je nám zde umožněno pohybovat se spíše jen na povrchu tématu, a ne prostřednictvím výstavy Bauhausu skutečně porozumět. Ačkoliv je pravda, že skromné galerijní prostory výstavní koncepci do určité míry limitují, nelze se ubránit pocitu, že tapiserie Bauhausu tu byla ušita hodně horkou jehlou. Snad se to aspoň trochu podaří napravit doprovodným programem.

Martin Vrbá

Lenka Lagronová
Svatý Václav
 Horácké divadlo, Jihlava, premiéra 20. 10. 2018

Hra napsaná na objednávku je v našem kontextu na rozdíl od nedalekého Německa skoro zázrakem. Tento „luxus“ spojený s rizikem poloprázdného hlediště, a tím pádem nízké tržby si tu a tam dovolí jen hrstka osvětlených. Mezi ně můžeme od letošní sezóny zařadit i Horácké divadlo, které oslovilo renomovanou dramatičku Lenku Lagronovou. Ta pro jihlavskou scénu – i s ohledem na osmičkovou výročí připomínající českou státnost – napsala hru Svatý Václav, v níž českého knížete a světce svým typickým poetickým jazykem demytizuje. Činí tak ze současných pozic, respektive skrze archetypální obraz bratrské dvojice kněží Petra a Jiřího (ne náhodou připomínajících svatého Václava a jeho bratra Boleslava), jejichž rivalita se promítá do ideového sporu o symbolickou osobnost hlavního zemského patrona, v obecné rovině pak o smysl a význam české státnosti. Z rozeprě ovšem oba vycházejí jako číři demagogové. Lagronové text, v němž se objevuje i postava autorky hry, obsahuje několik významových rovin a vybízí k rozmanitým interpretacím. Scénáře se v Jihlavě chopil režisér Rastislav Ballek, tvůrce se smyslem pro imaginaci a velké jeviště. V inscenaci se opírá o tři charismatické herce v ústředních rolích – Zdeňka Stejskala a Stanislava Gerstnera coby bratry Petra a Jiřího a Alexandru Palatínusovou, hrající řádovou sestru. V Jihlavě vznikl jevištní tvar, který by si zasloužil rozhodně větší pozornost, než se mu dostalo.

Marcela Magdová

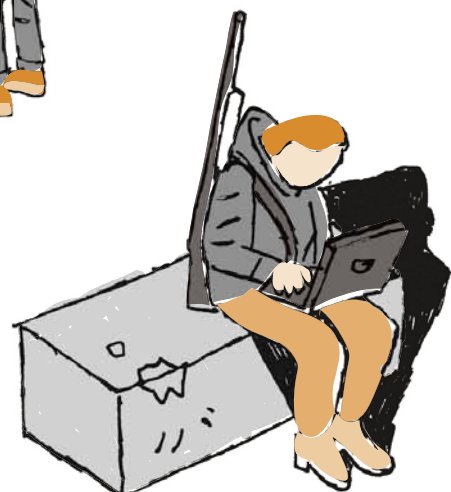
Áine O'Dwyer & Graham Lambkin
Green Ways
 2 CD, Erstwile Records 2018

Na dvojalbum Green Ways se britský zvukový umělec Graham Lambkin spojil s irskou performerkou, zpěvačkou a hráčkou (nejen) na strunné nástroje Áine O'Dwyer. Kdo by čekal odkazy na folk, ze kterého O'Dwyer jinak vychází, bude muset hledat vskutku pozorné. Snáz uspokojení budou ti, kteří si libují v poslechu zvukových útržků, jež je přenesou například do cizího obýváku. Avšak oproti field recordings, které staví na bezprostřední kvalitě zvukového záznamu, nebo soundartovým deníkům, jež dokumentují konkrétní události, se zde do popředí dostává hlavně chybějící kontext: zvuk sám o sobě není nijak strhující, takže vzniká otázka, proč byl vůbec zaznamenán, a děj, který se z něj dá vyčíst, je tak neúplný, že je obtížné zabránit představivosti, aby si chybějící místa doplnila sama. Původ zvuků, které jsou na nahrávce slyšet, je často nejasný. Lambkin zvukem vypráví, ale zároveň jím i manipuluje, takže rekonstrukce je vždy zmatená: motor hučí tak dlouho, až začne připomínat drone ambient, a naopak zvuk činel je snadné zaměnit za běžnou cirkulárku. S pozicí O'Dwyer je to jednodušší. Její hlas, i když právě nezpívá, funguje jako vstřícné vodítko: obskurní děj sice neosvětlí, zato mu chápavě přitakává a nechává jej plynout dál. Co se na albu vlastně skrývá, je možné vytušit z obalu. Je na něm vidět kus asfaltky mezi dvěma trávníky, který je zakrytý tmavě zelenou zadrabenou plachtou – nejde o to asfaltový předěl odhalit, nýbrž umožnit mu, aby se zazelenal.

Patrik Pelikán

HOVORY Z REZIDENCE
SCHLECHTFREUND

© MONSTRKABARET FŘEDA BRUNOLDA 2019

Nejlepší český kulturní
časopis za 799 KčA2
neklid
na kulturní
frontěZískáte 26 tištěných čísel a přístup do online archivu + jako dárek
designový zápisník, knihy nebo vstupenky do vybraných kulturních institucí

Další možnosti předplatného:

Mecenáš – 5000 Kč a více, Elektro – 490 Kč, Knihovny – 499 Kč,
Studenti – 690 Kč (je třeba zaslat potvrzení o studiu)Objednávejte na www.advojka.cz
nebo e-mailem na distribuce@advojka.cz

eskalátor

Tak prý jsem agent Kremlu. Nevěděl bych to, nebýt diskutérů na sociálních sítích z řad strážců ukrajinských hodnot. Kdokoliv totiž upozorní na problematičnost oficiální adora-ce Stepana Bandery a jeho ideologických souputníků a na zhoubnost doktrín etnický čist-é Ukrajiny, stává se v jejich daltonistických očích nepřítelem státu. Jistě, mýty se mají bořit a je fakt, že na banderovce sovětská histo-riografie nalepila i zločiny, které nespáchali. Je také možné, že se tito ukrajinští nacionalis-té při útěku na Západ ve skutečnosti chovali k československým civilistům o něco laska-věji, než se tvrdívalo. Ale jedno zůstává jist-é – Bandera a spol. rozhodně nebyli demo-kraté. Řídili se strašidelnou ideologií Dmytra Doncova, jak ji zformuloval roku 1926 v kni-ze Nacionalismus, která nápadně připomíná postuláty italského fašismu. Obrana těchto hodnot však Ukrajině při její snaze o evrop-skou integraci nikterak nepomůže. Postoj „Buď jsi pro Ukrajinu se vším všudy, tedy pro takovou, jaká teď je, anebo musíš být rus-ký zaprodanec“ je bohužel pro různé disku-se naprosto typický a vypovídá leccos o tom, jak to s hodnotami, které tito diskutéri tak militantně stráží, ve skutečnosti bude. Kaž-dopádně demokracie a respektu k druhým v nich není ani špetka. A protože já Ukraji-ně na její demokratizační cestě fandím, nabí-zím tento výklad: agenti Kremlu musí být

oni, protože takto škodit Ukrajině může jen její zarytý nepřítel.

P. Ch. Kalina

Rozděluji českou společnost! Kdo? Zeman, Rusko a – spalničky. Na celé spalničkové krizi nechápu jednu věc: jak může medicína s neko-nečným kvantem výzkumů, institucí, odbor-níků, kteří celý život zasvětili očkování, ale i chudáků, které po diagnostikování spalni-ček čeká až detektivní vyšetřování jejich kon-taktů v posledních dnech, tak zoufale prohrá-vat s nevzdělanou hrstkou několika aktivistů, kteří lékaře šmahem deklasují jako nohsledy farmaceutických korporací? Možná by stačilo nějakou vakcínou potlačit arogantní ega dok-torů volajících po znesvěprávnění všech rodi-čů, kteří se třeba jen zeptají, jestli je očková-ní pro jejich dítě bezpečné. Možná by stačilo vědomí, že každý expertní systém potřebuje ke svému fungování důvěru lidí, nikoli jen řeč čísel a odbornou hatmatilku. Možná by potom lékaři ze sociologických výzkumů nevycháze-li jako lidé silně inklinující k fašismu. A mož-ná bych se potom sám nebál toho, kolik že mi s blížící se čtyřicítkou koluje v těle protilátek z doby, kdy moji rodiče očkování řešili jen jako položku v kalendáři.

V. Ondráček

Obyvatelům České republiky chybí sebevědo-mí. Ti ze Svitávky, kteří odmítli stavbu chráně-ného bydlení pro mentálně postižené, ukázali, kudy vede demarkační linie české xenofobie. U velké části obyvatel začíná před vlastním

prahem a je naprosto jedno, zda jej překro-čí imaginární migranti ze Sýrie, kteří se sem vydali připravit nás o práci a ženy, či pan Josef z vedlejší vsi, který náhodou na výletě dostal žízeň. Bojíme se, že nám okolní svět ukradne zbytek domácí pohody, a tak ho raději pře-dem nenávidíme. Když se k tomu ještě přidá závist („Mentálové budou mít levné bydlení“), je vymalováno. Pověstná česká holubičí pova-ha totiž nepramení z mírumilovnosti či souci-tu, nýbrž z prostého faktu, že je daleko snazší před problémem zavřít oči, dělat, že neexistu-je, a svou zášť si vybit pomluvami nebo nadá-váním za zavřenými dveřmi. Bohužel i ti, kteří se o práva odsuzovaných zasazují, jsou na tom se sebevědomím obdobně. A tak se namísto snahy problém řešit dozvíme: Svitávku vypá-lit, existenci si nezaslouží. Pohled do zrcadla musí být pro obě strany bolestný.

T. Čada

Celoroční údržba vodních toků, jak ji prová-dějí státní podniky Povodí při Ministerstvu zemědělství České republiky, má svá úskalí a meze. Od zimy do jara čilí pracanti s moto-rovými pilami probírají a likvidují pobřežní vegetaci, převážně vrby, topoly a olše, jak jen se trochu rozpučí. Tento vandalismus ospra-vedlňují jako údržbu břehů a odstraňování překážek toku. Potom jsou břehy holé a bez života, snad aby se dalo rozhlížet do dále, jest-li někde něco ještě přece jen neroste. Vzrost-lý strom přitom denně odpaří do vzduchu až čtyři sta litrů vody, která padá zpět na zem jako životadárný déšť, a poskytuje stín

a prostor pro nespočet hmyzu a zvířectva. Nešlo by to každoroční plenění pobřežních dřevin nějak legislativně upravit, když už jsme se pustili do další bitvy proti suchu?

V. Kremlička

Zatímco se v ulicích Prahy stydlivě ukazu-jí první hybridní autobusy, které kombinují pohon na fosilní paliva s pohonem na elek-trinu, v norském hlavním městě Oslu v tend-ru na dodavatele přepravních služeb vyhrála švédská společnost Nobina, protože nabíd-la nejvíce autobusů poháněných jen elektrí-nou. Norsko je přitom jednou ze světových ropných velmocí, takže by si mohlo dovolit dotovat své řidiče levným benzínem a naf-tou, podobně jako to dělají USA, Rusko nebo státy na Blízkém východě. Norsko ale spíš než na řidiče myslí na své občany a potažmo na obyvatele celého světa, které začíná ohrožo-vat globální změna klimatu. Jak to s nízko-emisními vozy myslí naše vláda, je patrné z výroku českého premiéra, který se nedávno vyjádřil, že podpora aut na elektriku není na pořadu dne. Automobilky u nás se tak dostá-vají pod tlak, když musí vyrábět vozy s elek-tromotory, a přitom v ČR neexistuje – a ani se neplánuje – dostatečná infrastruktura, jež by usnadnila jejich nabíjení. Řešením zapek-lité situace by bylo objevení pořádného loži-ska ropy pod českou kotlinou a vývoz elektro-mobilů někam za hranice. Třeba výměnou za vysokoemisní diesely ze sousedního Německa. Ekologií si přece naši zem špinit nenecháme.

J. G. Růžička